

บันทึกข้อความสำคัญประกอบด้วยอุทราหรรณ

และคำแนะนำ

แห่ง

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

บรรพ ๒๑ (ตอนที่ ๒๑)

โดย

หลวงประดิษฐมนูธรรม

(ปรีดี พนมยงค์)

เนติบัณฑิตสยาม

คองเคอร์ กฎหมายฝรั่งเศส

ประกาศนียบัตร การศึกษาชั้นสูง ในทางเศรษฐวิทยา

ผู้ช่วยเลขานุการกรมร่างกฎหมาย

อาจารย์โรงเรียนกฎหมาย กระทรวงยุติธรรม

เลขาธิการ เนติบัณฑิตยสภา

พิมพ์ที่โรงพิมพ์นิติสาส์น

ถนนสีลม เลขที่ ๕๗๖ จ-ง พระนคร

พ. ศ. ๒๔๗๓

(มีกรรมสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ)

ป.ย.
๑๑/๖/๗๓

คำนำ

หนังสือเล่มนี้ได้ จัดพิมพ์ ขึ้น ต่อ จาก หนังสือ บันทึก
ข้อความสำคัญประกอบด้วยอุทาหรณ์และคำแนะนำแห่ง
ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๒ ตอนที่ ๑

ถ้าท่านผู้อ่านพบข้อบกพร่องอย่างใด ๆ ในหนังสือ
เล่มนี้แล้ว ขอได้ โปรดให้ ภัยแก่ข้าพเจ้าด้วย และ
ถ้าจะกรุณาชี้แจงข้อบกพร่อง นั้น มา เพื่อ ข้าพเจ้าได้นำ
ลงแก้ไขในหนังสือฉบับต่อไปจะเป็นพระคุณมาก

หลวงประดิษฐมนูธรรม

วันที่ ๒๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๓

ชำนาญหอสมุด

สารบาญ

หน้า

บรรพ ๒

หน้

ลักษณะ ๒ สัญญา

บันทึกข้อความทั่วไป

๑

บทที่ ๑ สัญญา คืออะไร ?

๑

วิเคราะห์ศัพท์ สัญญาตาม

ปทานุกรมกระทรวงธรรมการ

๒

วิเคราะห์ศัพท์สัญญาโดยกรมหลวงราชบุรี

๒

วิเคราะห์ศัพท์สัญญาโดย

พระยามโนปกรณ

๒

วิเคราะห์ศัพท์สัญญาโดยพระยา

มานวราชเสวี

๓

วิเคราะห์ศัพท์สัญญาตามประมวล

แพ่ง ฯ ฉบับ พ.ศ. ๒๔๖๖

๓

วิเคราะห์ศัพท์สัญญาโดยพระสารสาสน์

ประพันธ์

๔

วิเคราะห์ศัพท์สัญญาตามกฎหมาย

ฝรั่งเศส

๔

วิเคราะห์ศัพท์สัญญาตามกฎหมาย

อังกฤษโดยท่านแซลมอนส์และวิงฟิลด์

๕

วิเคราะห์ศัพท์สัญญาตามกฎหมาย

เยอรมันโดยท่านเมอเลอเนาแอร์

๕

วิเคราะห์ศัพท์สัญญาตามกฎหมายสวิสส์

๖

วิเคราะห์ศัพท์สัญญาตามกฎหมาย

ญี่ปุ่นโดยดีเบกเกอร์

๖

เกณฑ์ของสัญญา

๗-๑๖

บทที่ ๒ ประเภทต่างๆ ของสัญญา

๑๖

ข้อ (๑) พิจารณาจำนวนของผู้เป็น

ฝ่ายที่จะต้องปฏิบัติตามหน้าที่สัญญา

ได้ ก่อให้เกิดขึ้น

๑๖-๑๗

ประโยชน์แห่งการแบ่งแยก

๑๘-๒๓

ข้อ (๒) พิจารณาถึงค่าแลกเปลี่ยน

ในสัญญาว่ามีหรือไม่

๒๓-๒๗

ประโยชน์แห่งการแบ่งแยก

๒๗-๒๘

ข้อ (๓) พิจารณาถึงลักษณะของ
สัญญาที่ประมวลกฎหมายแพ่งบัญญัติ
ไว้โดยละเอียด ๒๘-๒๙

ประโยชน์แห่งการแบ่งแยก ๒๙-๓๐

ข้อ (๔) พิจารณาว่าสัญญาใดสมบูรณ์
ด้วยคำพิงตนเองหรืออาศัยสัญญาอื่น ๓๐

ประโยชน์แห่งการแบ่งแยก ๓๐-๓๑

ข้อ (๕) พิจารณาว่าสัญญาชนิดใด
จะสมบูรณ์ด้วยกระทำได้ ๓๑-๓๓

ประโยชน์แห่งการแบ่งแยก ๓๓-๓๔

หมวด ๑ ก่อให้เกิดสัญญา

บันทึกข้อความทั่วไป ๓๕-๓๖

มาตรา ๓๕๔-๓๖๘ ๓๗-๕๕

หมวด ๒ ผลแห่งสัญญา

บันทึกข้อความทั่วไป ๖๐-๗๐

มาตรา ๓๖๕-๓๗๖ ๗๑-๘๕

หมวด ๓ มิตจำและกำหนดเบี้ยปรับ

บันทึกข้อความทั่วไป ๘๖-๙๐

มาตรา ๓๗๗-๓๘๕

๕๑-๑๐๘

หมวด ๔ เลิกสัญญา

บันทึกข้อความทั่วไป

๑๐๕-๑๑๐

มาตรา ๑๘๖-๓๕๔

๑๑๑-๑๒๓

ลักษณะ ๓ จัดการงานนอกสั่ง

บันทึกข้อความทั่วไป

๑๒๔-๑๒๕

บทที่ ๑ ผู้จัดการไม่ได้รับแต่งตั้งให้

เป็นตัวแทน

๑๒๕

บทที่ ๒ การกระทำนั้นต้องเกี่ยว

แก่กองทรัพย์สินของตัวการ

๑๒๕-๑๒๖

บทที่ ๓ ผู้จัดการมีเจตนาจัดการ

งานของผู้อื่น

๑๒๖-๑๒๗

บทที่ ๔ ผู้จัดการต้องมีความสามารถ

ตามกฎหมาย

๑๒๗-๑๒๘

มาตรา ๓๕๕-๔๐๕

๑๓๐-๑๔๖

ลักษณะ ๔ ลาภมิควรได้

บันทึกข้อความทั่วไป

๑๔๗-๑๔๘

บทที่ ๑ เกณฑ์แห่งตถมิกวรรได้ ๑๔๘-๑๕๔

บทที่ ๒ การคืนทรัพย์ ๑๕๔

มวตรา ๔๐๖-๔๑๕ ๑๕๕-๑๘๑

ลักษณะ ๕ ละเมิด

บันทึกข้อความทั่วไป ๑๘๒-๑๘๓

บทที่ ๑ เกณฑ์สำคัญแห่งละเมิด ๑๘๓-๑๘๘

บทที่ ๒ ความต่างกันระวางการทำ

ละเมิดในทางแพ่งกับการกระทำ

ผิดในทางอาชญา ๑๘๘-๒๐๒

บทที่ ๓ ความต่างกันระวาง

ละเมิดกับการทำผิดสัญญา ๒๐๒-๒๐๓

หมวด ๑ ความรับผิดเพื่อละเมิด

บันทึกข้อความทั่วไป ๒๐๘

บทที่ ๑ ความรับผิดในผลละเมิด

ของบุคคลอื่น ๒๐๘-๒๑๑

บทที่ ๒ ความรับผิดในผล

ละเมิดอันเกิดจากทรัพย์ ๒๑๑-๒๑๒

	มาตรา ๔๒๐-๔๓๗	๒๑๓-๒๔๐
หมวด ๒	<u>ค่าสินไหมทดแทนเพื่อละเมิด</u>	
	บันทึกข้อความทั่วไป	๒๔๑-๒๔๒
	มาตรา ๔๓๘-๔๔๗	๒๔๓-๒๖๒
หมวด ๓	<u>นิรโทษกรรม</u>	
	บันทึกข้อความทั่วไป	๒๖๓-๒๖๔
	มาตรา ๔๔๘-๔๕๒	๒๖๕-๒๗๑

THAMMASAT UNIVERSITY
สำนักหอสมุด

ประมวล
กฎหมายแพ่งและพาณิชย์

บรรพ ๒

หน้

ลักษณะ ๒

สัญญา

บันทึกข้อความทั่วไป

บทที่ ๑

สัญญาคืออะไร?

คำว่า “สัญญา” ตามกฎหมายนั้น เป็น
การยากที่จะให้คำวิเคราะห์ศัพท์ ประมวล
กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ฉบับที่ใช้ในปัจจุ

บันทึก ไม่ได้วิเคราะห์พิศพัทธ์ไว้ว่าสัญญาคืออะไร แต่ในปทานุกรมกระทรวงธรรมการ สำหรับ นักเรียน พิมพ์ เมื่อ พ. ศ. ๒๔๗๒ มีความหมายว่า “... (ไทยใช้) ข้อตกลง โดยแลกเปลี่ยนประโยชน์กัน” แต่เราจะเห็นได้ต่อไปว่าในทางกฎหมาย สัญญานั้น อาจไม่มี ประโยชน์แลกเปลี่ยน ใน ระยะเวลา ผู้ เป็นฝ่ายในสัญญาก็ได้ เช่นสัญญาให้, ฝาก, บืม ๆ ล ๆ เหล่านี้เป็นต้น

พระเจ้าฟ้าเชอ กรมหลวงราชบุรีฯ ได้ ทรงอธิบายไว้ว่า “สัญญานั้น แปลว่า ความยินยอมทั้ง ๒ ฝ่าย หรือมากกว่า ๒ ฝ่าย ในการที่จะทำ หรือ ละเว้นทำ อย่างไร อย่าง หนึ่ง”

พระยามโนปกรณีย์ฯ ได้ อธิบายไว้ว่า^๒ “... สัญญาตามกฎหมายแปลว่า ความตกลง

๑ ให้ดูเล็กเซอร์ซ ของพระเจ้าฟ้าเชอ กรมหลวงราชบุรีฯ (ซึ่งกรุงเทพฯ ฯ บรรณาการพิมพ์ขึ้น) หน้า ๑๓๒

๒ ให้ดูหนังสือมูลคดีสัญญาของพระยามโนปกรณีย์ฯ (หลวงประดิษฐไพจิตร) หน้า ๘

ลงในระหว่าง ๒ คนหรือมากกว่า ๒ คนขึ้นไป
ที่จะกระทำหรือละเว้นอะไรก็ดี โดยมีความ
ประสงค์จะให้ฟ้องร้องกันได้ เมื่อฝ่ายใด
กระทำผิด หรืออีกฝ่ายหนึ่งเรียกว่า โดยมีความ
ประสงค์จะให้ มีหน้าที่ในแพ่ง^๑ แก่กัน”

พระขามานวราชเสวี ได้อธิบาย^๒ ไว้ว่า
“สัญญาตามกฎหมายนั้น คือความตกลง
อันบังคับให้เป็นไปตามกฎหมายซึ่งบุคคล
ตั้งแต่ ๒ หรือมากกว่า ๒ ขึ้นไปได้ก่อให้เกิด
ขึ้น เป็นเหตุให้ฝ่ายหนึ่งมีสิทธิ และอีกฝ่าย
หนึ่งจำต้องกระทำ หรือละเว้นกระทำการ
อย่างใดอย่างหนึ่ง”

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
สยาม ฉบับ พ.ศ. ๒๔๖๖ มาตรา ๑๐๖ ได้
วิเคราะห์ศัพท์ “สัญญา” ว่า “สัญญานั้นเป็น
ความตกลงปากลงคำกันระวาง บุคคลตั้งแต่สอง

๑ หน้าที่ในแพ่งนั้น ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เรียกว่า หนี้

๒ ให้ดูหนังสือคำอธิบายมูลคดีสัญญาของพระขามานวราชเสวีหน้า ๑

ขึ้นไป ก่อให้เกิดหนี้ ประการ หนึ่ง ฤๅหลาย
ประการ ”

พระ สารสาสน์ ประพันธ์ได้อธิบายไว้
ว่า “สัญญา” ในที่นี้ หมายถึงสัญญาที่มีฝ่าย
อย่างน้อยฝ่ายละคนขึ้นไป ได้กระทำความ
ตกลงยินยอม ก่อ กิจการใน กฎหมายให้ เกิด
ผลเป็น “หนี้” ขึ้นบังคับบัญชากันได้”

ใน กฎหมายฝรั่งเศส^๒ คำว่า “สัญญา”
(Contrat) จะต้องมุ่งต่อการก่อให้เกิดหนี้
ส่วนการเปลี่ยนแปลง แก้ไข หรือระงับหนี้
ที่มีอยู่แล้วนั้น เช่นการปลดหนี้ ไม่เรียกว่า
“สัญญา” แต่คงเป็นความตกลงชนิดหนึ่ง
(Convention)

๑ คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับ พ.ศ. ๒๔๖๖) โดยพระ
สารสาสน์ ประพันธ์ (ชั้น จารุวัตร) ตอนที่ ๓ หน้า ๔๐๕ และต่อไป

๒ ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มาตรา ๑๑๐๑ บัญญัติว่า “สัญญา” คือ
ความตกลง ซึ่งบุคคลหนึ่งหรือหลายบุคคลผูกพันต่อกับบุคคลหนึ่งหรือหลาย บุคคล
ที่จะโอนทรัพย์สิน กระทำการ หรือควั้นกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใด และให้
คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสของศาสตราจารย์ออบรีและโร (Aubry
et Ra u) เล่ม ๔ หน้า ๔๖๖ ของศาสตราจารย์ ปลามิโอล (Planiol) เล่ม ๒
หน้า ๓๑๓

ตาม คำ อธิบาย กฎหมาย สัญญา อังกฤษ โดยท่านแซลมอน และ วิน ฟิลด์ ได้วิเคราะห์ คำ “สัญญา” (Contract) ว่า ความตกลง เพื่อก่อและแสดงหนักระวางผู้ เป็นฝ่าย^๑

ประมวลกฎหมาย แห่ง เยอรมัน มาตรา ๓๐๕ ว่า “ นอกจาก จะ มีบทบัญญัติไว้ เป็น อย่างอื่น การ ก่อให้ เกิด นิติสัมพันธ์ หรือ เปลี่ยนแปลงการนั้นโดยนิติกรรม จะต้อง ทำเป็น “สัญญา” ระหว่างผู้มีส่วนได้เสีย ”

ท่านเมอเลอเนาแอร์^๒ ได้ทำหมายเหตุไว้ ว่า กฎหมาย เยอรมัน ใช้ คำ “สัญญา” ก็ แต่จะเพาะการตกลงที่ก่อให้เกิดหนั

๑ ดูหนังสือ Law of Contract by Salmond and Winfield หน้า ๑๐ ที่ว่า “...we must define a contract as an agreement creating and defining obligations between parties”

๒ ดู

ก) ประมวลกฎหมายแห่งเยอรมันแปลและฟุตโน้ตโดย เมอเลอเนาแอร์ (De Meulenaère) ที่ปฎิภาศาสาครุทธตั้งอยู่ ณ จังหวัดกอนด์ (เบลเยียม) หมายเหตุในหน้า ๓๕

ข) หนังสือหลักกฎหมายแห่งเยอรมันโดยซุสเคอร์ ข้อ ๑๔๐ และต่อไป

ค) หนังสือว่าด้วยหลักทั่วไปแห่งหนัในร่างประมวลกฎหมายแห่งเยอรมันโดย ศาสตราจารย์ ซาเลย์ (Saleilles) ข้อ ๑๓๖ และต่อไป.

ตามกฎหมายสวิสส์ คำว่า “สัญญา” (Contrat) และ คำว่า “ความตกลง” (Convention) ใช้ปนกัน กล่าวคือ สัญญา อาจมุ่งหมายต่อการก่อ เปลี่ยนแปลง แก้ไข และระงับหนี้ได้ด้วย มิใช่ก่อให้เกิดหนี้แต่อย่างเดียว เพราะฉะนั้น คำว่า “สัญญา” ในกฎหมายสวิสส์ จึงมีความหมายกว้างกว่า ในกฎหมายฝรั่งเศส ฯลฯ

ตามกฎหมายญี่ปุ่น เท่าที่ปรากฏในคำอธิบาย ของ ดีเบกเกอร์^๒ ว่า “สัญญา (Keiyaku) คือความตกลง แห่ง การแสดงเจตนา ของ บุคคลสอง ฝ่าย หรือ มาก กว่านั้น ซึ่งมุ่งหมายที่จะก่อให้เกิดหรือกำหนดผลในกฎหมายเอกชนระหว่างบุคคล” ดังนั้น คำว่า “สัญญา” ในกฎหมายญี่ปุ่นจึงมีความหมายกว้าง

๑ ดู ก) คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งสวิสส์ลักษณะหนึ่ง โดยศาสตราจารย์ รอสเซล (Rossel) เล่ม ๑ ข้อ ๒๔

ข) คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งสวิสส์ลักษณะหนึ่ง โดยดอกเตอร์ฟิค (Fick) หน้า ๒๑ ข้อ ๕

๒ ดูหนังสือหลักและทางปฏิบัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นโดยดีเบกเกอร์ (De Becker) หน้า ๓๔๘

รวมความว่า คำว่า “สัญญา” นั้น ในกฎหมายบางประเทศ จำกัดแต่ความตกลงที่ก่อให้เกิดหนี้ และในบางประเทศมีความหมายอย่างกว้าง คือรวมทั้งการเปลี่ยนแปลงแก้ไข ระงับหนี้ และความตกลงอื่นๆ ในกฎหมายเอกชนด้วย

ผู้เขียนสมุดเล่มนี้ จะไม่วินิจฉัยปัญหาอื่นเกี่ยวกับศัพท์โดยทั่วไป จะขอรวบรัดกล่าวแต่ในกฎหมายแพ่ง และพาณิชย์ว่า “สัญญา” คือ “ความตกลงในระวางบุคคลตั้งแต่สองฝ่ายขึ้นไปโดยมุ่งหมายที่จะก่อให้เกิดหนี้” เพราะฉะนั้น สัญญา จึงเป็นนิติกรรมชนิดหนึ่ง* แต่มีหลักเกณฑ์พิเศษออกไปดังนี้

๑. มีบุคคลตั้งแต่ ๒ ฝ่ายขึ้นไป
๒. มีความตกลงกัน

---

* นิติกรรม ไม่เป็นสัญญาเสมอไป เพราะอาจมีบุคคลฝ่ายเดียว เจตนาของฝ่ายเดียว และอาจมีวัตถุประสงค์เพื่อเปลี่ยนแปลงแก้ไขและระงับหนี้ได้ด้วย

๓. มีความมุ่งหมายต่อการก่อให้เกิดหน้
การที่แยกออก พิจารณาหลัก พิเศษ ของ
สัญญาเพียง ๓ ประการเช่นนี้ ผู้อ่านจะกล่าว
ได้ว่า ผู้เขียนขาดกล่าวถึงองค์สำคัญอื่น ๆ
แห่งสัญญา คือ

๑. ความสามารถ
๒. ความบริสุทธิ์แห่งความตกลง
๓. วัตถุประสงค์ถูกต้อง ตามกฎหมาย
๔. แบบ
๕. สิ้นข้าง

การที่ไม่กล่าวถึงองค์สำคัญอีก ๕ ประการ
นี้ ก็เพราะสัญญาเป็นนิติกรรมชนิดหนึ่ง
อยู่แล้ว ความสามารถ ของ บุคคล ผู้ทำ
สัญญา ก็เช่นเดียวกับความสามารถของ
ผู้แสดงเจตนาในนิติกรรม (ให้ ตูมาตรา
๑๕-๔๓ และ ๑๑๖)

ความบริสุทธิ์แห่งความตกลง ก็บัญญัติ
ไว้แล้วในการแสดงเจตนาในนิติกรรม (ให้
ตูมาตรา ๑๑๗-๑๓๒)

วัตถุประสงค์ที่ต้องตามกฎหมาย ก็
บัญญัติไว้แล้วใน เรื่อง วัตถุประสงค์ แห่ง
นิติกรรม (ให้ดูมาตรา ๑๑๓-๑๑๔)

แบบ ก็มีบัญญัติไว้แล้วในเรื่องแบบแห่ง
นิติกรรม (ให้ดูมาตรา ๑๑๕) และจะต้อง
พิจารณาเป็นเรื่องๆ ไปว่า สัญญาอย่างไรจะ
ต้องทำตามแบบอย่างไร และแบบอย่างไรมี
ผลในสัญญาอย่างไร

ส่วนสินจ้างนั้น ถ้าพูดโดยทั่วไปแล้ว
สัญญาบาง ชนิดไม่มีสินจ้าง ก็เป็น สัญญา
ได้ เช่นสัญญาให้, ฝาก, ยืม ฯลฯ เป็น
ต้น เพราะฉะนั้นไม่ควรเป็นหลักทั่วไป คือ
ต้องพิจารณาสัญญาเป็นเรื่องๆ ไปว่า สัญญา
อย่างไรกฎหมายต้องการให้มีสินจ้าง แต่
ในกฎหมาย ฝรั่งเศส สัญญา จะต้อง มี มูล
(cause) ถ้าไม่มีมูล หรือมูลใช้ไม่ได้ตาม

• ให้ดูหนังสือว่าด้วยมูล (cause) แห่งหนังสือของศาสตราจารย์กาปิยองต์

กฎหมายก็ไม่เป็นสัญญา และสิ่งที่ได้ให้ไว้ก็อาจเรียกคืนได้ในฐานตามกฎหมายได้

เหตุฉะนั้น การศึกษาเรื่ององค์สำคัญแห่งสัญญา จะต้องศึกษาองค์สำคัญแห่งนิติกรรมประกอบไปด้วย และนิติกรรมที่จะเป็นสัญญา จึงต้องมีลักษณะพิเศษดังจะชี้แจงต่อไปนี้

(๑) มีบุคคลตั้งแต่ ๒ ฝ่ายขึ้นไป

ทั้งนี้ หมายความว่า จะต้องมีบุคคลฝ่ายหนึ่งซึ่งผูกพันในอันที่จะปฏิบัติภาระหนึ่งให้แก่อีกฝ่ายหนึ่งหรือกว่านั้นขึ้นไป หรือต่างฝ่ายผูกพันในอันที่จะชำระหนี้ต่อกันและกัน เช่น

๑. สัญญาฝาก มีบุคคล ๒ ฝ่าย ฝ่ายหนึ่งเรียกว่าผู้ฝาก ส่งมอบทรัพย์สินให้แก่อีกฝ่ายหนึ่ง เรียกว่าผู้รับฝาก และผู้รับฝากข้อมผูกพันต่อผู้ฝากในอันที่จะเก็บรักษา

๑ คำว่า “ฝ่าย” ผู้มีส่วนได้เสียมีความหมายอย่างไร ให้ดูในบันทึกข้อความทั่วไป หมวด ๒ ผลแห่งสัญญา

ทรัพย์สินนั้นไว้ในอารักขาแห่งตน แล้วคืน
ให้ผู้ฝาก (ให้ดูมาตรา ๖๕๗)

๒. สัญญาซื้อขาย มีบุคคล ๒ ฝ่าย ฝ่าย
หนึ่งเรียกว่าผู้ขาย โอนกรรมสิทธิ์แห่งทรัพย์สินให้
แก่อีกฝ่ายหนึ่งเรียกว่าผู้ซื้อ และผู้
ซื้อผูกพันในอันที่จะ ต้องใช้ราคา ทรัพย์สิน
นั้นให้แก่ผู้ขาย

๓. สัญญาตั้งห้างหุ้นส่วนบริษัท สมาคม
ซึ่ง มีหลาย ฝ่าย ตาม จำนวน ผู้ เป็น หุ้น ส่วน
หรือผู้ถือหุ้น หรือสมาชิกในสมาคมซึ่งต่าง
ฝ่ายผูกพันที่จะลง ทรัพย์สิน หรือ แรงงานใน
การตั้งห้างหุ้นส่วนบริษัทหรือสมาคมนั้น

ส่วนนิติกรรมนั้น อาจมีผู้ทำนิติกรรม
แต่ฝ่ายเดียวก็ได้ เช่น คำเสนอ เป็นนิติกรรม
อันหนึ่ง และ คำสนอง ก็เป็นนิติกรรมอัน
หนึ่ง เมื่อคำเสนอและคำสนองประกอบกัน
ขึ้น ก็มีความตกลงกันแล้ว ความตกลง
นั้นเป็นสัญญา ก็เป็นนิติกรรมที่มีบุคคล ๒
ฝ่าย

(๒) มีความตกลงกัน

เมื่อบุคคลผู้ทำสัญญา มีจำนวนแต่ ๒ ฝ่ายขึ้นไปแล้ว เจตนาของบุคคลเหล่านั้น จะต้องตรงกัน หรือที่เรียกว่า มีความตกลงกัน ความตกลงนี้ย่อมเกิดจากการที่ฝ่ายหนึ่งทำคำเสนอและอีกฝ่ายหนึ่งสนองรับ (ซึ่งจะได้กล่าวต่อไปในหมวดที่ว่าด้วยก่อให้ เกิดสัญญา) เช่น สัญญาซื้อขาย ผู้ขายกับผู้ซื้อต้องมีเจตนาตรงกันในอันที่จะซื้อขายทรัพย์สินอันเป็นวัตถุแห่งสัญญานั้น และต้องมีเจตนาตรงกันในอันที่จะชำระราคา คำเสนออย่าง เดี่ยวยังไม่เป็นสัญญา

(๓) มีความมุ่งหมายต่อการก่อให้ เกิดหนี้

สัญญานั้น ต้องเป็นนิติกรรมที่มุ่งต่อการก่อให้ เกิดหนี้ วัตถุที่ประสงค์แห่งหนี้ คือ

ก) โอนทรัพย์สิน (Dare)

๑ ส่วนการกำหนดจำนวนราคานั้น อาจที่จะไม่ต้องตกลงกันไว้ก่อนก็ได้ ในกรณีเช่นนี้ มาตรา ๔๘๓ วรรค ๒ บัญญัติว่าให้ผู้ซื้อใช้ราคาตามสมควร

ข) กระทำการ (Facere)

ค) ละเว้นกระทำการ (Non Facere)

ศาสตราจารย์ปลานิโอ (Planiol) กล่าวว่า “สัญญา” นั้น ถ้าจะพูดโดยตรงๆ แล้ว ไม่มีวัตถุที่ประสงค์โดยลำพังเอง แต่เมื่อสัญญานั้นมุ่งต่อการก่อให้เกิดหนี้แล้ว หนี้ย่อมมีวัตถุที่ประสงค์ (Objet) ๓ ประการ ดังกล่าวข้างต้น เพราะฉะนั้นสัญญาจึงมีวัตถุที่ประสงค์แห่งหนึ่ง

อนึ่ง ในบางแห่งกฎหมายใช้คำว่า วัตถุ ไปในทางสิ่งของ เช่นตามมาตรา ๓๕๔ ที่ว่า “ถ้าทรัพย์สินเป็นวัตถุแห่งสัญญา...” ซึ่งต่างกับวัตถุที่ประสงค์

ความมุ่งต่อการก่อให้เกิดหนี้ เป็นหลักสำคัญแห่งสัญญา เพราะนิติกรรมที่จะก่อให้เกิดหนี้นั้น ตามปกติจะต้องเป็นนิติกรรมที่ทำเป็นสัญญา แต่มีข้อยกเว้นที่น่าคิดโดยอนุโลมตามนัยแห่งประมวลกฎหมายแพ่งเซอร์

มันว่า นิตกรรมฝ่ายเดียวที่ไม่เป็นสัญญา
ก็อาจก่อให้เกิดหนี้ได้เหมือนกัน เช่น

๑. การตั้งมูลหนี้ที่ได้รับอนุญาตจากรัฐบาล ซึ่งทรัพย์สินอันได้จัดสรรไว้ นั้น ย่อมตกเป็นของมูลหนี้ตั้งแต่เวลาที่รัฐบาลให้อำนาจเป็นต้นไป ดังนั้นย่อมเป็นการยากที่จะกล่าวได้ว่า เป็นสัญญาระวางผู้ตั้งมูลหนี้กับรัฐบาล เพื่อประโยชน์ของบุคคลที่ ๓ ซึ่งจะเกิดขึ้น เพราะรัฐบาลได้อนุญาต

ตัวบทใน กฎหมายไทย คือ ตาม มาตรา ๘๗ จึงใช้คำว่า “... ท่านว่าทรัพย์สิน อันจัดสรรไว้ โดยนิตกรรมทำยกให้ แต่ยังมีชีวิตนั้น ย่อมตกเป็นของมูลหนี้ตั้งแต่เวลาที่รัฐบาลให้อำนาจเป็นต้นไป” กฎหมายไทย ไม่ใช่ คำว่าสัญญา

๒. การออกโฆษณาว่าให้รางวัลแก่ผู้ซึ่งกระทำการอันใด บุคคลผู้โฆษณา

๑. คำอธิบายหลักกฎหมายแพ่งเยอรมันของซุสเตอร์ หน้า ๑๔๒ และของ ชาเลย์ซ์ หน้า ๑๔๕ และต่อไป และของ เมอเลอนาแอร์ หน้า ๒๐

ฉะพินยอมให้คำมั่น ต้องให้รางวัลแก่บุคคลใดๆ
 ผู้ได้กระทำการอันนั้น แม้ถึงมิใช่ว่าผู้นั้น
 จะได้กระทำ เพราะเห็นแก่รางวัล (ให้ดู
 ประมวลกฎหมายแพ่ง และพาณิชย์ ไทย
 มาตรา ๓๖๒) การออกโฆษณาเช่นนั้น ใน
 กฎหมายเยอรมันถือว่าเป็นนิติกรรมที่ก่อให้เกิด
 เกิดหนี้ได้ ในกฎหมายเยอรมันจึงบัญญัติ
 เป็นอีกหมวดหนึ่งต่างหากจากหมวดที่ว่า
 ด้วยสัญญา (ให้ดูประมวลกฎหมายแพ่ง
 เยอรมันมาตรา ๓๒๘ ถึง ๓๓๕) แต่ในกฎหมาย
 ไทยมาตรา ๓๖๒ นั้น อยู่ในลักษณะที่ว่าด้วย
 สัญญา จึงเป็นปัญหาที่น่าพิจารณาว่า การ
 ออกโฆษณาเช่นนั้น จะเป็นนิติกรรมที่มีบุคคล
 ฝ่ายเดียวที่ก่อให้เกิดหนี้ได้ หรือเป็นนิติ
 กรรมชนิดที่เป็นสัญญา มีบุคคลสองฝ่าย

๓. การให้คำมั่นในเอกสารว่าจะชำระ
 หนี้ให้แก่ผู้ทรงเอกสารนั้น เช่น ก. ออก
 ตัวชนิดหนึ่งให้คำมั่นว่าจะตัดผมให้แก่ผู้

ทรงตัว ดังนั้นในกฎหมายเยอรมันถือว่าเป็น
นิติกรรมฝ่ายเดียวที่ก่อให้เกิดหนี้

นอกจากนี้ ยังมีทางที่นึกคิดว่า คำมั่นว่า
จะซื้อหรือขาย^๑ ตามมาตรา ๔๕๔ นั้น อาจ
เป็นนิติกรรมฝ่ายเดียวซึ่งก่อให้เกิดหนี้ ไม่
ใช่สัญญา คือนิติกรรมสองฝ่าย

บทที่ ๒

ประเภทต่างๆ ของสัญญา

การแบ่งแยกประเภทต่างๆ ของสัญญา
นั้น อาจกระทำได้หลายสถาน^๒

ข้อ (๑) ถ้าจะ พิจารณา จำนวน ของ ผู้
เป็นฝ่ายที่จะต้องปฏิบัติ ตามหนี้ ที่ สัญญาได้
ก่อให้เกิดขึ้นแล้ว เราอาจแยกสัญญาออก
ได้เป็น ๒ ชนิด คือ

๑ ดูคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๒๑/๒๔๗๒ รวบรวมสารเล่ม ๑๓ หน้า ๘๘

๒ ในตำรากฎหมายอังกฤษโดย Salmond และ Winfield ได้แยก
สัญญาออกเป็น ๒ ชนิด คือสัญญาฝ่ายเดียว (Unilateral) และสัญญาหลาย
ฝ่าย (Bilateral) ให้ดูฟุตโน้ตในบทนี้ ข้อ ๒ ต่อไป

ก) สัญญาต่างตอบแทน (Contrat synallagmatique) คือสัญญาซึ่งต่างฝ่ายต้องมีหน้าที่จะปฏิบัติต่อกันและกัน เช่นสัญญาซื้อขาย ซึ่งผู้ขายต้องโอนกรรมสิทธิ์แห่งทรัพย์สินให้ผู้ซื้อ และผู้ซื้อต้องชำระราคาทรัพย์สินให้แก่ผู้ขาย และสัญญาแลกเปลี่ยน, เช่า, จ้างแรงงาน, จ้างทำของ ฯลฯ เป็นอาทิ

ข) สัญญาซึ่งมีหนี้แต่ฝ่ายเดียว (Contrat unilatéral) คือสัญญาซึ่งฝ่ายหนึ่งมีหน้าที่จะปฏิบัติต่อกับอีกฝ่ายหนึ่งเท่านั้น เช่นสัญญาข่มเงิน เมื่อผู้ให้ข่มส่งมอบทรัพย์สินที่ให้ข่มแล้ว สัญญาจึงจะเกิดขึ้น (ให้ดูมาตรา ๖๔๑ และ ๖๕๐ วรรค ๒) เมื่อสัญญาเกิดขึ้นแล้วต่อไป ผู้ข่มมีหน้าที่ต้องส่งทรัพย์สินคืนแก่ผู้ให้ข่ม และสัญญาฝาก, สัญญาตัวแทน ฯลฯ เป็นอาทิ แต่สัญญาฝาก สัญญาตัวแทน ซึ่งตามธรรมดาเป็นสัญญาซึ่งมีหนี้

แต่ฝ่ายเดียว อาจกลายเป็นสัญญาต่างตอบแทนได้ เช่นเมื่อผู้รับฝาก หรือตัวแทนได้ออกค่าใช้จ่ายในการนั้น ซึ่งตน มีสิทธิเรียกคืน สัญญาที่อาจกลายเป็นได้ เช่นนี้ เรียกตามภาษาฝรั่งเศสว่า (Contrat synallagmatique imparfait) (สัญญาต่างตอบแทนไม่แท้) ต้องระวังอย่าปน สัญญาต่างตอบแทน และสัญญาซึ่งมีหนี้แต่ฝ่ายเดียว กับ สัญญาที่มีค่าแลกเปลี่ยน และสัญญาให้โดยเสนหา ซึ่งจะกล่าวในสถานที่สองต่อไป

ประโยชน์ แห่งการ แบ่งแยก ตาม สถาน
หนึ่งมีเช่นต่อไปนี้

ก) ในสัญญาต่างตอบแทนนั้น คู่สัญญาฝ่ายหนึ่ง มี ข้อ ต่อบัญชีที่จะไม่ยอมชำระหนี้ จนกว่าอีกฝ่ายหนึ่งจะชำระหนี้ หรือขอปฏิบัติ การชำระหนี้ก็ได้ (ดูมาตรา ๓๖๕) ข้อ ต่อบัญชีเรียกตามกฎหมายโรมันว่า “เอกเซพ

ซิโอ นอน อาติมเพลตี กองตราคตุส”
(Exceptio non adimpleti Contractus)

เช่นในสัญญาซื้อขาย ถ้าผู้ซื้อยังไม่ชำระ
ราคา ผู้ขายมีสิทธิที่จะยึดหน่วงทรัพย์สิน
ไว้ได้ นอกจากจะตกลงกัน เป็น อย่างอื่น
(ให้ดูมาตรา ๔๖๘) และทางฝ่ายผู้ซื้อก็มี
สิทธิเช่นเดียวกัน คือถ้าผู้ขายไม่ส่งมอบ
ทรัพย์สินตามที่ตกลงกันไว้ ผู้ซื้อก็มีสิทธิ
ยึดหน่วงราคาไว้ได้ นอกจากจะตกลงกัน
เป็นอย่างอื่น ส่วนสัญญาที่มีหนี้แต่ฝ่ายเดียว
นั้น ฝ่ายซึ่งจะต้องปฏิบัติการชำระหนี้จะอ้าง
ข้อต่อสู้ตั้งในเรื่องสัญญาต่างตอบแทนไม่ได้
อยู่เอง เช่นสัญญาขี้ม เมื่อเกิดขึ้นแล้ว
ผู้ขี้มจะอ้างข้อต่อสู้ขอให้ ผู้ให้ขี้มชำระหนี้
อะไรอีกไม่ได้ เพราะผู้ให้ขี้มไม่มีหนี้ อย่าง
ใดอีกที่จะต้องชำระ

ข) ปัญหาที่จะทราบ ว่า ถ้าวัตถุแห่งสัญญา
ได้ ศูนย์หาย ไปโดยมิใช่ความผิด ของลูก
หนี้ ฝ่ายใด จะต้องรับผิดชอบ นั้น จะเป็น

ปัญหาเกิดขึ้นในสัญญาต่างตอบแทน กล่าวคือ สัญญาชนิดนี้ ถ้ามีวัตถุประสงค์เป็นการก่อให้เกิดหรือโอนทรัพย์สินในทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง และทรัพย์สินนั้นสูญหรือเสียหายไปโดยเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งอันจะโทษลูกหนี้มิได้ การสูญหรือเสียหายนั้นตกเป็นภพแก่เจ้าหนี้ (Res perit Creditori)^๑ (ให้ดูมาตรา ๓๓๐) และสัญญานั้นยังคงดี กล่าวคือ อีกฝ่ายหนึ่งมีสิทธิที่จะเรียกร้องให้อีกฝ่ายหนึ่งชำระหนี้ได้ เช่น สัญญาซื้อขายสังหาริมทรัพย์ ตามธรรมดาเมื่อตกลงค่ากันแล้ว สัญญาซื้อขายเกิดขึ้นทันที ถ้าผู้เป็นฝ่ายในสัญญาตกลงกันว่าจะส่งมอบทรัพย์สินต่อภายหลัง ถ้าทรัพย์สินเกิดสูญหายขึ้นในระวางนั้นอันมิใช่เป็นความผิดของผู้ขาย (คือลูกหนี้ในการที่จะต้องส่งมอบทรัพย์สิน) ดังนี้ ความ

๑ ในกฎหมายอังกฤษ ได้อธิบายในทางที่ว่าการมสทธิโอนตกไปยังผู้ใด ผู้
นั้นต้องรับเคราะห์ในความสูญหายแห่งทรัพย์สิน (Res perit domino)

ศูนย์หายนั้นตกเป็นภัพแก่เจ้าหน่อก็คือผู้ซื้อ ผู้ซื้อจะต้องชำระราคาให้แก่ผู้ขาย

แต่ปัญหาจะเพาะในเรื่อง ความศูนย์หายนั้นว่า จะใช้ หลักเช่นที่ปรากฏในมาตรา ๓๗๐ ในสัญญาต่างตอบแทนทุกชนิด หรือเพียงแต่ชนิดที่โอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน หรือการโอนสิทธิอื่น ๆ ซึ่งไม่ใช่การ โอน กรรมสิทธิ์ด้วย เช่น สัญญาเช่า

ศาสตราจารย์โกแลงและกาปีตองต์^๑ ได้แสดงความ เห็นว่า จะใช้ได้ เฉพาะสัญญาต่างตอบแทน ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อโอนกรรมสิทธิ์ เช่น ซื้อขาย แลกเปลี่ยน ไม่ใช่ถึงสัญญาต่างตอบแทนทุกชนิดที่โอนเพียงสิทธิบางอย่างชั่วคราวหนึ่ง เช่น สัญญาเช่า แต่ความเห็นนี้มีผู้คัดค้าน เช่น ความเห็นของศาสตราจารย์ จอส เซอรองด์^๒

๑. ให้คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส โดยศาสตราจารย์โกแลง และกาปีตองต์ (Colin et Capitant) เล่ม ๒ หน้า ๓๓๘ - ๓๔๒

๒. คำอธิบายกฎหมายแพ่งปอลิติฟฝรั่งเศส (Droit Civil positif français) เล่ม ๒ ข้อ ๓๓๑

แต่ตามตัวบทไทยมาตรา ๓๗๐^๑ ใช้คำกว้าง คือใช้คำว่า “...โอนทรัพย์สินในทรัพย์สิน เฉพาะสิ่ง...” (ไม่ใช่แค่เพียงกรรมสิทธิ์ คือ สิทธิอื่นๆ ในทรัพย์สินด้วย) ซึ่งตรงกับประมวลกฎหมายแพ่ง บัญชี มาตรา ๕๓๔

ได้มีคดี^๒ มาสู่ศาลฎีกา คือ โจทก์ทำหนังสือสัญญาเช่ามาจากจำเลย ๑ ปี และได้ให้ ค่าเช่าสำหรับปีนั้นแล้ว สัญญาไม่มีเงื่อนไขข้อใด ในปีนั้นน้ำมากทำนาไม่ได้ โจทก์จึงขอเรียกค่าเช่าคืน หรือมีฉะนั้นให้จำเลยยอมให้โจทก์ทำนาในปีต่อไป โดยไม่ต้องเสียค่าเช่า ศาลฎีกาตัดสินว่า ทรัพย์สินที่เช่ามิได้ศูนย์หายอย่างไร และตามมาตรา ๕๖๗-๕๖๘ ก็มีได้ กล่าวว่สัญญาเช่าจำต้อง

๑. ให้ดูบันทึกในมาตรา ๓๗๐ ต่อไป

๒. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๔๒๕/๒๔๗๒ ธรรมสารเล่ม ๑๓ หน้า ๕๐๔ กับที่ ๕๔๒/๒๔๗๒ ธรรมสารเล่ม ๑๓ หน้า ๖๓๘

ระงับไปเพราะเหตุสุดวิสัย ฉะนั้นโจทก์จะ
ขกเหตุสุดวิสัยขึ้นอ้าง เพื่อให้สัญญาเช่า
ระงับไปตามมาตราไม่ได้

ส่วนสัญญาซึ่งมีหนี้ แต่ฝ่ายเดียว และมี
 วัตถุประสงค์เป็นทรัพย์สิน ฉะนั้น สิ่งนั้น ปัญหาไม่
 อาจเกิดขึ้น เพราะถ้าทรัพย์สินนั้นสูญหายไป
 ไป โดยมีใ้เพราะความผิดของลูกหนี้แล้ว
 ลูกหนี้ก็เป็นอันพ้นผิด และฝ่ายหนึ่งฝ่าย
 ใดจะเรียกร้องให้อีกฝ่ายหนึ่งชำระหนี้คงใน
 เรื่องซื้อขาย ก็ไม่ได้ได้อยู่เอง เช่น ก. โห ข.
 ยืมเรือ ๑ ลำ เมื่อเรือนั้นสูญหายไปโดยมิใช่
 ความผิดของ ก. ข. ดังนี้ก็จะเรียกร้องอะไร
 จากกันก็ไม่ได้ (ให้ดูมาตรา ๖๔๓)

ข้อ (๒) ถ้าจะพิจารณาถึงค่าที่จะแลกเปลี่ยน
 เปลี่ยนในสัญญาว่าจะมีหรือไม่แล้ว เราอาจ
 แยกสัญญาออกได้ เป็น ๒ ชนิด คือ

ก) สัญญาที่มีค่าแลกเปลี่ยน (Contrat a titre onéreux) คือสัญญาซึ่งต่างฝ่ายได้รับประโยชน์จากกันและกัน เช่นซื้อขาย แลกเปลี่ยน เช่า ฯลฯ

ข) สัญญาที่ไม่มีค่าแลกเปลี่ยน หรือโดยเสนาหา (Contrat à titre gratuit) คือสัญญาซึ่ง ฝ่ายหนึ่งได้รับ ประโยชน์ จาก อีกฝ่ายหนึ่ง โดยไม่ต้องให้ประโยชน์อย่างใดแลกเปลี่ยน เช่น ให้ยืมเงินโดยไม่มีดอกเบี้ย ให้สังเกตว่า สัญญา ที่ไม่มีค่าแลกเปลี่ยน หรือสัญญาโดยเสนหานั้น ต่าง กับ สัญญา ต่างตอบแทนและสัญญาซึ่ง มี หน แต่ ฝ่าย เดียว คือ

สัญญาต่างตอบแทน (Contrat synallagmatique) ย่อมเป็นสัญญา ที่มีค่าแลกเปลี่ยนด้วยในตัวเอง เช่น สัญญาซื้อขาย แลกเปลี่ยน เช่า ฯลฯ

แต่สัญญาที่มีหนแต่ฝ่าย เดียว นั้น ไม่เป็นสัญญาโดย เสนหา เสมอไป คือ บาง

ชนิดอาจเป็นสัญญาที่มีค่าแลกเปลี่ยน ก็ได้
 เช่นสัญญาข่มโดยมีดอกเบย ซึ่งมีหนแต่ฝ่าย
 เดียว เพราะสัญญาข่มเกิดเป็นสัญญาข่ม เมื่อ
 ส่งมอบทรัพย์สินที่ข่มตามมาตรา ๖๕๐ วรรค ๒)
 คือผู้ข่มจะต้องคืนทรัพย์สินที่ข่มให้แก่ผู้ให้
 ข่ม แต่ถ้าไม่ต้องเสียดอกเบย ก็เป็นสัญญา
 โดยเสนาหา ถ้าต้องเสียดอกเบย ก็เป็น
 สัญญาที่มีค่าแลกเปลี่ยนในการที่ผู้ให้ทรัพย์สิน
 คืนที่ข่ม

ตามคำอธิบายกฎหมาย อังกฤษโดย ท่าน
 แซลมอนด์และวินฟิลด์^๑ นั้น สัญญา อาจ

๑ ดูหนังสือของท่านทั้งสองที่อ้างแล้วข้างต้นหน้า ๑๔ ถึง ๑๗ ในหน้า ๑๔ มีความอยู่ตอนหนึ่งดังนี้ "All contracts are of two kinds, being either unilateral or bilateral-one-side or two-sides. An unilateral contract consists of nothing more than a gratuitous promise by one person to do something in favour of another ..... a bilateral contract is one in which there is somethings done or to be done on each side "

แบ่งออกได้เป็น ๒ ชนิด คือ สัญญาฝ่ายเดียว (Unilateral contract) ได้แก่ สัญญาที่บุคคลหนึ่งให้คำมั่นโดยเสนหาว່งจะทำอะไรให้แก่อีกฝ่ายหนึ่ง และสัญญาหลายฝ่าย (Plilateral contract) ได้แก่ สัญญาที่ต่างฝ่ายได้กระทำหรือจะกระทำให้แก่กันดังนี้ สัญญาฝ่ายเดียวตามคำอธิบายกฎหมายอังกฤษจึงมีนัยไปในทางสัญญาโดยเสนหา

ตามหมายเหตุในประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นโดยท่านดีเบกเกอร์^๑ นั้น แบ่งสัญญาออกตั้งสี่คือ สัญญาโดยมีค่าแลกเปลี่ยน (yusho - keiyaku) กับสัญญาโดยเสนหา เช่นสัญญาให้ (Musho - keiyaku) นั้นออกต่างหากจากสัญญาต่างตอบแทน (Sōmu - keiyaku) กับสัญญาที่มีหนี้แต่ฝ่ายเดียว เช่นสัญญาฝากทรัพย์ (Henmu - Keiyaku) สัญญาเหล่านี้ มีนัยเช่นดังที่ผู้

๑. คู่มือหนังสือ หมายเหตุแห่งประมวลแพ่งญี่ปุ่นเล่ม ๒ หน้า ๑๒๑-๑๒๒

เขียนสมุดเล่มนี้ได้กล่าวข้างต้น

ประโยชน์แห่งการแบ่งสัญญาโดยสถาน
สองมีเช่นต่อไปนี้

ก) ในเรื่องเพิกถอนการฉ้อฉล ถ้า เป็นสัญญาที่มีค่าแลกเปลี่ยน ผู้เป็นฝ่ายใน สัญญา ซึ่งเป็นผู้ได้ลากอกเงย แต่การ นั้น จะต้องรู้เท่า ถึงความจริง อัน เป็น ทางให้เจ้า หนต้องเสียเปรียบนั้นด้วย เจ้าหนจึงจะขอ เพิกถอนได้ แต่หากกรณีเป็นการทำให้ โดยเสนาหาแล้ว แม้ลูกหนรู้ฝ่ายเดียวโดย ฝ่ายได้ลากอกเงยจะไม่รู้ว่าทำให้เจ้าหนเสีย เปรียบ เจ้าหนก็ขอเพิกถอนได้ ให้ดูมาตรา

๒๓๗

เช่น ก. ขายม้าให้ ข. เพื่อให้ ค. เจ้า หน ก. เสียเปรียบ ดังนั้น ก. กับ ข. ทั้ง ๒ ฝ่ายต้องรู้ว่าการนั้นทำให้ ค. เสียเปรียบ ค. จึงจะขอให้ เพิกถอนการซื้อขายได้ แต่ถ้า ก. ให้ ม้า ข. เพื่อให้ ค. เจ้าหน ก. เสียเปรียบ ดังนั้น ก. รู้การนั้นฝ่ายเดียวโดย

ข. ไม่รู้ ค. ก็ขอให้เพิกถอนการให้ได้

ข) ในเรื่อง ความ รับ ผิด เพื่อชำระคบกพร่องและในการรอนสิทธิชั้นนี้ ตามปกติมีในเรื่องสัญญาที่มีค่าแลกเปลี่ยน เช่นสัญญาซื้อขาย ให้ ค. มาตรการ ๔๗๒-๔๘๒ สัญญาเช่า ให้ ค. มาตรการ ๕๔๖-๕๕๑ ฯลฯ

ส่วนความรับผิดเช่นนี้ ไม่ปรากฏบทกฎหมายในเรื่องสัญญาโดยเสนาหา เช่นสัญญาให้ (ซึ่งนอกจากมีค่าภาระติดพันซ์) ให้ ค. มาตรการ ๕๓๐ สัญญา ยืม ฯลฯ

ข้อ (๓) ถ้าจะพิจารณาถึงลักษณะของสัญญาที่ประมวลกฎหมายแพ่งฯ ได้บัญญัติไว้โดยละเอียดแล้ว เราอาจแยกสัญญาออกได้เป็น ๒ ชนิด คือ

ก) เอกเทศสัญญา (Contrat nomme)

คือสัญญาซึ่งประมวลกฎหมายแพ่งฯ ได้ระบุนามและบัญญัติเป็นลักษณะขึ้นไว้ เช่น ซื้อขาย, แลกเปลี่ยน, ให้, เช่าทรัพย์สิน, เช่าซื้อ, จ้างแรงงาน, จ้างทำของ, รับขน, ยืม,

ฝากทรัพย์, ค้ำประกัน, จำนอง, จำน่า, เก็บของในคลังสินค้า, ตัวแทน, นายหน้า, ปรากฏีประนอม, การพะนันและขันต่อ, บัญชี เดิรสะพัต, ประกันภัย, หุ่นส่วนและบริษัทยัท สมาคม ๆ ล ๆ (ให้ดูในประมวลกฎหมายแพ่งบรรพ ๓) ก่อนใช้ประมวล เคยเรียกกันว่า “สัญญาบางลักษณะ”

ข) สัญญาที่ไม่มีชื่อ (Contrat innommé)

คือสัญญาซึ่งประมวลกฎหมายแพ่ง ๆ ไม่ได้ระบุนามและบัญญัติเป็นลักษณะขึ้นไว้ ทั้งนี้ก็สุดแต่แต่บุคคลจะตกลงกันทำสัญญาชนิดอื่น ๆ อีกรักก็ได้ นอกจากเอกเทศสัญญา เช่น จะทำกันเป็นสัญญาวางทำของตั้งขึ้นเป็นต้น

ประโยชน์แห่งการแบ่งแยกเช่นนั้น มีมากในกฎหมายโรมัน แต่ในทุกวันนี้อาจมีประโยชน์ตั้งนี้ คือ

เอกเทศสัญญานั้น ต้องวินิจฉัยตามหลักทั่วไป แห่ง กฎหมาย และ บทกฎหมาย จะเพาะการนั้นด้วย เช่น สัญญาเช่า จะต้อง

พิจารณาตามลักษณะแห่งสัญญาโดยทั่วไป
และบทบัญญัติในลักษณะเข้าทรัพย์สินซึ่งพิเศษ
ออกไป

ส่วนสัญญาที่ไม่มีชื่อในกฎหมายนั้น ก็
เป็นธรรมดาอยู่เองที่จะต้องอาศัย บทบัญญัติ
ทั่วไปแห่งสัญญา เพราะไม่มีบทกฎหมาย
เฉพาะการนั้น

ข้อ (๔) ถ้าจะพิจารณาว่าสัญญาใดสม
บูรณ์ด้วย คำพังตนเอง หรือ อาศัย สัญญาอื่น
แล้ว เราอาจแบ่งสัญญาออกเป็น ๒ ชนิดคือ

ก) สัญญาประธาน (Contrat principal)

ได้แก่สัญญาซึ่งสมบูรณ์โดยคำพังตนเอง ไม่
ต้องอาศัยสัญญาอื่น เช่น ซื้อขาย, เช่า, ยืม

ข) สัญญาอุปกรณ์ (Contrat accessoire)

ได้แก่สัญญา ซึ่งเกิดขึ้นโดยอาศัยสัญญาอื่น
เช่น ค้ำประกัน, จำนอง, จำนำ

ประโยชน์แห่งการ แบ่งแยก เช่นนี้ คือ
สัญญาประธานนั้น แม้สัญญาอุปกรณ์ไม่สม.

บุรณ สัญญาประธานก็ยังคงดี ส่วนสัญญา
อุปกรณ์นั้น ถ้าสัญญาประธานเสียใช้ไม่
ได้แล้ว สัญญาอุปกรณ์ก็ตกไป เช่น ก. ทำ
สัญญาให้ ข. ยืมเงิน ๕,๐๐๐ บาท โดยมี ก.
เป็นผู้ค้ำประกัน ดังนี้ สัญญาข่มเป็นสัญญา
ประธาน สัญญา ค้ำประกัน เป็น สัญญา
อุปกรณ์

ถ้าสัญญาค้ำประกันใช้ไม่ได้ โดยที่ ก.
ได้ทำไปเพราะสำคัญผิดใน สิ่ง ซึ่งเป็นสาระ
สำคัญ ดังนี้สัญญาข่มก็ยังคงดี

แต่ถ้า การที่ ข. ได้ทำ สัญญาข่ม จาก ก.
นั้น ข. ได้ทำไปเพราะสำคัญผิดในสิ่งซึ่ง
เป็นสาระสำคัญอันเป็นโมฆะกรรม (ไม่ใช่
กรณีที่ยกบัญญัติไว้ในมาตรา ๖๔๑ วรรค๓) ดังนี้
สัญญาค้ำประกันก็เป็นอันเสียไป ใช้ไม่ได้
ด้วย (ให้ดูมาตรา ๖๔๑)

ข้อ (๕) ถ้าจะพิจารณาว่า สัญญาชนิด
ใดจะสมบุรณด้วยกระทำอย่างใดแล้ว เรา
อาจแยกสัญญาออกได้เป็น ๓ ชนิด คือ

ก) สัญญาที่สมบูรณ์เพียงความตกลง (Contrat consensuel) ได้แก่สัญญาตามธรรมดา ที่กฎหมายไม่ได้บังคับว่าให้สมบูรณ์เมื่อส่งมอบทรัพย์สิน หรือเมื่อทำตามแบบ เช่นสัญญาซื้อขายสังหาริมทรัพย์ตามธรรมดา

ข) สัญญาที่สมบูรณ์ต่อเมื่อส่งมอบทรัพย์สิน (Contrat réel) คือสัญญาที่เพียงแต่ความตกลงของผู้เป็นฝ่ายยังไม่เพียงพอที่จะทำให้สัญญานั้นสมบูรณ์ คือต้องมี การส่งมอบทรัพย์สินด้วย เช่น สัญญาให้ (มาตรา ๕๒๓) สัญญาเช่าสิ่งคงรูป (มาตรา ๖๔๑) สัญญาเช่าสิ่งเปลี่ยนแปลง (มาตรา ๖๕๐ วรรค ๒) ฯลฯ

ค) สัญญาที่สมบูรณ์ต่อเมื่อทำตามแบบที่กฎหมายบัญญัติ (Contrat solennel) คือสัญญาที่เพียงแต่ความตกลงของผู้

๑ ในเรื่องแบบแห่งนิติกรรม ต้องสังเกตให้ดีว่า แบบอย่างไรกฎหมายต้องการให้มีเพื่อความสมบูรณ์ (ad solenitatem) และแบบอย่างไร กฎหมายต้องการให้มีเพื่อการพิสูจน์ (ad probationem) ให้ดูคำอธิบาย ในหนังสือนิติศาสตร์ ปีที่ ๒ เล่ม ๘ หน้า ๔๑๗-๔๘๐

เป็นฝ่ายในสัญญาเท่านั้น ยังไม่เพียงพอที่จะ ทำให้ สัญญา สมบูรณ์ ก็ ต้องกระทำ ตาม แบบ ที่ กฎหมาย บัญญัติไว้ ด้วย เช่นสัญญาซื้อขายอสังหาริมทรัพย์ (มาตรา ๕๕๖)

ประโยชน์แห่งการแบ่งแยกเช่นนี้ ก็เพื่อพิจารณาว่าสัญญานั้น เป็น สัญญา ที่ สมบูรณ์ เมื่อใดดังกล่าวแล้วในตอนต้น

นอกจากการแบ่งแยกโดย๕สถานข้างต้นนี้ ยังมีสัญญาบางชนิดที่ไม่ได้ แบ่งไว้ อีก เช่น

๑) สัญญาซึ่งข้อตกลงได้กำหนดไว้โดยฝ่ายหนึ่งก่อน แล้วอีกฝ่ายหนึ่งได้เข้ารับเอา โดยลงนามในสัญญานั้น (Contrat d'adhésion) เช่นสัญญาประกันภัย สัญญาขนส่งซึ่งราคาได้ กำหนดไว้ ก่อน สัญญาเช่าที่พักอาศัยในโรงแรมซึ่งมีข้อตกลง กำหนดไว้ ก่อน สัญญาเช่นนี้คู่สัญญาไม่ได้มีโอกาส

ตกลงจริงจังทุกข้อทุกกระทง จึงอาจเป็นปัญหาได้ว่าสัญญาจะสมบูรณ์อย่างไร ให้ดูมาตรา ๓๖๖, ๓๖๗, ๓๖๘ ประกอบ

๒) สัญญาซึ่งคนบุคคลหนึ่งได้ ทำกับอีกบุคคลหนึ่งซึ่งมีผลถึงบุคคลในคนนั้นด้วย (Contrat collectif) เช่นสัญญาระวางคณะกรรมการกับนายจ้าง เป็นต้น สัญญาเช่นนี้มีมากในประเทศที่มีคณะกรรมการ

หมวด ๑

ก่อให้เกิดสัญญา

บันทึกข้อความทั่วไป

ตามธรรมดา เมื่อบุคคล ตกปาก ลงคำ
กัน เพื่อจะก่อให้เกิดหนัระวางกัน แล้ว
สัญญานั้นก็สมบูรณ์ทันที แต่มีสัญญาบาง
ชนิดที่เพียงแต่ตกปาก ลงคำ กัน เท่านั้น ยัง
ไม่เพียงพอ คือต้องทำให้ ถูกต้องตามแบบ
เสียก่อน หรือส่งมอบทรัพย์สินเสียก่อน
ให้ดูคำอธิบายทั่วไปบทที่ ๒ ข้อ ๕

บทบัญญัติในหมวดที่ ๑ นี้ เกี่ยวแก่การ
ก่อให้เกิดสัญญาโดยความตกลง อนเป็น
หลัก ที่ ใช้ สำหรับ สัญญา ชนิดอื่น ๆ ด้วย
ความตกลงของบุคคลย่อมเกิดขึ้น จาก การที่
บุคคลหนึ่งได้ ทำคำเสนอ และอีกบุคคล
หนึ่งได้ ทำคำสนองรับ

บทบัญญัติในหมวดที่ ๑ นี้ แยกออกได้
ดังนี้

๑) คำเสนอคำสนอง มาตรา ๓๕๔-

๓๖๑

๒) การโฆษณาให้คำมั่นว่าจะให้รางวัล
มาตรา ๓๖๒ - ๓๖๕ อันเป็น การก่อให้เกิด
หน้อย่างหนึ่ง แต่เป็นปัญหาว่า จะเรียก
การให้ คำมั่นเช่นนั้นว่าเป็นสัญญา หรือนิติ
กรรมฝ่ายเดียว ให้ ตุลาอธิบายทั่วไปบทที่ ๑
ข้อ๓ว่าด้วยความมุ่งหมายที่จะก่อให้เกิดหน

๓) การตีความในสัญญา มาตรา ๓๖๖-

๓๖๘

ชำนาญหอสมุด

มาตรา ๓๕๔ คำเสนอ จะทำ สัญญา อัน บัง ระยะเวลา
ให้ทำ คำสนอนั้น ท่านว่าไม่อาจจะถอน
ได้ภายในระยะเวลาที่บ่งไว้

อุทาหรณ์

ก. เขียนหนังสือบอกไปยัง ข. ว่า จะ ขาย
แหวนให้วงหนึ่งเป็นราคา ๓๐๐ บาท ถ้า ข.
ขอให้ตอบมาภายใน ๑๕ วัน ดังนี้ ก. จะถอน
คำเสนอของตนภายในกำหนดนั้นไม่ได้

มาตรา ๓๕๕ บุคคลทำคำเสนอไปยัง ผู้อื่นซึ่งอยู่ห่าง
กันโดยระยะทาง และมีได้บ่งระยะเวลาให้
ทำคำสนอง จะถอนคำเสนอ ของ ตนเสีย
ภายในเวลาอันควร คาดหมายว่าจะได้รับ คำ
บอกกล่าวสนอนั้น ท่านว่าหาอาจจะถอน
ได้ไม่

อุทธรณ์

ก. อยู่กรุงเทพ ฯ เขียนหนังสือบอก ไปยัง ข. ที่จังหวัดปัตตานีว่า ก. จะขายแหวนให้วงหนึ่งราคา ๓๐๐ บาทโดยมิได้ บัง ระยะเวลาให้ทำคำสนอง* เช่นนี้ต้องแยกพิจารณา

(๑) สมมติว่า หนังสือนั้นไปถึง ข. เมื่อวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๓ ดังนี้ ก. จะบอก ถอน คำ เสนอ ขาย ของ ตน ใน วันที่ ๒ เดือนนั้นไม่ได้ (ซึ่งถ้าฟังว่าวันที่ ๒ นั้นเป็นวันก่อนเวลา อันควร คาดหมายว่าจะได้รับ คำบอกกล่าวสนอง ทั้งนี้เป็นข้อเท็จจริง ซึ่งต้องวินิจฉัยเป็นเรื่อง ๆ ไป)

(๒) สมมติว่า หนังสือนั้นยังไม่ถึง ข. เช่นอยู่ ระยะเวลาทาง ดังนี้ น่าคิดว่า ก. อาจบอกล้างได้ โดย การ บอก ถอนนั้น ไป ถึง ก่อน คำเสนอหรือถึงพร้อมกัน เช่น ก. ส่งโทรเลขไปยังข. ตามความในมาตรา ๑๓๐ วรรค ๑

มาตรา ๓๕๖ คำเสนอทำแก่บุคคล ผู้อยู่ณะพะนะหน้า โดยมิได้ บ่ง ระยะเวลาให้ ทำ คำ สมอง นั้น เสนอณที่ใดเวลาใดก็ย่อม จะสมอง รับได้แต่ ณที่นั้นเวลานั้น ความข้อนี้ทำนให้ใช้ตลอด ถึงการที่บุคคลคนหนึ่ง ทำคำเสนอไป ยัง บุค. คล้อกคนหนึ่งทางโทรศัพท์ด้วย

อุทาหรณ์

(๑) ก. บอก ข. ซึ่ง อยู่ณะพะนะหน้า ว่า จะ ขาย แหวนให้วงหนึ่ง เป็นราคา ๓๐๐ บาท โดยมิได้บ่งระยะเวลาให้ ข. ตอบ ดังนี้ ข. ย่อมจะต้องตอบสมองณที่นั้น และในเวลา นั้น มิฉะนั้น ก. สันความ ผูกพัน ตาม มาตรา ๓๕๗

(๒) ก. โทรศัพท์ ไป ยัง ข. ว่า จะ ขาย แหวนให้วงหนึ่ง เป็น ราคา ๓๐๐ บาท โดย ไม่ ได้บ่งระยะเวลาให้ ข. ตอบ ดังนี้ กรณีนี้คง เป็นเช่นเดียวกันกับในอุทาหรณ์ (๑)

(ถ้ามีกำหนด ระยะเวลาให้ ทำ คำเสนอ
ต้องใช้มาตรา ๓๕๔)

มาตรา ๓๕๗ คำเสนอใด เขา บอกปิดไป ยัง ผู้เสนอ
แล้วก็ดี ถ้ามิได้สนองรับภายในเวลากำหนด
ดังกล่าวมาในมาตราทั้งสามก่อนนี้ก็ดี คำ
เสนอนั้นท่านว่า เป็น อัน สิ้น ความผูกพัน แต่
นั้นไป

อุทากรณ

(๑) ตามอุทากรณได้มาตรา ๓๕๔ ถ้า
ข. ไม่สนองตอบมาภายใน ระยะเวลา ๑๕ วัน
ที่กำหนดไว้ ก. สิ้นความผูกพัน

(๒) ตามอุทากรณได้มาตรา ๓๕๕ ถ้า
ข. ชงอยู่ บัดตานี้ไม่ตอบมาในเวลาอันสมควร
ก. สิ้นความผูกพัน

(๓) ตามอุทากรณได้มาตรา ๓๕๖ ถ้า
ข. ไม่สนองรับณที่นั้นและในเวลาที ก. เสนอ
ก. สิ้นความผูกพัน

มาตรา ๓๕๗ ถ้าคำบอกกล่าวสนองมาถึงล่วงเวลา แต่เป็นที่เห็นประจักษ์ว่า คำบอกกล่าวนั้นได้ส่ง โดยทางการซึ่งตามปกติควรจะมาถึงภายใน เวลากำหนดไซ้ ผู้เสนอต้องบอกกล่าว แก่คู่กรณี อีกฝ่ายหนึ่งโดยพลัน ว่า คำ สอนง นั้นมาถึงแน่นช้ำ เว้นแต่จะได้บอกกล่าวเช่น นั้นก่อนแล้ว

ถ้าผู้เสนอละเลยไม่บอกกล่าวดังว่ามาใน วรรคต้น ท่านให้ ถือว่าคำบอกกล่าวสนอง นั้นมิได้ล่วงเวลา

อุทาหรณ์

(๑) ก. อยู่กรุงเทพฯ เขียนหนังสือไป
ยัง ข. อยู่จังหวัด หล่มสักดี เสนอ ขาย
แหวน ๑ วงราคา ๓๐๐ บาท และกำหนด เวลา
ให้ ข. ตอบภายใน วันที่ ๑๕ เมษายน พ.ศ.
๒๔๗๓ ข. เขียนหนังสือสนองตอบมาโดย

ทางไปรษณีย์เมื่อวันที่ ๑ เมษายน แต่เกิด
อุบัติเหตุน้ำท่วม หนังสือมาถึง ก. เมื่อวันที่
๒๐ เมษายน ดังนั้น กฎหมายสันนิษฐานไว้
ก่อนว่าคำสนองนั้นไม่ได้ล่วงเวลา (วรรค ๒)

(๒) ตามอุทากาหรณ์ (๑) สมมติว่า เมื่อ
หนังสือมาถึง ก. ก. โทรเลขบอก ข. ไป
ในทันทีว่าคำสนองของ ข. มาถึงเนินช้า ดังนั้น
ก. พ้นจากความผูกพัน (วรรค ๑ ตอนต้น)

(๓) ตามอุทากาหรณ์ (๑) สมมติว่า ก.
บอกไปในหนังสือฉบับที่ เสนอ ขายแหวน
นั้นว่า ถ้าคำสนองของ ข. มาถึงเนินช้า กว่า
วันที่ ๑๕ เมษายน จะเป็นโดยเหตุอย่างใดๆ
ก็ตาม ให้ถือว่า ข. มิได้สนองรับ ดังนั้น
เมื่อคำสนองของ ข. มาถึงเนินช้าแม้แต่เพราะ
อุบัติเหตุ ก. ก็พ้นจากความผูกพัน

มาตรา ๓๕๗ ถ้าคำสนองมาถึงล่วงเวลา ท่านให้ถือ
ว่าคำสนองนั้นกลายเป็นคำเสนอขึ้นใหม่

คำสั่งงอนมีข้อความเพิ่มเติม มีข้อ
จำกัดที่มีข้อแก้ไขอย่างอื่นประกอบด้วยนั้น
ท่านให้ถือว่าเป็นคำขอกลับไม่รับ ทั้งเป็นคำ
เสนอขึ้นใหม่ด้วยในตัว

อุทาหรณ์

ก. เสนอขายแหวนข. ๑ วงราคา ๓๐๐ บาท
และกำหนด เวลาให้ ตอบ มา ภายใน ๑๕ วัน
ตั้ง นี้ ถ้า

(๑) ข. ตอบ มาเมื่อ พ้น ๑๕ วันแล้ว ก.
พ้นจากความผูกพันในฐานะ ผู้ ทำคำสั่งเสนอ
แต่ ข. กลับกลายมาเป็นผู้ เสนอ ขอ ซึ่งถ้า ก.
ตอบสนองไปว่าตกลงขาย ตั้ง นี้ ข. ต้องผูก
พันที่จะ ขอ แหวนนั้น

(๒) ข. ตอบ มาภายใน กำหนด ๑๕ วัน
ว่าต้องการ ซื้อ แหวนนั้น เป็นราคา ๒๐๐ บาท
ตั้ง นี้ ก. พ้นจาก ความผูกพันในฐานะ ผู้
ทำคำสั่งเสนอ แต่ ข. กลับกลายมาเป็นผู้ เสนอ

ซื้อแหวนนั้นโดยราคา ๒๐๐ บาท ถ้า ก. กลับ
 คอบสนองไปว่าขาย ตาม ราคา ที่ ข. บอกมา
 ดังนี้ ข. ต้องผูกพันที่จะซื้อแหวนนั้น

มาตรา ๓๖๐ บทบัญญัติแห่งมาตรา ๑๓๐ วรรค ๒ นั้น
 ท่านมิให้ใช้บังคับ ถ้าหากว่าขัดกับเจตนา
 อันผู้เสนอได้แสดง ถ้าหากว่าก่อนจะสนอง
 รับนั้น คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งได้รู้อยู่แล้วว่า
 ผู้เสนอตายถูกต้องเป็นผู้ไร้ความสามารถ

บทก

บทบัญญัติแห่งมาตรา ๑๓๐ วรรคสอง มี
 ความว่า

“อนึ่ง เมื่อเจตนาได้ส่งไปแล้ว ถึงแม้
 ว่าในภายหลังผู้แสดงเจตนาจะตาย ถูก
 เป็นคนไร้ความสามารถก็ตาม ท่านว่าหา
 เป็นเหตุ ทำให้ความ สมบูรณ์แห่งการ แสดง
 เจตนาอันเสื่อมเสียไปไม่”

มาตรา ๑๓๐ วรรค สองนี้ใช้ได้ในเรื่องนิติกรรมโดยทั่วไป (ให้ดูบันทึกบรรพ ๑ หน้า ๒๘๑) แต่ถ้าเป็นเรื่องนิติกรรมชนิดคำเสนอทำสัญญาแล้วใช้ไม่ได้ ถ้าหาก

(๑) ขัดกับเจตนาอันผู้เสนอได้แสดง

เช่น ก. เสนอขายแหวน ข. ๑ วง ราคา ๓๐๐ บาท และกำหนดให้ ข. สนองภายใน ๑๕ วัน และบอกไปด้วยว่า ถ้า ก. ตายภายในกำหนดนั้น ให้ถือว่าคำเสนอสิ้นสุด ดังนี้ สมมติว่า ก. ตายในระหว่าง ๑๕ วันนั้น คำเสนอของ ก. ก็สิ้นสุด กองมฤตก ก. ไม่ต้องผูกพัน

(๒) คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งได้รู้อยู่แล้วว่าผู้เสนอตาย หรือตก เป็น ผู้ไร้ความสามารถ เช่น ตามอุทาหรณ์ (๑) สมมติว่า ในคำเสนอ ก. มิได้แสดงเจตนาไว้ว่า ถ้า ก. ตายให้ถือว่าคำเสนอสิ้นสุด ก. ตายในระหว่าง ๑๕ วันนั้น แต่ ข. ก็รู้สีกแล้วว่า ก. ตาย ข. ก็ยังขึ้นตอบสนองมา ดังนี้ กองมฤตก ก. ก็ไม่ต้องผูกพัน

มาตรา ๓๖๑ อันสัญญาระวางบุคคลซึ่งอยู่ห่างกันโดย
ระยะทางนั้น ย่อมเกิดเป็นสัญญาขึ้นแต่
เวลาเมื่อคำบอกกล่าวสนองไปถึงผู้เสนอ

ถ้าตามเจตนาอันผู้เสนอได้แสดง ฤ
ตามปรกติประเพณีไม่จำเป็นจะต้องมีคำบอก
กล่าวสนองไซ้ ท่านว่าสัญญานั้นเกิดเป็น
สัญญาขึ้นในเวลาเมื่อมีการอันใด อันหนึ่งขึ้น
อัน จะ พึง สัน นิษฐาน ได้ว่า เป็น การ แสดง
เจตนาสนองรับ

อุทาหรณ์

(๑) ก.อยู่กรุงเทพฯเขียนหนังสือไปยังข.
อยู่จังหวัดลพบุรีเสนอ ขาย แหวน ๑ วง ราคา
๓๐๐ บาท ข. สนอง ตอบ มา ภายใน กำหนด
เวลา คำสนอง ข. ถึง ก. เมื่อวันที่ ๑๐ เมษายน
พ.ศ. ๒๔๗๓ ทั้งนี้ สัญญา ซื้อขายย่อมเกิด
เมื่อคำสนองถึง ก. กรรมสิทธิ์ในแหวน ย่อม
เปลี่ยนมือแต่ขณะนั้น

(๒) ตามวรรค ๒ แห่งมาตรา ๕ ต้อง
 สันนิษฐานว่าไม่ใช่ กฎหมาย ประสงค์ จะให้ ถือ
เอาว่าการนิ่งเป็นการสนองรับ ความจริงจะ
 ต้องมีการสนองรับจึงจะเป็นสัญญา แต่การ
 สอนองรับนี้อาจสันนิษฐานได้ เมื่อมีการอันใด
อันหนึ่งขึ้น ถ้าไม่มีการใดเกิดขึ้นจะสัน-
 นิษฐานไม่ได้ กับทั้งการสันนิษฐานนี้จะใช้
 ได้ต่อเมื่อผู้เสนอได้ แสดง หรือตามปกติ
 ประเพณีไม่จำเป็นต้องมีคำบอก กล่าว สอนองโดย
 แจ่มชัด เช่น

ก) ม. ส่งบุหรี่ปไปเสนอขาย ฮ. ๑ ใบ
 ราคา ๑๐ บาท และแสดงเจตนาไปว่าถ้า ฮ.
 ตกกลงซื้อแล้วไม่ต้องตอบมา เพียงเท่านั้น ถ้า
 ฮ. นิ่งเสียจะถือว่า ฮ. สอนองรับไม่ได้แต่ถ้า
 ฮ. เอาบุหรี่ปไปขายให้ ค. อีกต่อหนึ่ง แต่ฮ.
 ยังนิ่งอยู่ไม่ตอบมายัง ม. ดังนั้น ม. อาจถือ
 เอาได้ว่า การที่ ฮ. เอาบุหรี่ปไปขายให้ ค. นั้น
 เป็นการสนองรับ

ข) ตามอุทาหรณ์ (ก) สมมติว่า ม. ไม่ได้แสดงเจตนาว่า ฮ. ไม่ต้องตอบ แต่สมมติว่าตามปกติประเพณีในการ คำบุหรืมีว่า ถ้า ฮ. ตกลงชื่อไม่ต้องตอบมาคั้งนี้ กรณีขี้จึงจะเป็นเช่นเดียวกับในอุทาหรณ์ (ก)

มาตรา ๓๖๒ บุคคลออกโฆษณาให้ค้ำมั่นว่าจะให้รางวัลแก่ผู้ซึ่งกระทำการอันใด ท่านว่าจำต้องให้รางวัลแก่บุคคลใด ๆ ผู้ใดกระทำการอันนั้น แม้ถึงมิใช่ว่าผู้นั้นจะได้กระทำ เพราะเห็นแก่รางวัล

อุทาหรณ์

ก. โฆษณาในหนังสือพิมพ์แดงว่าจะให้รางวัล ๑๐,๐๐๐ บาทแก่คนไทยที่คิดทำ เครื่องจักรไถ นาได้ ข. ยังไม่ทราบ คำโฆษณานั้น และทำเครื่องจักรไถนาได้สำเร็จคั้งนี้ แม้การทำนั้นจะมีได้ เห็น แก่รางวัล ก. ก็จำต้องผูกพันในอันที่จะชำระค่ารางวัลให้ ข.

มาตรา ๓๖๓ ในกรณีทีกล่าวมาในมาตราก่อนนี้ เมื่อ
 ยังไม่มีใครทำการสำเร็จตั้งบงไว้ นั้นอยู่ทราบ
 ใด ผู้ให้ ค้ำมั่นจะถอนค้ำมั่นของตนเสีย
 โดยวิธีเดียวกับที่โฆษณานั้นก็ได้ เว้น แต่
 จะได้ แสดงไว้ในโฆษณานั้นว่าจะไม่ถอน
 ถ้าค้ำมั่น นั้นไม่ อาจ จะ ถอน โดย วิธี ดัง
 กล่าวมาก่อน จะถอนโดยวิธีอื่นก็ได้ แต่
 ถ้าเช่นนั้นการถอน จะเป็น อัน สมบูรณ์ใช้ได้
 เพียงเฉพาะต่อบุคคลที่รู้
 ถ้าผู้ให้ ค้ำมั่นได้ กำหนด ระยะเวลาให้
 ด้วยเพื่อกำการอันบ่งนั้นไซ้ ท่านให้ สัน-
 นิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ให้ ค้ำมั่นได้ สละ สิทธิ
 ที่จะถอนค้ำมั่นนั้นเสียแล้ว

อุทาหรณ์

วรรค ๑ (ก) ตามอุทาหรณ์ได้ มาตรา
 ๓๖๒ สมมติว่ายังไม่มีคนไทยที่ทำเครื่องจักร

ไถนาได้ ดังนี้ ก. ก็อาจถอน คำมั่น ของตน
เสียได้

(ข) แต่ถ้า ก. โฆษณาไว้ว่า จะไม่ ถอน
คำมั่น ดังนี้ แม้ยังไม่มีการกระทำตั้งโฆษณา
ก. ก็ถอนคำมั่นของตนไม่ได้

วรรค ๒ (ก) ตามอุทาหรณ์ได้มาตรา
๓๖๒ และ ๓๖๓ วรรค ๑ (ก) ถ้า ก. ประ
สงค์ถอนคำมั่น ก. ก็ต้องประกาศในหนังสือ
พิมพ์แดง เช่นเดียวกับที่ตนโฆษณา

(ข) ถ้าหนังสือพิมพ์แดงเลิก ดังนี้ ก.
อาจโฆษณาในหนังสือพิมพ์ฉบับอื่น แต่
การถอนเช่นนั้นจะใช้ได้สำหรับบุคคลที่รู้ เช่น
ถ้า ข. รู้การถอนนั้น ก. ไม่ต้องผูกพันในอัน
ที่จะชำระรางวัล ถ้า ข. ไม่รู้ ก. ก็ยังคงต้อง
ผูกพัน

วรรค ๓ ตามอุทาหรณ์ได้มาตรา ๓๖๒
สมมติว่า ก. กำหนดไว้ในคำโฆษณาว่า จะ
ให้รางวัลแก่คนไทยผู้ทำเครื่องจักรไถนาได้
เสร็จ ภายใน กำหนดวันที่ ๑ เมษายน พ. ศ.

๒๔๗๕ ดังนี้ ก. จะถอนค้ำนั้นภายในกำหนด
นั้นไม่ได้ นอกจากจะพิสูจน์ได้เป็นอย่าง
อื่นว่า การกำหนดระยะเวลา นั้น ก. มิได้สละ
สิทธิถอนค้ำนั้นของตน

มาตรา ๓๒๔ ถ้าบุคคลหลายคนกระทำการอันบังไว้ใน
โฆษณา ท่านว่าจะเพาะแต่คนที่ทำได้ก่อน
ใครหมดเท่านั้นมีสิทธิจะได้ รับรางวัล

ถ้า บุคคลหลายคน กระทำการ อันนั้นได้
พร้อมกัน ท่านว่าแต่ละคนมีสิทธิจะได้ รับ
รางวัลเป็นส่วนแบ่งเท่า ๆ กัน แต่ถ้าวางวัล
นั้นมีสภาพ แบ่งไม่ได้ก็ดี ฤ ถ้า ตาม ขอ
ความแห่งค้ำนั้นนั้น บุคคลแต่คนเดียวจะ
พึงรับรางวัลก็ดี ท่านให้วินิจฉัยด้วยวิธีจับ
สลาก

บทบัญญัติดังกล่าวมาในวรรคทั้งสองข้าง
ต้นนั้นท่านมิให้ใช้บังคับ ถ้าในโฆษณานั้น
แสดงเจตนาไว้เป็นอย่างอื่น

อุทาหรณ์

วรรค ๑ ตามอุทาหรณ์ได้มาตรา ๓๖๒
สมมติว่า ข. ค. เป็นผู้ทำเครื่องจักรไถนาได้
สำเร็จ ดังนั้น ถ้า ข. ทำสำเร็จก่อน ค. ข.
เป็นผู้ได้รับรางวัลนั้น

วรรค ๒ (ก) ตามอุทาหรณ์ก่อน สมมติ
ว่า ข. ค. ทำสำเร็จพร้อมกันดังนั้น ข. ค. ได้รับ
รางวัลคนละครึ่ง

(ข) สมมติว่ารางวัลนั้น เป็น รถยนต์
ซึ่งเป็นทรัพย์สินจะแบ่งแยกไม่ได้ตามสภาพ
ดังนั้น ข. ค. ต้องจับฉลากกัน ใคร ถูก ตาม
ฉลาก ผู้นั้นได้

(ค) สมมติว่ารางวัลนั้นเป็นเงิน แต่ใน
คำโฆษณา มีปรากฏว่าจะให้ผู้เดียวได้ ดังนั้น
ข. ค. ก็ต้องจับฉลากกัน

วรรค ๓ ถ้า ก. แสดงเจตนาไว้เป็นอย่าง
อื่นในคำโฆษณาว่า ถ้ามีคนที่ทำสำเร็จพร้อม
กันตั้งแต่สองคนขึ้นไป ก. จะเอาเงินรางวัล

นั้นให้แก่ระพีบุณยิ ดั่งนี้ ก. ต้องจัดการ
ตามเจตนาอัน

มาตรา ๓๖๕ คำมั่นจะให้รางวัลอันมีความประสงค์เป็น
การประกวดชิงรางวัลนั้น จะสมบูรณ์ที่สุดต่อ
เมื่อได้กำหนดระยะเวลาไว้ในคำโฆษณาด้วย
การที่จะตัดสินว่า ผู้ประกวดคนไหนได้
กระทำสำเร็จ ตาม เงื่อนไขใน คำมั่น ภายใน
เวลาที่กำหนดฤไม่ก็ดี ฤตัดสินในระหว่าง
ผู้ประกวดหลาย คนนั้น ว่า คนไหนดี กว่ากัน
อย่างไรก็ดี ให้ผู้ชี้ขาดซึ่งได้ระบุชื่อไว้ใน
โฆษณานั้นเป็นผู้ตัดสิน ฤถ้ามิได้ระบุชื่อ
ผู้ชี้ขาดไว้ ก็ให้ผู้นับ คำมั่นเป็นผู้ตัดสิน
คำตัดสินอันนี้ย่อมผูกพัน ผู้ที่เกี่ยวข้อง ด้วย
ทุกฝ่าย

ถ้าได้ คະแนนทำดีเสมอกัน ท่านให้นำ
บทบัญญัติแห่งมาตรา ๓๖๔ วรรค ๒ มา ใช้
บังคับ แล้วแต่กรณี

การโอนกรรมสิทธิในทรัพย์สินที่สร้างขึ้น ประ
 กวดนั้น ผู้ให้ค้ำประกันจะเรียกให้โอนแก่ตน
 ได้ต่อเมื่อได้ระบุไว้ในโฆษณาว่า จะพึงโอน
 เช่นนั้น

อุทาหรณ์

วรรค ๑ ก. โฆษณาว่าจะให้รางวัล ๑,๐๐๐
 บาทแก่ผู้ซึ่งแต่งหนังสือ “ธรรม สำหรับผู้
 ใหญ่” ซึ่งดีถึงขนาด และ กำหนดว่า ผู้
 ใดจะประกวดชิงรางวัลให้ ขนหนังสือ ที่แต่ง
 นั้น ภายในกำหนด วันที่ ๑ เมษายน พ.ศ.
 ๒๔๗๔ ดังนี้ ค้ำประกันจะให้รางวัลนั้น จึง จะ
 สมบูรณ์

วรรค ๒ ตามอุทาหรณ์วรรค (๑) ก.
 อาระบุนามผู้ซึ่งขาดในการตัดสินก็ได้ หรือ
 ถ้าไม่ระบุ ก. ย่อมเป็นผู้ซึ่งขาด

ผู้ซึ่งขาดตัดสินอย่างไร ผู้ประกวดและ
 ผู้ให้ค้ำประกันก็ต้องถือตาม เช่นผู้ซึ่งขาดตัด

เห็นว่า ค. เป็นผู้แต่งหนังสือที่ดีกว่าผู้อื่น
 ดังนั้น ค. ย่อมเป็นผู้ได้รับรางวัล

วรรค ๓ ตามอุทธรณ์วรรค ๒ แต่สมมติ
 ว่า ผู้ช้ขาดตัดสินว่า ค. ง. ทำดีเสมอกัน
 ดังนั้น การจ่ายรางวัลต้องกระทำตาม มาตรา
 ๓๖๔ วรรค ๒ คือ

(๑) ถ้าวางวัลเป็นเงิน ๑,๐๐๐ บาท ค. ง.
 ได้คนละครึ่ง คือคนละ ๕๐๐ บาท

(๒) ถ้าวางวัลเป็นรถยนต์ ค. ง. ต้อง
 จับสลากกัน

(๓) แม้รางวัลจะเป็น ๑,๐๐๐ บาท แต่
 ในคำมั่นแสดงว่า ผู้ให้คำมั่น ต้องการให้
 เงินรางวัลทั้ง ๑,๐๐๐ บาทแต่ผู้เดียว ดังนั้นค.ง.
 ก็ต้องจับสลากกัน

วรรค ๔ ก. อาจระบุไว้ในโฆษณาว่า
 กรรมสิทธิ์หนังสือของผู้ได้รับรางวัล นั้นให้
 โอนแก่ ก. ดังนั้น สมมติว่า ข. เป็นผู้
 ได้รับรางวัล ก. ก็มีสิทธิ์เรียกให้ ข. โอน
 กรรมสิทธิ์หนังสือนั้นให้แก่ตนได้

มาตรา ๓๒๒ ข้อความใด ๆ แห่ง สัญญา อันคู่สัญญา
แม้เพียงฝ่าย เดียวได้ แสดงไว้ว่า เป็น สาระ
สำคัญอัน จะต้อง ตก ลง กัน หมด ทุก ข้อ นั้น
หากคู่สัญญา ยังไม่ ตก ลง กัน ได้ หมด ทุก ข้อ
อยู่ ทั่ว ราบ ใด เมื่อ กรณี เป็น ที่ สง สัย ท่าน
นับ ว่า ยัง มิ ได้ มี สัญญา ต่ อ กัน การ ที่ ได้ ทำ
ความ เข้า ใจ กัน ไว้ ละ เพาะ บาง สิ่ง บาง อย่าง ถึง
แม้ ว่า จะ ได้ จด ลง ไว้ ก็ หา เป็น การ ผูก พัน มิ

ถ้า ได้ ตก ลง กัน ว่า สัญญา อัน มุ่ง จะ ทำ นั้น
จะ ต้อง ทำ เป็น หนังสือ ไซ้ เมื่อ กรณี เป็น ที่
สง สัย ท่าน นับ ว่า ยัง มิ ได้ มี สัญญา ต่ อ กัน จน
กว่า จะ ได้ ทำ ขึ้น เป็น หนังสือ

อุทาหรณ์

วรรค ๑ ก. เสนอต่อ ข. ว่า จะ ขาย รถ—
ยนต์ ให้ กัน หนึ่ง เป็น ราคา ๕๐๐ บาท ข. ตอบ
มา ว่า ต้องการ ชื้อ ตาม ราคา นั้น แต่ ก. จะ ต้อง
รับผิดชอบ ใน ความ เติร ไม่ สะ ดวก ของ รถ นั้น มี กำ

หนต ๑๐ ปี ดังนี้ ถ้าความรับผิดชอบ ข. ได้
แสดงไว้ว่าเป็นสาระสำคัญ ต้องได้มีการ
ตกลงในเรื่องนั้นโดยแน่นอนด้วย

วรรค ๒ ก. กับ ข. ตกลงกัน ด้วย ปาก
เปล่าว่า ก. ขายเครื่องสูบน้ำให้ ข. ๑ เครื่อง
ราคา ๑,๐๐๐ บาท และสัญญานั้นจะ ต้องไป
ทำเป็นหนังสือดังนี้ ถ้า ยังไม่ได้ทำ สัญญา
เป็นหนังสือให้ สันนิษฐานไว้ก่อนว่า ยังไม่
มีสัญญาซื้อขายต่อกัน

มาตรา ๓๖๗ สัญญาใดคู่สัญญาได้ถือว่าเป็นอันได้ทำ
กันขึ้นแล้ว แต่แท้จริงยังมีได้ ตกลงกัน
ในข้อหนึ่งข้อใดอันจะต้อง ทำความ ตกลงให้
สำเร็จ ถ้าจะพึงอนุমানได้ว่า ถึงหากจะไม่
ทำความตกลงกันในข้อนี้ได้ สัญญานั้นก็
จะได้ ทำขึ้นไซ้ ท่านว่าข้อความส่วนที่ได้
ตกลงกันแล้วก็ย่อมเป็นอันสมบูรณ์

อุทาหรณ์

ตามอุทาหรณ์ได้มาตรา ๓๖๖ สมมติว่า ข.
ไม่ได้รับตอบในเรื่องความรับผิดเพื่อรถเคอร์
ไม่สะดวกแต่ ก. ได้ส่งมอบรถให้ ข. ข. จึง
ถือว่า ก. ตกลงในเรื่องความรับผิดเพื่อรถเคอร์
ไม่สะดวกที่กำหนด ๑๐ ปี ดังนั้น ถ้าความรั
ผิดนั้นเป็นข้อสาระสำคัญ กรณีนี้เข้าอยู่ใน
มาตรา ๓๖๖ คือสัญญายังไม่เกิดขึ้น

แต่ถ้าความรับผิดเพื่อรถเคอร์ไม่สะดวก
นั้นไม่ใช่สาระสำคัญ เช่น ข. ซ่อมรถนั้นไป
เพื่อถอดเอาเหล็กขาย ดังนั้น ก็อาจฟังอนุ
มานได้ว่า ถึงแม้จะไม่ทำความตกลงกันใน
ข้อนี้สัญญาก็จะได้ทำขึ้น ดังนั้นข้อความ
ส่วนที่ได้ตกลงกันแล้ว คือการซื้อขายรถ
คันนั้นโดยราคา ๕๐๐ บาทย่อมเป็นอันสมบูรณ์

มาตรา ๓๖๘ สัญญานั้นทำให้ข้อความไป ตาม ความ

ประสงก์ในทางสุจริต โดย พิศุทธะห์ ถึง
ปรกติประเพณีด้วย

อุทาหรณ์

ก. จ้าง ข. ช่างตัดเสื้อ ตัดเสื้อ แบบราช
การ ๑๐ ตัว คั้งการ ตัด เสื้อ นั้น ต้อง หมายถึง
ความว่า ข. จะ ต้อง เย็บ เหมือน ช่าง ตัด เสื้อ
ตามธรรมดา พึ่ง กระทำ และ ตาม ปกติประ
เพณีของการนั้นด้วย ข. จะ เย็บ ไม่ เรียบร้อย
โดยอ้างว่ามี ได้ ตกลง กัน ใน เรื่อง นั้น ไม่ได้

ชำนาญ หอสมุด

หมวด ๒

ผลแห่งสัญญา

บันทึกข้อความทั่วไป

บทบัญญัติในหมวดนี้เกี่ยวแก่

๑) การปฏิบัติตามสัญญาต่างตอบแทน (Contrat synallagmatique) ให้อุมาตรา ๓๖๕-๓๗๒ แต่มีบทบัญญัติว่าด้วยความตกลงทำไว้ล่วงหน้าเป็นข้อยกเว้นมิให้ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบเพื่อถ้อยแถลง หรือความประมาทเล็กน้อยอย่างร้ายแรงอยู่ใน มาตรา ๓๗๓ ซึ่งน่าจะเป็นบทบัญญัติที่ใช้สำหรับสัญญาต่างตอบแทน

๒) สัญญาที่ผู้เป็นฝ่ายทำไว้เพื่อประโยชน์แก่บุคคลภายนอกให้อุมาตรา ๓๗๔-๓๗๖

วัตถุประสงค์แห่งสัญญา ก็คือ ก่อให้เกิดหนี้ เพราะฉะนั้นผลแห่งสัญญา ก็คือ

การปฏิบัติตามหน้ที่ก่อให้เกิดขึ้นนั้น กล่าวคือ

๑) วัตถุประสงค์แห่งหน้มีอย่างไร ผู้เป็นฝ่ายก็
ต้องปฏิบัติตามนั้นประคอบปฏิบัติตามกฎหมาย
หรือจะกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่าสัญญาเป็นกฎ-
หมายของผู้เป็นฝ่าย^๑

แต่มีข้อยกเว้นใน เรื่อง สัญญา ต่าง ตอบ
แทน ซึ่งคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งจะไม่ยอมชำระ
หน้จนกว่าอีกฝ่ายหนึ่งจะชำระหน้ให้ดูมาตรา
๓๖๕ หรือเมื่อทรัพย์สิน เป็นวัตถุ ที่ ประสงค์
ศูนย์หายไปอันจะโทษลูกหน้มิได้ซึ่งการศูนย์
หายตกเป็น ภัพ แก่เจ้าหน้ให้ดูมาตรา๓๗๐-
๓๗๒

๒) ผู้เป็นฝ่ายในสัญญาเท่านั้นเองเป็น
ผู้มีสิทธิที่จะได้รับ การ ปฏิบัติ ตาม สัญญา

---

๑. ดูประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มาตรา ๑๑๓๔ ซึ่งเนื่องมาจากกฎหมายโรมัน
ในคัมภีร์ดีเจสโตรุส บรรพ ๕๐ ลักษณะ ๑๗ หัวข้อ ๒๑

หรือมีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามสัญญา^๑

แต่ในบางเรื่อง บุคคลภายนอกจากสัญญา อาจมีสิทธิได้รับชำระหนี้ ให้ดูมาตรา ๓๗๔ - ๓๗๖

ณที่ควรทราบข้อความสำคัญต่อไปนี้

๑. คำว่า ผู้เป็น ฝ่าย หมายถึง ความว่าอย่างไร?

๒. การทำสัญญาตกลงกันว่าจะชำระหนี้ให้แก่บุคคลภายนอกจะมีผลอย่างไร?

๓. การทำสัญญาตกลงกันว่าจะให้บุคคลภายนอกเป็นผู้ชำระหนี้มีผลอย่างไร?

ข้อ (๑) คำว่าผู้เป็นฝ่าย หมายถึงความว่าอย่างไร?

๑. ก. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๓๕/๒๔๗๑ ชรัมภ์สาร เล่ม ๑๒ หน้า ๑๕๔ “ผู้ได้ทำสัญญาไว้ กับผู้อื่นในนามของผู้เดียว เมื่อเมื่อไม่มีเหตุผลพิเศษ เมียฟ้องผู้อื่นที่ทำสัญญากับผู้ไม่ได้”

ข. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๖๑๔/๒๔๗๐ ชรัมภ์สาร เล่ม ๑๑ หน้า ๕๗๓ ก เอาที่นำไปจำนองไว้ กับ ฮ. ก. ตาย ข. ค. ง. เป็นผู้รับมรดก ฮ. ฟ้อง ข ผู้เดียวให้ไล่ ข. ไม่ได้ และทำสัญญาขอมความยกที่นาให้ เป็นสิทธิแก่ ฮ. สัญญานั้นไม่ผูกพัน ค. ง. ซึ่งไม่เป็นฝ่ายในสัญญา”

คำว่า “ผู้เป็นฝ่าย” หมายถึงคู่สัญญา
ที่ได้เข้าทำสัญญานั้นโดยตนเอง หรือโดย
มีตัวแทนทำการแทน เช่น ก. ทำสัญญาขาย
แหวนให้ ข. ๑ วง ก. ข. จะเข้าทำสัญญาโดย
ตนเอง หรือให้ผู้อื่นทำแทน ก. ข. ก็นับว่า
เป็นผู้เป็นฝ่ายในสัญญา แต่การเข้าทำแทน
นั้น ในบางเรื่อง ไม่ต้องมีข้อความปรากฏ
ชัดในเอกสาร

แต่มีบุคคลบางจำพวกที่ไม่ใช่บุคคลภายนอก
เสียทีเดียว คือเป็นผู้มีส่วนได้เสียใน
สัญญานั้นด้วย ซึ่งกฎหมายยอมให้สิทธิตาม
สัญญาได้บ้าง คือ

(๑) เจ้าหนี้ มีสิทธิใช้สิทธิเรียกร้อง
ของลูกหนี้ได้ตามสมควร (ให้ดูมาตรา
๒๓๓-๒๓๖) และยังมีสิทธิในการที่จะขอ
ให้เพิกถอนการฉ้อฉล (ให้ดูมาตรา ๒๓๗-
๒๔๐)

๑ ให้ดูคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๕๕ / ๒๔๗๒ ธรรมสารเล่ม ๑๓ หน้า ๔๖ ในพืดไม้
ใต้ข้อ ๓ ต่อไป

(๒) ผู้รับโอน ซึ่ง ควร แยก พิจารณา

๒ ชนิด

ก) ผู้รับ โอน ทั่วไป (Successeur universel) คือผู้ซึ่งรับโอนทรัพย์สินทั่วไปของผู้เป็นฝ่าย เช่น ทายาท

ตามหลัก ผู้รับโอนทั่วไปเช่นนี้ ย่อมรับโอนสิทธิและหน้าที่ทั้งหลาย ของ ผู้เป็นฝ่าย เมื่อผู้เป็นฝ่ายตาย แต่ข้อยกเว้น อาจมีได้ คือ

๑. ผู้เป็นฝ่ายใดตกลงกันไว้ในสัญญาว่าจะให้สัญญามีผล เฉพาะตัว ผู้เป็น ฝ่าย เท่านั้น ไม่ให้ตกทอดไปถึงทายาทหรือผู้รับโอนทั่วไป

๒. กฎหมาย อาจบัญญัติ ข้อยก เว้นใน เรื่องนี้ได้ เช่น ในเรื่องสัญญาตัวแทน เมื่อคู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งตาย สัญญาตัวแทนก็ระงับไป ไม่ตกทอด ถึง ทายาท (ให้ดูมาตรา ๘๒๖) หรือ ใน เรื่อง ห้าง หุ่น ส่วนสามัญ เมื่อผู้เป็นหุ้นส่วนคนหนึ่งคนใด

ตาย ห้างหุ้นส่วนก็ต้องเลิก (ให้ดูมาตรา ๑๐๕๕ (๕)) นอกจากนี้จะ ตกลงกัน เป็น อย่างอื่น ให้ดูมาตรา ๑๐๕๘

ข) ผู้รับ โอน ณะเพาะ (Successeur particulier) ไม่ใช่ทายาท ของ คู่สัญญา คือ ไม่ได้รับ โอน กอง ทรัพย์สิน (patrimoine) ของคู่สัญญา แต่รับ โอน เพียง ทรัพย์สินอันใดอันหนึ่งโดยณะเพาะ เหตุ ณะนั้นหลักจึงมีว่า ผู้รับโอน เช่นนี้ไม่ต้อง รับ ผลิตในหนี้ของผู้โอน เช่นผู้รับโอนที่ดิน ไม่ ต้องรับผลิตในหนี้โดยทั่วๆ ไปของผู้โอน แต่ จะ ต้อง รับ ณะเพาะ ภาระ ที่มีติด อยู่ กับที่ดิน นั้น และมีสิทธิอันเกี่ยวแก่ทรัพย์สินราย ที่รับโอนมา เช่นผู้รับโอนสิทธิเรียกร้อง บ่อรับโอนสิทธิจำนอง, จำนำ, ค้ำประกัน ที่ให้ไว้เพื่อสิทธิเรียกร้องนั้นให้ดูมาตรา ๙๐๕

ข้อ (๒) การ ทำ สัญญา ตกลง ว่า จะ

ชำระหนี้แก่บุคคลภายนอก มีผลอย่างไร ?

ตามธรรมดาไม่มีผล เพราะบุคคลภายนอกไม่ใช่คู่สัญญา แต่ถ้าคนภายนอกแสดงเจตนา แก่ลูกหนี้ว่า จะถือเอาประโยชน์จากสัญญานั้น การตกลงในสัญญานั้นมีผล ให้
 ๓๗๔-๓๗๖ ต่อไป

การทำสัญญาว่าจะชำระหนี้แก่บุคคลภายนอก อาจมีผลได้ ถ้าการชำระหนี้นั้นเป็นเงื่อนไขแห่งสัญญา ซึ่งเมื่อออกฝ่ายหนึ่งไม่ปฏิบัติตาม ก็เป็นผิดสัญญา เช่น ก. ขายที่ดินให้ ข. ๑ แปลงโดยตกลงกันว่า ข. จะชำระราคาที่ดินให้ ก. ดังนี้ ถ้า ข. ไม่ชำระราคาให้ ก. ก. อาจฟ้อง ข. ฐานผิดสัญญาได้ หรือในเรื่องสัญญาที่มีค่าการระคิดพันให้ดูมาตรา ๕๒๘ ใน เรื่องสัญญาประกันชีวิต ให้ดูมาตรา ๘๘๕-๘๘๗ ปัญหาของสัญญา เช่นนี้ยังมีอีกมากมาย เช่นในเรื่องความ

• ให้ดูฟุตโน้ตได้มาตรา ๓๗๕

เกี่ยวพัน ระวัง คู่สัญญา กับ บุคคล ภายนอก
ในการที่จะทราบลักษณะแห่งความ เกี่ยวพัน,
การรับรอง, การเพิกถอน จะได้อธิบายต่อ
ไปในภายหลัง*

ข้อ (๓) การทำสัญญาตกลงกันว่า จะให้
บุคคลภายนอก เป็นผู้ชำระหนี้ผลอย่างไร ?

ตาม ธรรมดา สัญญา เช่น นี้ ไม่มีผลแก่
บุคคลภายนอก เพราะไม่ได้เข้ามาเป็นคู่
สัญญาด้วย^๒ แต่สัญญาที่ฝ่ายหนึ่งให้คำ
มั่นแก่อีกฝ่ายหนึ่งว่า คนภายนอกจะตกลง
ในสัญญานั้น โดยคนภายนอกไม่รู้ด้วย เช่น
ก. ทำสัญญากับ ข. โดย ก. ให้คำมั่นว่าจะ
ให้ ค. บุคคล ภายนอกเป็นผู้ซื้อ ที่ดิน ของ ข.

* ถ้ามีโอกาส จะกล่าวในหนังสือนิติศาสตร์

๒ ให้เทียบดูคำพิพากษาฎีกาที่ ๓๕๕/๒๔๓๒ ธรรมสารเล่ม ๑๓ หน้า ๔๑๖ “ที่
ดินโฉนดแผนที่มีชื่อบิดามารดาและบุตรร่วมกัน บิดามารดาเอาที่ดินไปทำสัญญาจะ
ขายให้ผู้อื่น แต่ไม่ระบุว่าในฐานะเป็นผู้ปกครองบุตรด้วย สัญญานี้ทำความว่า
จะขายที่ดินที่ได้ ขอแบ่งแยกไว้ต่อพนักงานทะเบียนที่ดิน และในคำร้องชั้นขอ
แบ่งแยก บิดาได้แถลงไว้ชัดว่าเป็นผู้ปกครองบุตรและขออนุญาตขายแทน ดังนั้น
คำร้องชั้นเจ้าพนักงานทะเบียน ที่ดินอาจสมับสนุนให้เห็นว่า บิดาได้ขายที่ดินให้
บุคคลอื่นแทนบุตรด้วย”

โดยค. ไม่รู้เห็นด้วย กับ ก. ใน การ ที่ ตกลง
 สัญญา เช่นนี้ เรียกตาม ภาษา ฝรั่งเศส ว่า
 “โพรเมส เดอ ปอร์ทฟอร์ท” (Promesse
 de porte fort)^๑ สัญญา ชนิดนี้ ตามกฎ
 หมายฝรั่งเศสว่าใช้ได้ กล่าวคือ ก. มีหน้าที่
 จะต้องกระทำต่อ ข. คือต้องเอา ค. มาเป็น
 ผู้ชื้อที่ดิน ถ้า ค. เข้ามาเป็นผู้ชื้อที่ดินแล้ว
 ก. ก็ได้ปฏิบัติตามหน้าที่ของตน ถ้าก. ไม่เข้า
 มา เป็น ผู้ชื้อที่ดิน ก็นับว่า ก. เป็น ผู้ผิด
 สัญญา คือไม่ชำระหนี้ตามที่ตกลงไว้ ซึ่ง
 ก. ต้องชำระค่าสินไหมทดแทนให้ ข. ตาม
 บทบัญญัติว่าด้วยการไม่ชำระหนี้

สัญญา ชนิดนี้มี ประโยชน์ใน เรื่อง แบ่ง
 ทรัพย์สินมรดก คือเมื่อทายาทบางคนเป็นผู้
 ไม่อยู่ และมีบุคคลหนึ่งเข้าเป็นคู่สัญญา
 โดยรับว่าทายาทผู้ที่ไม่อยู่นั้น จะตกลงใน
 สัญญาแบ่งมรดกด้วย ดังนี้ ถ้าทายาทกลับ
 มาให้สัตยาบัน การนั้นก็สมบูรณ์ ถ้าไม่ให้

๑ ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสมาตรา ๑๑๒๐

สัตยาบัน ผู้ที่เข้าทำสัญญาโดยรับว่าจะให้
 ทายาทที่ไม่อยู่เข้าตกลงด้วยนั้น ก็ต้องรับ
 ผิดต่อกุสัญญาอื่นๆในฐานะไม่ชำระหนี้ชนิด
 ต้องกระทำการ (Facere)

สัญญาชนิดนี้ อาจเป็นการจัดการงาน
 นอกสั่ง แต่ต่างกันในเรื่องที่ว่า การจัดการงาน
 นอกสั่งนั้น อาจเป็นการอื่นๆนอกจากสัญญา
 ก็ได้ และอีกประการหนึ่ง บทบัญญัติอันว่า
 ด้วยการจัดการงานนอกสั่งนั้น กล่าวถึงความ
 เกี่ยวพันระหว่างผู้จัดการกับตัวการ แต่ที่เรา
 ศึกษาในที่นี้ เกี่ยวแก่ตัวคู่สัญญา ที่ตกลง กัน
 นั้นว่าจะมีผลอย่างไร อนึ่งการจัดการงานนอก
 สั่งเป็น “คล้ายสัญญา” (Quasi-contrat)
 ไม่ใช่ “สัญญา” (contrat)

อนึ่งต้องสังเกตว่าสัญญาชนิดนี้ ต่าง
 กับสัญญาค้ำประกัน กล่าวคือ สัญญาค้ำ
 ประกันนั้น ผู้ค้ำประกัน จะต้องรับผิดชอบใน
 การไม่ชำระหนี้ ของบุคคล อันค้ำประกันไว้
 แต่สัญญาชนิดที่กล่าวถึงนี้ คู่สัญญารับ

แต่เพียงว่าจะให้บุคคลภายนอกเข้ามาเป็นคู่สัญญา เมื่อบุคคลภายนอกเข้ามา เป็น คู่สัญญาแล้ว ฝ่ายที่รับไว้นั้น ก็พ้นจากความรับผิด ต่อเนื่องไป ถ้าบุคคลภายนอกที่เข้ามาเป็นคู่สัญญาแล้วไม่ชำระหนี้ ฝ่ายที่รับไว้นั้นก็ไม่ต้องรับผิด

มาตรา ๓๖๗ ในสัญญาต่างตอบแทนนั้น คู่สัญญาฝ่ายหนึ่ง จะไม่ยอมชำระหนี้ จนกว่า อีก ฝ่ายหนึ่งจะชำระหนี้ ฤ็ ขอปฏิบัติการ ชำระหนี้ก็ได้ แต่ความข้อนี้ห้ามมิให้ใช้บังคับ ถ้าหนี้ของคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งยังไม่ถึงกำหนด

อุทาหรณ์

(๑) ก. ให้ ข. เช่าเรือน ๑ หลัง ค่าเช่าเดือนละ ๕๐ บาท

สัญญาเช่าเป็นสัญญาต่างตอบแทน ถ้า ก. ยังไม่ส่งมอบเรือน หรือยังไม่ขอส่งมอบเรือนให้ ข. ข. จะยังไม่ชำระค่าเช่าให้ ก. ได้ (นอกจากจะตกลงกันเป็นอย่างอื่น)

(๒) ตามอุทาหรณ์ (๑) สมมติว่า ก. ข. ได้ตกลงกันว่า ก. จะส่งมอบเรือนเมื่อวันที่ ๑๐ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๓ ข. จะชำระค่าเช่าในวันที่ ๕ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๓ ดังนั้น ครั้นถึงวันที่ ๕ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๓ ข. จะ

ไม่ชำระค่าเช่าไม่ได้ เพราะเหตุว่าหนี้ของ ก.
ยังไม่ถึงกำหนดชำระ

มาตรา ๓๗๐ ถ้าสัญญาต่างตอบแทนมีวัตถุประสงค์
เป็นการก่อให้เกิดฤโณทรพัยสิทธิในทรัพย์สิน
เฉพาะสิ่ง และทรัพย์สินนั้นสูญหายไป
ด้วยเหตุอย่างใด อย่างหนึ่งอันจะโทษ ลูกหนี้
มิได้ไซ้ ท่านว่าการสูญหายไปนั้นตก
เป็นภัพแก่เจ้าหนี้

ถ้าไม่ใช่ทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง ท่านให้ใช้
บทบัญญัติที่กล่าวมาใน วรรคก่อนนี้บังคับแต่
เวลาที่ทรัพย์สินนั้นกลายเป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง
ตามบทบัญญัติแห่งมาตรา ๑๕๕ วรรค ๒ นั้นไป

อุทาหรณ์

วรรค ๑ ก. ขายตุ๊กตา ๑ ตัว ให้ ข. กำหนด
ส่งมอบและชำระราคาในวันที่ ๑๓ เมษายน

ก็เป็นธรรมดาอยู่เองที่ผู้เช่าจะเรียกร้องให้ผู้
ให้เช่าส่งมอบทรัพย์สินอื่นไม่ได้ แต่ผู้ให้
เช่าจะเรียกค่าเช่าจากผู้เช่าได้อีกหรือไม่นั้น
ให้ดูตามนัยคำพิพากษาฎีกาที่ ๔๒๕/๒๔๗๒
กรมสารเล่ม ๑๓ หน้า ๕๐๔ กับที่ ๕๔๒/
๒๔๗๒ กรมสารเล่ม ๑๓ หน้า ๖๓๘)

วรรค ๒ ก. ขายเข้าให้ ข. ๑๐ เกวียน กำ
หนดส่งมอบ และชำระราคา ในวันที่ ๑๐
เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๓ ดังนี้

(๑) ถ้าเกิดไฟไหม้ยังเข้า ของ ก. นั้น
ทั้งหมด ข. ก็ยังมีสิทธิเรียกร้อง ให้ ก. ส่ง
มอบเข้าชนิดเดียวกันมีปริมาณ เท่ากัน คือ
๑๐ เกวียนได้

(๒) แต่ถ้าก่อนส่งมอบ ก. ได้ดวงเข้า
ออกจากยัง ๑๐ เกวียน โดยความยินยอม ของ
ข. ว่าเป็นเข้า ที่ดวง แล้ว ๑๐ เกวียน นั้น ซึ่ง ขอ
ขายกัน ดังนี้ เข้า ๑๐ เกวียนนั้น กลายเป็น
ทรัพย์สิน ฉะเพาะ สิ่ง ตาม มาตรา ๑๕๕ วรรค ๒
ถ้าเกิดไฟไหม้เข้านั้นทั้งหมด ความสูญหาย

ตกเป็นกัณฑ์แก่ข. ดังเช่นในเรื่องขายตุ้มตาม
อุทาหรณ์วรรค ๑

มาตรา ๓๗๑๑ บทบัญญัติที่กล่าวมาในมาตราก่อนนี้ท่าน
มิให้ใช้บังคับ ถ้าเป็นสัญญาต่างตอบแทน
มีเงื่อนไขบังคับก่อนและ ทรัพย์สินอันเป็น วัตถุ
แห่งสัญญานั้น สูญ ฤๅ ทำลาย ลงใน ระยะเวลา
เงื่อนไขยังไม่สำเร็จ

ถ้าทรัพย์สินนั้นเสียหาย เพราะเหตุ ใด
อย่างหนึ่งอันจะโทษเจ้าหนี้ได้ และเมื่อ
เงื่อนไขนั้นสำเร็จแล้ว เจ้าหนี้จะ เรียกให้
ชำระหนี้โดยตลอดส่วนอันตนจะ ต้อง ชำระ หนี้
ตอบแทนนั้นลง ฤๅ เลิกสัญญานั้นเสียก็ได้
แล้วแต่จะเลือก แต่ใน กรณี ที่ต้นเหตุเสียหาย
เกิดเพราะฝ่ายลูกหนี้นั้น ท่านว่าหา
กระทบกระทั่งถึงสิทธิของเจ้าหนี้ ที่จะเรียก
ค่าสินไหมทดแทนไม่

อุทาทรรณ

วรรค ๑ ก. ตกลงว่าจะขายตู้ให้ ข ๑ ตู้ เมื่อ ก. กลับจากจังหวัดเชียงใหม่ ก่อนที่เงื่อนไขสำเร็จ คือก่อน ก. กลับจากเชียงใหม่ ไฟไหม้ตู้ขึ้นอันจะโทษ ก. หรือ ข. ไม่ได้ ดังนี้ ความสูญเสียหายก็ ตกเป็นภัพแก่ ก. ลูกหนี้ ซึ่งจะไม่ได้รับชำระหนี้ตอบแทนเลย เพราะการชำระหนี้ตกเป็นพ้นวิสัย (ให้ดูมาตรา ๓๗๒)

วรรค ๒ (๑) ตามอุทาทรรณวรรค ๑ สมมติว่าไฟไหม้ตู้ทำให้เสียหายแต่ไม่สูญหายไปทั้งหมด และไฟไหม้นั้นจะโทษ ข. เจ้าหนี้ไม่ได้ เมื่อ ก. กลับจากจังหวัดเชียงใหม่ ข. เจ้าหนี้ อาจเรียกร้องให้ ก. ส่งมอบตู้ที่ถูกไฟไหม้เสียหายนั้น และลดราคาที ข. จะต้องชำระลง หรือ ข. จะเลิกสัญญาหนี้เสียก็ได้

เอามาหักกับจำนวนอันตนจะได้รับชำระหนี้
 ตอบ: เทน วิธีเดียวกันนี้ ท่านให้ใช้ตลอด
 ถึงกรณีที่การชำระหนี้ฝ่ายหนึ่งยังคงชำระ
 อยู่นั้นตกเป็นพันวิสัย เพราะพฤติการณ์
 อันใดอันหนึ่งซึ่งฝ่ายหนึ่งมีต้องรับผิดชอบ ใน
 เวลาเมื่ออีกฝ่ายหนึ่งผิด ไม่รับชำระหนี้

อุทาหรณ์

วรรค ๑ คำว่า “นอกจากกรณีที่กล่าวไว้
ในสองมาตราก่อน” นั้นหมายความว่า “นอก
จากกรณีที่มิว่าตกที่ ประสงค์ เป็นการ ก่อให้
เกิดหรือโอน ทรัพย์สิน” (ให้ดูประมวล
 แห่งยี่สิบ มาตรา ๕๓๖ และคำอธิบายของ
 ดีเบกเกอร์ ได้มาตรานั้น)

เช่น ก. ตกลงรับจ้างเป็นนายช่างเครื่อง
 ประจํา โรง สี่ไฟ ของ ข. มีกำหนด ๑ เดือน
 ค่าจ้าง ๑๐๐ บาท กำหนดเริ่มทำงานในวันที่ ๕
 เมษายน สมมติว่าวันนั้นไฟไหม้ โรงส้นั้นทั้ง

หมด อันจะโทษ ก. หรือ ข. ก็ไม่ได้ ดังนั้น การชำระหนี้ของ ก. คือ ทำการ เป็นนายช่าง เครื่องโรงสีไฟก็เป็นอันพ้นวิสัย ก. จะเรียก ค่าจ้าง ๑๐๐ บาทจาก ข. ไม่ได้

วรรค ๒ ตอน (๑) ตามอุทธรณ์วรรค ๑ สมมติว่า การที่ไฟไหม้นั้น เป็น เพราะ ความผิดของ ข. เจ้าหนี้ ดังนั้น ก. ก็มีสิทธิเรียกร้อง ค่าจ้าง ๑๐๐ บาทนั้นได้

ตอน (๒) ตามอุทธรณ์ก่อน สมมติว่า เมื่อไฟไหม้แล้ว ก. ไปรับจ้างเป็นนายช่าง เครื่องที่โรงสีของ ค. ได้ ค่าจ้าง ๕๐ บาท ดังนั้น ก. จะมีสิทธิ เรียกร้อง ค่าจ้าง จาก ข. ได้อีก เพียง ๕๐ บาทเท่านั้น (ให้ดูประมวลแพ่ง ยบุน มาตรา ๕๓๖ วรรค ๒ ตอน สุดท้ายที่ว่า "... but if he has received any benefit by being freed from his obligation, such benefit must be returned to the creditor")

ตอน (๓) ตามอุทธรณ์วรรค ๑ สมมติว่า เมื่อ ก. จะเข้าทำงาน ข. ไม่ยอมให้ ก.

ทำงานโดยไม่ใช้ความผิดของ ก. ครั้นแล้ว
ไฟไหม้โรงสีนั้นโดยอุบัติเหตุ ดังนั้น ก. ก็มี
สิทธิเรียกร้องค่าจ้างจาก ข. ตามความในตอน
๑, ๒ ข้างต้น

มาตรา ๓๗๓ ความตกลงทำไว้ล่วงหน้าเป็นข้อความยก
เว้นมิให้ ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบ เพื่อ กลด ข้อลด ฤ
ความประมาทเลินเล่ออย่าง ร้ายแรง ของตน
นั้น ท่านว่าเป็นโมฆะ

บันทึก

มาตราเมื่อเข้ามา อยู่ใน ที่นี้ จึง ทำให้
เกิดปัญหาว่าจะใช้สำหรับสัญญาทุกๆชนิด
หรือเฉพาะสัญญาต่างตอบแทนเท่านั้น ขอ
ให้อุทธรณ์เฉพาะสัญญาต่างตอบแทนไว้
ก่อน สัญญาชนิดอื่น ๆ นั้น สิ้นสุดแล้วแต่
จะวินิจฉัยอย่างไร

อุทธรณ์

ก. ให้ ข. เช่าเรือน ๑ หลังมีกำหนดปี
และทำสัญญาตกลงกันไว้ว่า แม้ ก. จะ
ประมาณเลินเล่ออย่าง ร้ายแรง ทำให้ไฟไหม้
เรือนนั้นก็ดี ก. ก็ไม่ต้องรับผิดชอบ ตั้งความ
ตกลงนั้นเป็นโมฆะใช้ไม่ได้

๑. ในเรื่องสัญญาซื้อขาย มีบทบัญญัติเกี่ยวกับข้อสัญญา
ว่าจะไม่ต้องรับผิดชอบ คือมาตรา ๔๘๓, ๔๘๔, ๔๘๕ ดังนี้

มาตรา ๔๘๓ คู่สัญญาซื้อขายจะตกลงกันว่าผู้ขาย จะไม่
ต้องรับผิดชอบเพื่อความชำรุดบกพร่องหรือเพื่อการรอนสิทธิก็ได้

มาตรา ๔๘๔ ข้อสัญญาว่าจะไม่ต้องรับผิดชอบนั้น บ่อนไม่
คุ้มผู้ขายให้พ้นจากการต้องส่งเงินคืนตามราคา เว้นแต่จะ
ได้ระบุไว้เป็นอย่างอื่น

มาตรา ๔๘๕ ข้อสัญญาว่าจะไม่ต้องรับผิดชอบนั้น ไม่อาจคุ้ม
ความรับผิดของผู้ขายในผลของการอันผู้ขายได้กระทำไปเอง
หรือผลแห่งข้อความจริงอันผู้ขายได้รู้อยู่แล้วและเปิดเผย

๒. คู่ค้าพิพาทฯฎีกาที่ ๗๒๔/๒๕๖๘ ธรรมสารเล่ม ๑๐ หน้า
๘๑๓ “ข้อสัญญาในใบตราส่งมีข้อความว่าจะไม่รับผิดชอบสำหรับ
หีบห่อที่มีราคาเกินกว่า ๕๐๐ เหรียญ เว้นแต่โจทก์จะบอก

จำเลยให้รู้ว่ามีค่าสูงกว่านั้นและเสียค่าระวางเพิ่มขึ้น เมื่อ
โจทก์ไม่ทำดังนั้น ถ้าของหายระวางทาง จำเลยไม่ต้อง
รับผิดชอบ”

มาตรา ๓๗๔ ถ้าคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งทำสัญญา ตก ลง ว่า
จะชำระหนี้แก่บุคคลภายนอกไปไซ้ ท่านว่า
บุคคลภายนอกมีสิทธิ จะเรียก ชำระ หนี้ จาก
ลูกหนี้โดยตรงได้

ในกรณีดังกล่าวมาในวรรคต้นนั้น สิทธิ
ของบุคคลภายนอกย่อมเกิดขึ้นตั้งแต่ เวลา
ที่แสดงเจตนาแก่ลูกหนี้ว่าจะถือเอาประโยชน์
จากสัญญานั้น

อุทธรณ์

ก. ทำสัญญา ขาย ที่ดินให้ ข. ๑ แปลง
โดยตกลง กันว่า ข. ต้อง ชำระ เงินให้ แก่ ค.
เดือนละ ๒๐ บาทมีกำหนด ๑๐ ปี ดังนี้ ค. ชั่ง

เป็นบุคคลภายนอกอาจมีสิทธิเรียกร้องให้ช.
ชำระเงินให้แก่นกันได้ โดย แสดงเจตนา
ไปยังช.ว่าจะถือเอาประโยชน์จากสัญญา นั้น

๑. คำพิพากษาฎีกาที่ ๑๑๕๐/๒๕๖๘ รรรมสารเล่ม ๘ หน้า
๘๘๐ “นายประกันทำสัญญากับกรมการอำเภอว่า ถ้าผู้ต้องหา
หลบหนี นายประกันจะจ่ายเงินให้กรมการอำเภอ ๕๐๐ บาท
และจ่ายเงินให้เจ้าทุกข์ ๒,๐๐๐ บาท ผู้ต้องหาหลบหนี เจ้าทุกข์
จึงฟ้องนายประกันโดยตรง ขอเรียกเงินตามสัญญาที่นาย
ประกันทำไว้กับกรมการอำเภอ ศาลฎีกาตัดสินว่าเจ้าทุกข์เป็น
คนนอกสัญญา ฟ้องไม่ได้”

๒. คำพิพากษาฎีกาที่ ๑๓๒/๒๕๖๘ รรรมสารเล่ม ๘ หน้า
๑๐๕ “ผู้รับมรดกของผู้ตายรับสัญญาในระวางกันเองว่าจะ
รับใช้หนี้มรดก เจ้าหนี้จะฟ้องคดีเกินกว่า ๑ ปีไม่ได้ เว้นไว้
แต่เจ้าหนี้ได้แสดง ความ ประสงค์ถือ เอาตาม สัญญา ที่ผู้รับ
มรดกได้ ตกลงกันไว้ นั้น จึงจะฟ้องเมื่อเกินกำหนด ๑ ปีได้”

มาตรา ๓๗๕ เมื่อสิทธิของบุคคลภายนอกได้เกิดขึ้น
ตามบทบัญญัติแห่งมาตราก่อนแล้ว คู่สัญญา
หาอาจจะเปลี่ยนแปลง ภาระรับสิทธินั้น
ในภายหลังได้ไม่

อุทาหรณ์

ตาม อุทาหรณ์ได้มาตรา ๓๗๔ เมื่อ สิทธิ
ของค. เกิดขึ้นแล้วจากการที่แสดงเจตนาไป
ยัง ข. นั้น ก. ข. จะตกลงกันเปลี่ยนแปลงว่า
ให้ชำระเงินแก่ ค. เพียงเดือน ละ ๑๐ บาท
เช่นนี้ไม่ได้

(สำหรับสัญญาให้ นั้นให้ดู มาตรา ๕๒๘
ประกอบ)

มาตรา ๓๗๖ ข้อต่อสู้ที่เกิดขึ้นแต่มูลสัญญาตั้งกล่าวมา
ใน มาตรา ๓๗๔ นั้น ลูกหนี้ อาจ จะยกขึ้น
ต่อสู้บุคคล ภายนอก ผู้จะได้รับ ประโยชน์
จากสัญญานั้นได้

อุททาหรณ์

ตามอุททาหรณ์ได้มาตรา ๓๗๔ สมมติว่า
การที่ ข. ได้รับซื้อที่ดินแปลงนั้นไว้โดยถูก
ข่มขู่ ดังนี้ ข. อาจยกเหตุข่มขู่ขึ้นบอกล้าง
สัญญาอันและปฏิเสธไม่ชำระเงินให้แก่ค. ได้

สำนักหอสมุด

หมวด ๓

มัดจำและกำหนดเบี้ยปรับ

บทที่ ๒ ขอบความทั่วไป

ในหมวดนี้ มีข้อความเกี่ยวกับ

- ๑) มัดจำ มาตรา ๓๗๗ - ๓๗๘
- ๒) เบี้ยปรับ มาตรา ๓๗๙ - ๓๘๕

ข้อ ๑ มัดจำ

กฎหมายไทย ดำเนินตามกฎหมายเยอรมัน คือ มัดจำนั้นถือว่าเป็นพะยานหลักฐานว่าสัญญาได้ทำขึ้น และเป็นประกันการปฏิบัติตามสัญญา (ให้ดูมาตรา ๓๗๗) นอกจากนี้จะตกลงกันเป็นอย่างอื่น

ในกฎหมายฝรั่งเศส มัดจำจะมีผลอย่างไรนั้น ต้องแล้วแต่ข้อเท็จจริงเป็นเรื่องๆไป (นอกจากในสัญญาซื้อขาย)

ข้อ ๒ กำหนดเบี้ยปรับ

เบี้ยปรับในทางแพ่งอาจมีได้ ๒ ชนิดคือ

ก) กำหนด เบี้ยปรับ (Stipulated penalty หรือ Clause pénale) คือ เบี้ยปรับที่กำหนดกันไว้ ในสัญญา

ข) เบี้ยปรับที่ศาลกำหนด (Astreinte)

(ก) กำหนดเบี้ยปรับ

ในหมวดนี้ กฎหมายพูดถึง “กำหนด เบี้ยปรับ” อย่างเดียว ไม่ได้พูดถึง เบี้ยปรับที่ศาลกำหนด

เบี้ยปรับนั้น ตามธรรมเนียมเป็นเงินจำนวนหนึ่ง ซึ่งลูกหนี้สัญญาว่าจะใช้ให้เมื่อ ตนไม่ชำระหนี้ หรือ ไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตามสมควร หรือ เมื่อลูกหนี้ผิดนัด (ให้ดูมาตรา ๓๗๘) แต่คู่สัญญาอาจตกลงกันให้ชำระหนี้ อย่างอื่นแทนเงินก็ได้ ซึ่งมีหลักพิเศษออกไปบ้าง (ให้ดูมาตรา ๓๗๒)

ลักษณะสำคัญของกำหนด เบี้ยปรับ ก็คือ เป็นอุปกรณ์แห่งหนี้ประธานอันเกิดจากสัญญานั้น กล่าวคือ ถ้าสัญญานั้นไม่สมบูรณ์ เบี้ยปรับก็ย่อมไม่สมบูรณ์ คู่กัน (ให้ดูมาตรา

๓๘๔) แต่ถ้าเบี้ยปรับไม่สมบูรณ์ ก็ไม่ทำให้สัญญาอันเป็นประธานเสียไป ให้เทียบดูในคำอธิบายทั่วไป ว่า ค้ำยแบ่ง ชนิดสัญญาออกเป็น สัญญา ประธาน และ สัญญาอุปกรณ์

เบี้ยปรับมีเพื่ออะไร?

ให้สังเกตว่าเบี้ยปรับมีไว้

- (๑) เพื่อการไม่ชำระหนี้
- (๒) เพื่อไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องตาม สมควร เมื่อลูกหนี้ผิดนัด

การแยกพิจารณาทั้งนี้สำคัญมาก เพราะเหตุว่า

๑. กำหนดเบี้ยปรับเพื่อการไม่ชำระหนี้ นั้น ถ้าเจ้าหนี้เรียกเอาเบี้ยปรับแล้ว ก็เป็นอันขาดสิทธิเรียกร้องชำระหนี้ (ให้ดูมาตรา ๓๘๐)

๒. กำหนดเบี้ยปรับเพื่อไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้อง ตามสมควร เช่นใน เรื่อง ผิดนัดนั้น เจ้าหนีหมีสิทธิเรียกเอาเบี้ยปรับและเรียก

ให้ชำระหนี้ได้อีก ด้วย (ให้คุ้มครองมาตรา ๓๘๑)
 เพราะเหตุว่าการไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้อง ตาม
 สมควร เช่น ลูกหนี้ชำระหนี้ช้ากว่ากำหนด
 ดังนี้ เป็นความเสียหายอีกอย่างหนึ่งที่เจ้าหนี้
 ควรได้รับต่างหากจากการไม่ชำระหนี้

(ข) เบี่ยงปรับที่ศาลกำหนด (Astreinte)

ตาม พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความ
 แพ่งมาตรา ๕๕^๑ ศาลอาจสั่งให้ปรับผู้ขัด
 ขันไม่ทำตามหมายบังคับเป็นเงินพินัย หลวง
 แทนการที่จะเอาตัวขังไว้ได้

แต่ศาลจะบังคับให้จำเลยเสียเบี่ยงปรับให้
 แก่เจ้าหนี้เรียงตามรายวันไป จนกว่าจะชำระ
 หนี้อันมิใช่พินัยหลวงนั้น ประมวลกฎหมาย
 แพ่งและพาณิชย์ไม่ได้กล่าวไว้ แต่ศาลได้
 เคยปฏิบัติมาแล้ว คู่คดีที่ปรากฏตาม คำ
 พิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๓๔/๒๔๗๐ ชรัมसारเล่ม

๑ ให้คำอธิบายพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ๑ โดยพระยาจินดาภิรมย์ ๑ หน้า ๒๗๑

๑๑ หน้า ๒๐๐ “ จำเลยย้ายสะพาน และ ถม
คลองปิดทางเดินทำให้โจทก์เสียหาย ศาล
พิพากษาให้จำเลยจัดการทำทางน้ำทางบกให้
ดีดั้งเดิม ให้จำเลยใช้ค่าเสียหายแก่โจทก์จน
ถึงวันฟ้อง และค่าเสียหายต่อไปอีกเป็นราย
เดือน จนกว่า จำเลย จะ จัด การ ให้ สิ่ง ที่ ตน
ละเมิดสิ้นไป เมื่อจำเลยได้จัดทำพอสมควร
แล้ว ค่าเสียหายก็เป็นอันระงับ ”

ชำนาญกหอสมุด

มาตรา ๓๗๗ เมื่อเจ้าทำสัญญา ถ้าได้ให้สิ่งใดไว้เป็นมัดจำ ท่านให้ถือว่า การที่ให้มัดจำนั้นยอมเป็นพยานหลักฐานว่าสัญญานั้นได้ทำกันขึ้นแล้ว อนึ่งมัดจำยอมเป็นประกันการที่จะปฏิบัติตามสัญญานั้นด้วย

อุทาหรณ์

ก.ทำสัญญาซื้อไม้กระดานข. ๓,๐๐๐บาท กำหนดส่งมอบและชำระราคาทั้งหมดในวันที่ ๕ เมษายน ก. ได้ให้เงิน ข. ไว้ ๕๐๐ บาท เป็นมัดจำ การให้เงิน ๕๐๐ บาทนั้นยอมเป็นพยานหลักฐานว่าได้ทำสัญญาซื้อขายกันแล้ว (ถ้าเป็นสัญญาจะซื้อขาย อสังหาริมทรัพย์ จำเป็นต้องมีการวางมัดจำหรือชำระราคาบางส่วน ให้ดูมาตรา ๔๕๖) และเป็นประกันการชำระหนี้ตามสัญญานั้นด้วย (ให้ดูมาตรา ๓๗๘ ต่อไป)

มาตรา ๓๗๘ มัดจำนั้น ถ้ามิได้ตกลงกันไว้เป็นอย่าง
อื่น ท่านให้ เป็นไปดังจะกล่าวต่อไปนี้ คือ

(๑) ให้ส่งคืน ฤๅจัดเอาเป็นการใช้
เงินบางส่วนในเมื่อชำระหนี้

(๒) ให้รับ ถ้าฝ่ายที่วางมัดจำละเลย
ไม่ชำระหนี้ ฤๅการชำระหนี้ตกเป็นพ้นวิสัย
เพราะพฤติการณ์อันใดอันหนึ่งซึ่ง ฝ่ายนั้น
ต้องรับผิดชอบ ฤๅถ้ามีการเลิกสัญญาเพราะ
ความผิดของฝ่ายนั้น

(๓) ให้ส่งคืน ถ้าฝ่ายที่รับมัดจำละเลย
ไม่ชำระหนี้ ฤๅการชำระหนี้ตกเป็นพ้นวิสัย
เพราะพฤติการณ์อันใดอันหนึ่งซึ่งฝ่ายนั้น ต้อง
รับผิดชอบ

อุทาหรณ์

ตามอุทาหรณ์ก่อน สมมติว่าเงินมัดจำที่
ก. ได้ให้ไว้แก่ ข. นั้น มิได้ตกลงกัน ไว้เป็น
อย่างอื่นต้องจัดการดังนี้

อนุมาตรา (๑) ถ้าสัญญาซื้อขายนั้น
เกิดขึ้น ข. จะได้รับราคาจาก ก. อีก ๒,๕๐๐
บาท คือเงินมัดจำ ๕๐๐ ต้องจัดเอาเป็นการ
ใช้ราคาแล้ว (หรือจะเรียกว่าส่งคืนก็มี
ผลเท่ากัน คือถ้า ข. ส่งคืน ก. ก็ต้องชำระ
ราคาให้ ข. ๓,๐๐๐ บาท หรือถ้า ข. ไม่คืน
เงินมัดจำ ๕๐๐ บาทแล้ว ก. ก็คงต้องออกเงิน
อีก ๒,๕๐๐ บาท)

อนุมาตรา (๒) (๑) ตามอุทธรณ์ก่อน
สมมติว่า ก. ละเลยไม่ชำระราคาอีก ๒,๕๐๐
บาทให้ ข. แม้ ข. จะไม่ประสงค์บอกเลิก
สัญญา ตามอุทธรณ์ (๓) ข. ก็มีสิทธิรับ
เงินมัดจำ ๕๐๐ บาท นั้น

(๒) ตามอุทธรณ์ก่อน สมมติว่า ก.
เอาไฟเผาไม้กระดานของ ข. เสียหมดก่อน
ส่งมอบ ดังนั้น ข. มีสิทธิรับเงินมัดจำนั้นได้
(และอาจฟ้องเรียกราคาไม้กระดานได้อีก)

(๓) ตามอุทธรณ์ก่อน สมมติว่า ก.

ละเลขไม่ชำระราคาอีก ๒,๕๐๐ บาท ข. จึงบอกกล่าวให้ ก. ชำระราคาภายในกำหนดเมื่อ ก. ไม่ชำระ ข. จึงบอกเลิกสัญญา (คือไม่ถือเอาเป็นการซื้อขาย) ตั้งนี้ ข. มีสิทธิเรียกเงินมัดจำนั้นได้ และฟ้องเรียกค่าเสียหายตามหมวด ๔ ว่าด้วยเลิกสัญญา

ให้สังเกตว่าต่างกับกรณี (๑)

ให้เทียบดูคำพิพากษาฎีกาที่ ๕๕๐/๒๔๗๐ ธรรมสารเล่ม ๑๑ หน้า ๕๕๖ “จำเลยทำสัญญาว่า ถ้าจำเลยซื้อที่ดินจาก ก. ได้แล้ว จำเลยจะขายให้โจทก์ โจทก์วางเงินมัดจำไว้กับจำเลย ภายหลังโจทก์ลอบให้บุตรไปซื้อที่ดินแปลงนั้นจาก ก. มาให้โจทก์ ตั้งนี้ โจทก์จะเรียกเงินมัดจำคืนไม่ได้”

และให้ดูคำพิพากษาฎีกาที่ ๒ และ ๓ ๒๔๗๒ ธรรมสารเล่ม ๑๓ หน้า ๕ และในพิุติไนต์ได้มาตรา ๔๑๐

อนุมาตรา (๓) ตามอุทธรณ์ได้มาตรา ๓๗๗ สมมติว่า ข. ผู้รับมัดจำปฏิเสธไม่ยอม

ส่งมอบไม้ให้ ก. ตั้งนี้ ก. มีสิทธิเรียกเงิน
มัดจำคืน

มาตรา ๓๗๙ ถ้าลูกหนี้ สัญญา แก่เจ้าหนี้ ว่า จะใช้เงิน
จำนวนหนึ่งเป็น เบี้ยปรับ เมื่อตนไม่ชำระหนี้
ก็ดี ฤๅไม่ชำระหนี้ให้ ถูกต้องสมควรก็ดี
เมื่อลูกหนี้ผิดนัด ก็ให้รับเบี้ยปรับ ถ้าการ
ชำระหนี้ อันจะพึงทำ นั้น ได้แก่งวดการอัน
ใดอันหนึ่ง หากทำการอันนั้นผ่านมูลหนี้
เมื่อใด ก็ให้รับเบี้ยปรับเมื่อนั้น

อุทาหรณ์

(๑) ก. ทำสัญญาขายเรือให้แก่ ข. ๑ ถ้า
ได้ตกลงกันว่า ก. จะ ต้อง ส่ง มอบ เรือนั้นให้
ข. ในวันที่ ๑ เมษายน มีฉะนั้น ก. จะต้อง
ใช้เงิน ๓๐๐ บาทให้ ข. เป็นเบี้ยปรับ ตั้งนี้
ถ้า ก. ผิดนัดไม่ส่งมอบ ข. มีสิทธิเรียกเงิน
๓๐๐ บาทอันเป็นเบี้ยปรับจาก ก. มารับได้

(๒) ก. กับ ข. มีที่ดินติดต่อกัน ได้ทำสัญญาตกลงกันว่า ก. จะไม่ปลูกต้นไม้อันเป็นที่กีดขวางหน้าเรือน ข. ถ้าฝ่าฝืน ก. จะต้องใช้เงินให้ ข. ๓๐๐ บาท ดังนั้นเมื่อ ก. ปลูกต้นไม้ อันเป็นที่กีดขวางหน้าเรือน ข. ข. มีสิทธิเรียกเงิน ๓๐๐ บาทอันเป็นเบี่ยงปรับจาก ก. มารับได้

มาตรา ๓๘๐ ถ้าลูกหนี้ได้สัญญาไว้ว่าจะให้เบี่ยงปรับเมื่อตนไม่ชำระหนี้ เจ้าหนี้จะเรียกเอาเบี่ยงปรับอันจะพึงรับนั้น แทนการชำระหนี้ก็ได้ แต่ถ้าเจ้าหนี้แสดงต่อลูกหนี้ว่าจะเรียกเอาเบี่ยงปรับนั้นแล้ว ก็เป็นอันขาดสิทธิเรียกร้องชำระหนี้ต่อไป

ถ้าเจ้าหนี้มีสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนเพื่อการไม่ชำระหนี้ จะเรียกเอาเบี่ยงปรับอันจะพึงรับนั้นในฐานะเป็นจำนวนน้อยที่สุด

แห่งค่าเสียหายก็ได้ การพิสูจน์ค่าเสียหาย
ยิ่งกว่านั้น ท่านก็อนุญาตให้พิสูจน์ได้

อุทาหรณ์

(ให้สังเกตว่า เป็น เรื่อง เบี้ยปรับ เมื่อไม่
ชำระหนี้ซึ่งต่างกับ เบี้ยปรับ เมื่อ ไม่ชำระหนี้
ให้ถูกต้องตามสมควร หรือไม่ชำระหนี้ตรง
ตามเวลาที่กำหนดไว้ตามมาตรา ๓๘๑)

วรรค ๑ ก. ทำสัญญา ขายเรือให้ ข. ๑ ลำ
ราคา ๑,๕๐๐ บาท ถ้า ก. ไม่ส่งมอบเรือให้
ข. ก. จะชำระเงินเบี้ยปรับให้ ข. ๑๐๐ บาท
ดังนี้ ถ้า ก. ไม่ส่งมอบเรือลำนั้นให้ ข. (ซึ่ง
ไม่ใช่ส่งมอบช้ากว่ากำหนด) ข. อาจเรียก
ร้องเงิน ๑๐๐ บาท อัน เป็น เบี้ยปรับจาก ก. มา
รับได้ และ ข. หมดสิทธิ เรียก ร้องให้ ส่ง
มอบเรือ

วรรค ๒ ตามอุทธรณ์ (๑) สมมติว่าการที่ ก. ไม่ปฏิบัติตามสัญญา นั้น ทำให้ ข. เสียหาย คือขาดประโยชน์ในการที่จะนำเรือ นั้น บรรทุกผลไม้ไปขายต่างจังหวัด ซึ่ง ก. ก็ทราบพฤติการณ์ พิเศษ ตั้ง นั้น ล่วง หน้า (ตาม มาตรา ๒๒๒) ดังนั้น ข. อาจเรียก

(๑) ให้ ก. ส่งมอบเรือ นั้น หรือใช้ราคาเรือ และ

(๒) เงิน ๑๐๐ บาทอันเป็นเบี้ยปรับ จาก ก. มารับในฐานะเป็นจำนวนน้อยที่สุด แทนค่าเสียหาย และค่าเสียหายเพราะพฤติการณ์ พิเศษ คือ ขาด ประโยชน์ในการที่จะ นำ เรือ นั้นบรรทุกผลไม้ไปขายต่างจังหวัด (ทั้งนี้ เพราะ ข. ได้เสียหายพิเศษยิ่งออกไปจากการไม่ชำระหนี้)

มาตรา ๓๘๑ ถ้า ลูกหนี้ ได้สัญญาไว้ว่า จะให้ เบี้ยปรับ เมื่อตนไม่ชำระหนี้ให้ลูกต้องสมควร เช่น

ว่าไม่ชำระหนี้ ตรง ตาม เวลาที่กำหนดไว้เป็น
ต้น นอกจากเรียกให้ชำระหนี้ เจ้าหนี้
จะเรียกเอาเบี้ยปรับอันจะพึง รับ นั้นอีก ด้วย
ก็ได้

ถ้าเจ้าหนี้มีสิทธิเรียกร้อง ค่า สิ้นไหมทด
แทนในมูลชำระหนี้ไม่ถูกต้องสมควร ท่าน
ให้ บังคับ ตาม บท บัญญัติ แห่ง มาตรา ๓๘๐
วรรค ๒

ถ้าเจ้าหนี้ยอมรับชำระหนี้แล้ว จะเรียก
เอา เบี้ยปรับได้ ต่อ เมื่อได้บอกสงวนสิทธิไว้
เช่นนั้นในเวลารับชำระหนี้

อุทธรณ์

(มาตรานี้เป็นเรื่อง ไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้อง
สมควร หรือ ชำระหนี้ไม่ตรงกับเวลาที่กำ
หนดไว้ ซึ่งต่างกับการ ไม่ชำระหนี้เสียทีเดียว
ตามมาตรา ๓๘๐)

วรรค ๑ ก. ทำสัญญาขายเรือ ๑ ลำ ราคา

๑,๐๐๐ บาทให้ ข. โดยตกลงกันว่า ก. จะส่งมอบเรือลำนั้นให้ ข. ในวันที่ ๑ เมษายน ถ้าส่งมอบเข้าไป ก. จะใช้เงินเป็นเบี้ยปรับให้ ข. วันละ ๑๐ บาทเรียงรายวันไป สมมติว่า ก. ส่งมอบเรือให้ ข. ในวันที่ ๕ เมษายน ดังนี้ ข. มีสิทธิ

(๑) รับการส่งมอบนั้น

(๒) เรียกเบี้ยปรับจาก ก. ในการส่งล่าช้า ๕ วันเป็นเงิน ๕๐ บาท (แต่ต้องสงวนสิทธิไว้ ในเวลา รับส่งมอบเรือ ให้ดูวรรค๓)

วรรค ๒ ตามอุทธรณ์วรรค ๑ สมมติว่าการส่งมอบเรือ ล่าช้า นั้น ทำให้ ข. ขาดประโยชน์ที่ควรได้รับเป็นพิเศษจากการที่จะบรรลุผลไม่ไปขายต่างจังหวัด ดังนี้ ข. ก็อาจเรียกค่าเสียหายเพราะพฤติการณ์พิเศษได้อีกโสดหนึ่งด้วย ถ้า ก. ควรคาดหมายการนั้นไว้ล่วงหน้า (ให้ดูอุทธรณ์ได้มาตรา ๓๘๐ วรรค ๒)

วรรค ๓ ตามอุทธรณ์วรรค ๑ สมมติว่า ก. นำเรือมาส่งมอบให้ ข. ในวันที่ ๕ เมษายน อันล่าช้าไปกว่ากำหนด แต่ ข. รับ เรือ นั้น ไว้ ตั้งนี้ ถ้า ข. ไม่บอกว่าตนสงวนสิทธิที่จะเรียกเบี่ยงปรับอีก ข. ก็ไม่มีสิทธิ เรียก เบี่ยงปรับจาก ก. แต่ถ้า ข. บอกว่าในการรับเรือ นั้น ข. จะเรียกเบี่ยงปรับจาก ก. อีก ตั้งนี้ ข. จึงจะมีสิทธิเรียกเบี่ยงปรับ ๕๐ บาทจาก ก. มารับได้

มาตรา ๓๗๒ ถ้าสัญญาว่าจะทำการ ชำระหนี้ อย่างอื่น ให้เป็นเบี่ยงปรับ ไม่ใช่ชำระเป็นจำนวนเงิน ไซ้ ท่านให้นำบทบัญญัติแห่งมาตรา ๓๗๕ ถึง ๓๘๑ มาใช้บังคับ แต่ถ้าเจ้าหนี้เรียกเอา เบี่ยงปรับแล้ว สิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนก็เป็นอันขาดไป

อทาหรณ์

ก. ทำสัญญาขายเรือ ลำหนึ่ง ราคา ๑,๐๐๐ บาทให้ ข. โดยตกลงกันว่า ถ้า ก. ไม่ส่งมอบเรือแล้ว ให้ ข. รับผิดชอบของ ก. ได้ ดังนี้ ถ้า ก. ไม่ส่งมอบเรือ ข. มีสิทธิเรียกร้องเงินจาก ก. อันเป็นแบบปรับมาริบได้ แต่จะเรียกค่าสินไหมทดแทนไม่ได้ นอกจากจะมีค่าเสียหายพิเศษอันใดออกไป

(มาตรฐานเป็นบทบัญญัติที่สืบเนื่องมาจากนัยที่ว่า เมื่อการอันมีกำหนดพึงกระทำเพื่อชำระหนี้ นั้น มีหลายอย่าง (Obligation alternative) เมื่อฝ่ายที่มีสิทธิเลือก ได้เลือกการอันใดแล้ว การนั้นอย่างเดียวเป็นวัตถุแห่งหนี้ (เทียบดูมาตรา ๑๕๘ - ๒๐๒) และให้ดูฟุตโน้ต ของ ท่าน เมอ เลอ นา แอร์ ได้ประมวลแห่งเยอรมัน มาตรา ๓๔๒)

มาตรา ๓๘๓ ถ้าแบบปรับที่รับนั้นสูงเกินส่วน ศาลจะ

ตกลงเป็นจำนวนพอสมควรก็ได้ ในการที่จะวินิจฉัยว่า สมควรเพียงใด นั้น ท่านให้พิจารณาถึงทางได้เสียของ เจ้าหนี้ ทุกอย่าง อันชอบด้วยกฎหมาย ไม่ใช่แต่เพียงทางได้เสียในเชิงทรัพย์สิน เมื่อได้ใช้เงินตามเบี้ยปรับแล้ว สิทธิเรียกร้องขอลดก็เป็นอันขาดไป

นอกจากกรณี ที่ กล่าวไว้ ใน มาตรา ๓๓๕ และ ๓๔๒ ท่านให้ ใช้วิธีเดียวกันนี้บังคับ ในเมื่อบุคคลสัญญาว่า จะให้ เบี้ยปรับเมื่อตนกระทำ ฤๅงด เว้น กระทำ การ อันหนึ่ง อันใด นั้นด้วย

อุทาหรณ์

วรรค ๑ ก. ทำสัญญาขายเรือให้ ข. ๑ ถ้าราคา ๑,๐๐๐ บาท โดยตกลงกันว่า ก. ต้องส่งมอบในวันที่ ๑ เมษายน ถ้าเข้าไป ก. จะต้องใช้เงินเป็นเบี้ยปรับให้ ข. วันละ ๑๐๐ บาท ก. ส่งมอบเข้าไป ๕ วัน ดังนี้ ศาลอาจลดจำ

นวน เบี้ย ปรับ ลง เป็น จำนวน พอ สมควร ได้ แต่จะต้องพิจารณาถึงทางได้เสียของ ข. ทุกอย่าง เพราะเป็นการลดสิทธิของ ข. เช่น ศาลจะต้องพิจารณาว่า

๑. ข. ได้เสียหายเป็นเงินเป็นทองเพราะการส่งมอบล่าช้าเท่าใด

๒. ข. ถ้า เป็น พ้อคำใน การ รับขน ทาง เรือต้องเสียชื่อเสียงขาดลูกค้าไปอย่างไร

ถ้าศาลเห็นว่าเบี้ยปรับ ๕๐๐ บาท นั้น เกินสมควรไป โดยพิจารณาถึงทางได้เสียของ ข. แล้ว ก็อาจลดจำนวนลงให้น้อยได้

วรรค ๒ ให้เทียบดูอุทธรณ์วรรค ๑ และ

๑. คำพิพากษาฎีกาที่ ๗๒๓/๒๔๖๕ ธรรมสารเล่ม ๑๐ หน้า ๕๐๘ “ โจทก์ วางเงิน ๑,๕๐๐ บาทเป็นเบี้ยปรับไว้ยังจำเลยเป็นประจำในการทำงาน และถ้าเกิดการถกสินค้าให้รับเบี้ยปรับ ต่อมากุศลใจที่ที่จ้างมาขนของๆ จำเลย ชะโมยสินค้าจำเลยเป็นราคา ๑ บาท ศาลลดเบี้ยปรับลงได้”

๒. ตุ คำพิพากษา ฎีกาที่ ๘๕๕/๒๔๖๕
ธรรมสารเล่ม ๑๐ หน้า ๕๖๕ “ผู้ที่ขอให้ลด
เบี้ยปรับ ต้องนำสืบก่อนว่ามีเหตุสมควร”

๓. ตุ คำพิพากษา ฎีกาที่ ๒๗๔/๒๔๗๒
ธรรมสารเล่ม ๑๓ หน้า ๒๘๘ “เบี้ยปรับฐาน
ผิดสัญญา เมื่อไม่เกินสมควรแก่รูปการแล้ว
ศาลไม่ลด”

มาตรา ๓๗๔ ถ้า การชำระหนี้ ตาม ที่สัญญาไว้ นั้น ไม่
สมบูรณ์ การที่ตกลงกัน ด้วย ข้อ เบี้ยปรับ
ในการไม่ปฏิบัติตามสัญญานั้น ก็ย่อมไม่ สม
บูรณ์ด้วยกัน แม้ ถึงกรณีจะ ได้รู้ว่า ข้อ
สัญญานั้น ไม่สมบูรณ์

บันทึก

คำว่า “ไม่สมบูรณ์” ในที่นี้ ตามฉบับ

ภาษาอังกฤษว่า “Invalid” ข้อความ
 มาตรานี้ ตรงกัน กับ ประมวล แห่ง เยอรมัน
 มาตรา ๓๔๔ ซึ่งตามฉบับที่แปลเป็นภาษา
 ฝรั่งเศสว่า “Sans effet” คือ “ไม่มีผล”
 คือรวมทั้งการที่ขัดต่อ กฎหมาย ศีลธรรมอัน
 ดี พันวิสัย

อุทาหรณ์

ก. ทำสัญญาขายกันชาให้ ข. ๑๐ หาบโดย
 ตกลง กันว่า ถ้า ก. ไม่ส่ง มอบในวันที่ ๑๐
 เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๓ ให้ปรับ ๑,๐๐๐ บาท
 ครั้นถึงวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๓ รัฐบาล
 ออกกฎหมายห้ามการขายกันชา ดังนี้ แม้
 ก. ไม่ส่งมอบกันชาให้ ข. ตามกำหนด ข. ก็
 จะเรียกเบี้ยปรับจาก ก. ไม่ได้

มาตรา ๓๗๕ ถ้าลูกหนี้โต้แย้งการริบเบี้ยปรับโดยอ้าง
 เหตุว่าตนได้ชำระหนี้แล้วไซ้ ท่านว่าลูก

หนจะต้องพิสูจน์การชำระหนี้ เว้นแต่การ
ชำระหนี้ของตน จะต้อง ทำ นั้น เป็น การให้คง
เว้นการอันใดอันหนึ่ง

อทาหรณ์

ตอน ๑ ก. ทำสัญญาขายเรือ ๑ ลำโดยตกลงกันว่า ถ้า ก. ไม่ส่งมอบเรือให้ ข. ก. จะใช้เงินเป็น เบี้ยปรับให้ ข. ๑,๐๐๐ บาท ข. พ้องเรียกเบี้ยปรับจาก ก. ดังนั้น ถ้า ก. ได้แย้งไม่ยอมชำระเบี้ยปรับ ก. ต้องพิสูจน์ว่าตนได้ส่งมอบเรือให้ ข. แล้ว

(ถึงที่สุดแต่มูลเหตุแห่งเบี้ยปรับ ถ้าเบี้ยปรับนั้นตกลงกันไว้สำหรับ การ ส่งมอบหนี้ ข้ำ ลูกหนี้ก็ต้อง พิสูจน์ ว่า ตนได้ชำระหนี้ตามกำหนด)

ตอน ๒ ก. ทำสัญญากับ ข. ว่า ก. จะไม่ปลูกต้นไม้ให้ เป็นที่กีดขวางหน้าเรือนข. ถ้าฝ่าฝืน ก. จะใช้ เงินเป็น เบี้ยปรับให้ ข.

๑,๐๐๐ บาท ข. พ้องเรียกเบี้ยปรับ ถ้า ก.
โต้แย้งไม่ยอมชำระเบี้ยปรับ ก็เป็นหน้าที่
ของ ข. เจ้าหนี้ที่จะต้องพิสูจน์ว่า ก. ได้ทำผิด
สัญญา

สำนักหอสมุด

หมวด ๔

เด็กสัญญา

บันทึกขอความทวไป

สัญญาวัตถุที่ประสงค์เพื่อก่อให้เกิดหนี้ เพราะฉะนั้นถ้าหนี้ระงับไป สัญญาที่ย่อมระงับไปด้วย (ให้ดูคำอธิบายเรื่องความระงับหนี้ใน บันทึกที่ ๓ บรรพ ๒ ตอนที่ ๑) แต่บทบัญญัติในหมวดนี้ เกี่ยวแก่สิทธิ บอกเลิกสัญญา โดยคู่สัญญาฝ่ายหนึ่ง

ข้อ (๑) เหตุที่จะทำให้คู่สัญญา ฝ่ายหนึ่งมีสิทธิเลิกสัญญา คือ

- ก) โดยข้อสัญญาได้กำหนดไว้
- ข) โดยบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ซึ่งอาจเป็น

(๑) โดยการไม่ชำระหนี้ (ให้ดูมาตรา ๓๘๗-๓๘๘)

(๒) โดยการชำระหนี้กลายเป็นพันธวิสัย (ให้ดูมาตรา ๓๘๕)

ข้อ (๒) วิธีบอกเลิกสัญญา

คือยอมทำโดย แสดง เจตนา แก่ อีก ฝ่าย
หนึ่ง (ให้ดูมาตรา ๓๘๖)

ข้อ (๓) สิทธิบอกเลิกสัญญาแบ่งแยก
ไม่ได้

คือในเรื่องที่คู่สัญญาเป็นบุคคลหลายคน
ด้วยกันข้างหนึ่ง หรืออีกข้างหนึ่ง (ให้ดู
มาตรา ๓๘๐)

ข้อ (๔) ผลแห่งการเลิกสัญญา

หลักมีว่าคู่สัญญาแต่ละฝ่าย จำต้องให้
อีกฝ่ายหนึ่งได้กลับคืนสู่ฐานเดิม แต่มีข้อยก
เว้น (ให้ดูมาตรา ๓๘๑-๓๘๒)

ข้อ (๕) การสิ้นสุดสิทธิเลิกสัญญา

ก) โดยผู้มีสิทธิเลิกสัญญาไม่ตอบภายใน
กำหนดระยะเวลาที่บอกกล่าว (ให้ดูมาตรา ๓๘๓)

ข) โดยผู้มีสิทธิเลิกสัญญาได้ทำให้วัตถุประสงค์
แห่งสัญญานับสลายๆ ล ฯ (ให้ดูมาตรา ๓๘๔)

มาตรา ๓๘๖ ถ้าคู่สัญญาฝ่ายหนึ่ง มีสิทธิ เลิก สัญญา โดยข้อสัญญาฯโดยบทบัญญัติแห่งกฎหมาย การเลิกสัญญาเช่นนั้นย่อมทำด้วยแสดงเจตนาแก่อีกฝ่ายหนึ่ง แสดงเจตนาดังกล่าวมาในวรรคก่อนนั้น ท่านว่าหาอาจจะถอนได้ไม่

อุทาหรณ์

วรรค ๑ ตอน (๑) เลิก สัญญา โดย ข้อสัญญา

ก. ให้ ข. เช่าบ้าน ๑ หลัง มีกำหนด ๕ ปี โดยตกลงกันว่า ถ้า ข. ถูกรัฐบาลสยามส่งไปต่างประเทศแล้ว ข. มีสิทธิบอกเลิกสัญญาได้ ตั้งนี้ ถ้า ข. ถูกรัฐบาลสยามส่งไปต่างประเทศ ข. มีสิทธิบอกเลิก สัญญาได้ โดยข้อสัญญา การบอกเลิกสัญญานั้น ข. ต้องแสดงเจตนาไปยัง ก. เช่นเขียนหนังสือแจ้งไปว่าตนต้องการเลิกสัญญาเช่า

(ให้เทียบดูเรื่องนิติกรรมที่มีเงื่อนไขบัง
คับหลัง)

ตจน (๒) เลิก สัญญา โดย บทบัญญัติ
แห่งกฎหมาย

ก. ให้ ข. เข้าบ้านเพื่ออยู่ ๑ หลัง ข. ทำ
ให้บ้านนั้นชำรุด คือไม่สงวนบ้านนั้นเหมือน
ตั้ง วิทยุชน ฟัง สงวน ทรัพย์สิน ของ ตน เอง
อันเป็นผิดต่อบทบัญญัติมาตรา ๕๕๓ ก. จึง
บอกให้ ข. ปฏิบัติตามบทกฎหมายนั้น แต่
ข. ก็ยังละเลยไม่ปฏิบัติตาม ดังนี้ โดยอำนาจ
ที่ ก. ได้รับจากบทบัญญัติมาตรา ๕๕๔ ก. มี
สิทธิบอกเลิกสัญญาได้ การบอกเลิกนั้น
ก. ต้องแสดงเจตนาไปยัง ข. เช่นเขียนหนังสือ
สื่อแจ้งไปว่าตนต้องการเลิกสัญญาเช่า

วรรค ๒ ตามอุทาหรณ์ในวรรค ๑ เมื่อ
ก. เขียน หนังสือ บอกไป ยัง ข. แล้ว เมื่อ
หนังสือถึง ข. ก. จะถอนการบอกเลิกสัญญา
เช่าไม่ได้

(ถ้าหนังสือยังไม่ถึง เข้าใจว่า ก. ยังคง

ถอนได้ตามมาตรา ๑๓๐ คือการแสดงเจตนา
จะมีผลเมื่อไปถึงอีกฝ่ายหนึ่ง แต่การบอก
ถอนต้องถึงก่อนหนังสือหรือถึงพร้อมกันให้
เทียบ(ดูมาตรา ๑๕๕)

มาตรา ๓๘๗ ถ้าคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งไม่ชำระหนี้ อีก
ฝ่ายหนึ่ง จะ กำหนด ระยะเวลา พอสมควร
แล้วบอกกล่าวให้ ฝ่ายนั้นชำระ หนี้ภายในระ
ยะเวลานั้นก็ได้ ถ้าและฝ่ายนั้นไม่ชำระ
หนี้ภายในระยะเวลาที่กำหนดให้ไว้ อีก
ฝ่ายหนึ่งจะเลิกสัญญาเสียก็ได้

อุทาหรณ์

ก. ทำสัญญาขาย เรือให้ ข. ๑ ลำโดยไม่
กำหนดส่งมอบ ถ้า ก. ยังไม่ส่งมอบเรือให้
ข. ข. อาจแจ้งไป ยัง ก. ว่าให้ ส่ง มอบ เรือ

ภายในกำหนดเวลา ๑๕ วัน ซึ่งเป็น เวลา อันสมควรเฉพาะเรื่อง นั้น ถ้า ก. ไม่ ส่ง มอบภายในกำหนดนั้น ข. ก็มีสิทธิเลิกสัญญา

มาตรา ๓๗๗ ถ้าวัตถุประสงค์แห่งสัญญานั้น ว่าโดยสภาพฤโดยเจตนาที่คู่สัญญาได้ แสดงไว้ จะเป็นผลสำเร็จได้ ก็แต่ด้วยการชำระหนี้เวลามีกำหนดที่ดี ฤภายในระยะเวลาอันใดอันหนึ่งซึ่งกำหนดไว้ก็ดี และกำหนดเวลาฤระยะเวลาอันใดล่วงพ้นไปโดย ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมิได้ ชำระหนี้ไซ้ ท่านว่าอีกฝ่ายหนึ่งจะเลิกสัญญานั้นเสียก็ได้ มีพักต้องบอกกล่าวล่วงหน้าไว้ในมาตราก่อนนั้นเลย

อุทาหรณ์

ก. ทำสัญญาขายเรือให้ ข. ๑ ลำ กำหนดส่งมอบในวันที่ ๕ เมษายน ก. ไม่ส่งมอบเรือ

ตามกำหนด ดังนี้ ข.ไม่ต้องกำหนดเวลาให้
 ก. ส่งมอบเรืออีก ข.ก็มีสิทธิเลิกสัญญา

มาตรา ๓๘๙ ถ้าการชำระหนี้ทั้งหมด ฤๅแต่บางส่วน
 กลายเป็นพ้นวิสัย เพราะเหตุอย่างใดอย่าง
 หนึ่งอันจะโทษลูกหนี้ได้ไซ้ เจ้าหนี้จะ
 เลิกสัญญานั้นเสียก็ได้

อุทาหรณ์

ก. ทำสัญญาขายเรือให้ ข. ๑ ลำซึ่งเก็บ
 ไว้บนที่ดินของก. ก่อนส่งมอบไฟไหม้เรือ
 ลำนั้นโดยความประมาทเลินเล่อ ของ ก. ดัง
 นั้น ข. มีสิทธิเลิกสัญญานั้นได้

มาตรา ๓๙๐ ถ้าใน สัญญาใดคู่สัญญา เป็น บุคคล
 หลายคนด้วยกันอยู่ข้างหนึ่ง ฤๅอีก ข้างหนึ่ง
 ท่านว่าจะใช้ สิทธิเลิกสัญญาได้ ก็แต่เมื่อบุคคล

กลเหล่านี้ทั้งหมดรวมกันใช้ ทั้งใช้ต่อบุคคลเหล่านี้รวมหมดทุกคนด้วย ถ้าสิทธิเลิกสัญญาอันมีแก่บุคคลคนหนึ่งในจำพวกที่มีสิทธินั้นเป็นอันระงับสิ้นไปแล้ว สิทธิเลิกสัญญาอันมีแก่คนอื่นๆ ก็ย่อมระงับสิ้นไปด้วย

อุทาหรณ์

(๑) ก. ทำสัญญาขายเรือให้ ข. กับ ค. ๑ ลำซึ่งเก็บไว้บนที่ดินของ ก. ก่อนส่งมอบไฟไหม้ เรือลำนั้นโดยความประมาทเลินเล่อของ ก. ดังนี้ สัญญานั้นจะถูกบอกเลิกได้ก็โดยข.กับ ค.ทั้งสองคนเป็นผู้แสดงเจตนา (ดูเรื่อง ลูกหนี้เจ้าหนี้ หลายคน มาตรา ๒๕๐-๓๐๒)

(๒) ตามอุทาหรณ์ก่อน สมมติว่าการที่ไฟไหม้นั้น เกิดจากความผิดของ ข. ผู้เดียว ซึ่ง ข. หมดสิทธิเลิกสัญญาตามมาตรา

๓๕๔ ดังนี้ สิทธิเลิกสัญญาของ ค. ก็เป็น
อันระงับไปด้วย

มาตรา ๓๗๑ เมื่อคู่สัญญา ฝ่ายหนึ่งได้ ใช้สิทธิ เลิก
สัญญาแล้ว คู่สัญญาแต่ละฝ่าย จำต้องให้
อีกฝ่ายหนึ่งได้ กลับคืนสู่ สถานะดังที่เป็นอยู่
เดิม แต่ทั้งนี้จะให้เป็น ที่เสมอเสียแก่สิทธิ
ของบุคคลภายนอกหาได้ไม่

ส่วนเงินอันจะต้องใช้คืนในกรณีดังกล่าว
มาในวรรคต้นนั้น ท่านให้ บวก ดอกเบี้ย เข้า
ด้วย คิดตั้งแต่เวลาที่ได้รับไว้

ส่วนที่เป็น การงาร อันได้ กระทำให้ และ
เป็นการยอมให้ใช้ทรัพย์สิน การที่จะชดใช้
คืน ท่านให้ ทำได้ ด้วยใช้ เงิน ตามควร
ค่าแห่งการนั้น ๆ ถ้าในสัญญา มี กำหนดว่า
ให้ ใช้ เงินตอบแทนก็ให้ใช้ ตามนั้น

การใช้สิทธิเลิกสัญญานั้นหากกระทบ กระ
ทั่งถึงสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายไม่

อุทธรณ์

วรรค ๑ (๑) ก. ทำสัญญาขายเรือให้
 ข. ๑ ลำ ก. ได้ส่งมอบเรือลำนั้นให้ ข. แล้ว
 และ ข. ได้ชำระราคาให้ ก. แล้ว ๑,๐๐๐ บาท
 ได้ตกลงกันไว้ว่า ก. จะซ่อมแซมเรือลำนั้น
 ให้ ข. ภายใน ๑ เดือน ก. ไม่ปฏิบัติตาม
 สัญญา จึงบอกเลิกสัญญา ตั้งนี้ ก. ต้องคืน
 เงินราคา ๑,๐๐๐ บาทให้ ข. (พร้อมทั้งดอกเบี้ยตาม วรรค ๒) และ ข. ต้องคืนเรือลำนั้น
 ให้ ก.

(๒) ตามอุทธรณ์ (๑) สมมติว่าเมื่อ
 ข. ได้รับมอบเรือแล้ว ข. ได้เอาเรือนั้นไป
 จ้าง ค. รักษาไว้เป็นค่ารักษา ๑๐ บาท ข. ยัง
 ไม่ได้ชำระค่ารักษาให้ ค. แม้สัญญาซื้อขาย
 ระวาง ก. ข. จะเลิกจากกัน ค. ก็ยังมีบริม
 สิทธิในมูลรักษา สหกรรมทรัพย์เหนือเรือลำ
 นั้น (ให้ดูมาตรา ๒๖๕)

วรรค ๒ ตามอุทธรณ์วรรค ๑ (๑) การที่ ก.

ต้องคืนราคาเรือที่รับไว้ให้ข. นั้น ต้องเพิ่ม
 ดอกเบี้ยเข้าด้วย นับแต่วันที่รับไว้ ดอก
 เบี้ยนั้น เขา ไม่ได้ตกลง กันไว้เป็น อย่างอื่น
 ต้องถืออัตราร้อยละ ๗ ครั้งต่อปี ตามมาตรา ๗
วรรค ๓ ก. รับจ้าง ข. โฉนด ๑๐ ไร่ให้แล้ว
 เสร็จภายใน ๑๐ วัน ก. ทำให้ไม่เสร็จตาม
 สัญญา ข. จึงใช้สิทธิเลิกสัญญา ตั้งนี้ ข.
 ก็ต้องใช้เงินเป็นการทดแทนที่ ก. ได้โฉนด
 ตามสมควรแก่กิจการที่ทำ หรือถ้ามีสัญญา
 ตกลงกันไว้ว่าให้ใช้เป็นเงินเท่าใด ก็ต้องถือ
 ตามสัญญานั้น

วรรค ๔ ตามอนุทนายวรรค ๑ (๑) สมมติ
 ว่าการที่ ข. ใช้สิทธิเลิกสัญญา เพราะ ก.
 ไม่ซ่อมแซมเรือลำนั้น ทำให้ ข. ขาดประ
 โยชน์ในการที่จะเอา เรือ ลำนั้นไปทำการรับ
 ขนผลไม้ไปขายต่างจังหวัด ตั้งนี้ แม้ว่า ข.
 จะต้องคืนเรือให้ ก. และรับราคาเรือ ๑,๐๐๐
 บาทคืนมาจาก ก. แล้วก็ดี ข. ก็ยังคงมีสิทธิ

เรียกค่าสินไหมทดแทน เพื่อความเสียหายที่
ตนได้รับอีกด้วย

มาตรา ๓๗๒ การชำระหนี้ ของ คู่สัญญา อันเกิด แต่
การเลิกสัญญานั้น ให้เป็นไปตามบทบัญญัติ
แห่งมาตรา ๓๖๕

อู่ทาทรรณ์

ตามอู่ทาทรรณ์ได้มาตรา ๓๕๑ วรรค ๑ สม-
มตว่า เมื่อ ข. ใช้สิทธิเลิกสัญญาแล้ว ก.
ไม่คืนราคาเรือให้ ข. ข. ยังคงมีสิทธิที่จะ
ยึดเรือ นั้นไว้ก่อนได้ จนกว่า ก. จะคืน ราคา
ให้ เสมือนตั้งการชำระหนี้สัญญาต่างตอบ
แทนตามมาตรา ๓๖๕

มาตรา ๓๗๓ ถ้ามิได้กำหนดระยะเวลาไว้ให้ใช้สิทธิ
เลิกสัญญา คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งจะกำหนด

ระยะเวลาพอสมควรแล้วบอก กล่าวให้ ฝ่าย
ที่มีสิทธิเลิกสัญญา นั้น แกลงให้ทราบภายใน
ระยะเวลานั้นก็ได้ ว่าจะเลิกสัญญาหา
ไม่ ถ้ามิได้รับคำบอกกล่าวเลิกสัญญาภายใน
ระยะเวลานั้น สิทธิเลิกสัญญา ก็เป็น
อันระงับสิ้นไป

อุทาหรณ์

ก. ทำสัญญาขายเรือให้ ข. ๑ ลำ โดยตกลง
กันว่า ก. จะส่งมอบภายในเวลาอันสมควร
ครั้นวันที่ ๑ เมษายน ก. ทราบว่าตนจะส่งมอบ
เกินเวลาอันสมควร คือ จะส่งมอบได้ต่อ
วันที่ ๓๐ เมษายน แต่ในสัญญาไม่ปรากฏ
ว่า ก. จะต้องบอกเลิกสัญญาภายในกำหนด
เท่าใด ดังนั้น ก. อาจบอกกล่าวไปยัง ข. ว่า
ตนจะส่งมอบเรือลำนั้นได้ต่อวันที่ ๓๐ เมษายน
ถ้า ข. จะใช้สิทธิเลิกสัญญา ขอให้แจ้งมา

ภายในกำหนด ๑๐ วัน ดังนี้ ถ้า ข. ไม่บอก
เลิกสัญญาภายในกำหนดนั้นเมื่อ ก. ส่งมอบ
เรือให้ ข. ในวันที่ ๓๐ เมษายน ข. ก็จำ ต้อง
รับไว้

มาตรา ๓๙๔ ถ้าทรัพย์สินเป็นวัตถุแห่ง สัญญา นั้น บุ
สลายไปในส่วนสำคัญเพราะ การ กระทำ ฤ
เพราะความผิดของบุคคลผู้มีสิทธิเลิกสัญญา
ก็ดี ฤบุคคลนั้นได้ทำให้การคืนทรัพย์สินกลาย
เป็นพื้นวิสัยก็ดี เปลี่ยน แปลง ทรัพย์สิน
ให้ผิดแผกไปเป็นอย่างอื่นด้วยประกอบขึ้น
ฤตัดแปลงก็ดี ท่านว่าสิทธิเลิกสัญญานั้น
ก็เป็นอันระงับสิ้นไป

แต่ถ้าทรัพย์สินเป็นวัตถุแห่งสัญญาได้
สูญหายฤบุสลายไปโดยปราศจากการกระ
ทำฤความผิดของบุคคลผู้มีสิทธิเลิก สัญญา
ไซ้ สิทธิเลิกสัญญานั้นก็หารงับสิ้นไปไม่

อุทธรณ์

วรรค ๑ ก. ทำหนังสือสัญญาจะขายเรือให้ ข. ๑ ถ้ากำหนดส่งมอบและชำระราคาในวันที่ ๑๕ เมษายน ก่อนส่งมอบ ข. ทำลายเรือลำนั้น ตั้งแต่วันที่ ๑๕ เมษายน ข. ไม่มีสิทธิบอกเลิกสัญญา

วรรค ๒ ตามอุทธรณ์วรรค ๑ สมมติว่า เรือลำนั้นถูกทำลายเพราะเหตุสุดวิสัย เช่น โดนเรือกลไฟชน ซึ่งถึงแม้ไม่ใช่เป็นความผิดของ ก. ข. ก็มีสิทธิบอกเลิกสัญญาได้

(ให้อ่านบททวนดูในเรื่อง ความรับผิดเมื่อทรัพย์สินเป็นวัตถุแห่งสัญญาต่างตอบแทน ศูนย์หาย มาตรา ๓๗๐-๓๗๒)

ชำนาญ หอสมุด

ลักษณะ ๓

จัดการงานนอกสั่ง

บทที่ ๒ บันทึกรับข้อความทั่วไป

จัดการงานนอกสั่ง คือการที่บุคคลหนึ่งได้กระทำการแทนอีกบุคคลหนึ่ง โดยเขามีได้ว่าขานวนใช้ให้ทำ หรือโดยมิได้มีสิทธิที่จะทำการงานนั้นแทนผู้อื่น หรือนัยหนึ่งโดยมิได้รับแต่งตั้งเป็นตัวแทน (ให้ดูมาตรา ๓๕๕)

การจัดการงานนอกสั่งนี้ไม่ใช่เป็นสัญญา เพราะเหตุว่าความเกี่ยวพันระวางผู้จัดการกับตัวการนั้น ไม่ได้เกิดขึ้นจากความตกลง คือเกิดจากการกระทำโดยสมัครใจของผู้จัดการ การจัดการงานนอกสั่ง เป็นลักษณะที่เรียกว่า “คล้ายสัญญา” (Quasi contrat)

การกระทำที่จะเป็นจัดการงานนอกสั่งได้นั้น ต้องประกอบด้วยหลัก ๔ ประการ

๑. ผู้จัดการ ไม่ได้ รับ แต่ง ตั้ง ให้ เป็น
ตัวแทน

๒. การกระทำนั้น ต้องเกี่ยวข้องกับทรัพย์สิน
ของตัวการ

๓. ผู้จัดการมีเจตนาจัดการงานของผู้อื่น

๔. ผู้จัดการ ต้อง มี ความ สามารถ ตาม
กฎหมาย

บทที่ ๑

ผู้จัดการไม่ได้ รับ แต่ง ตั้ง ให้ เป็น ตัว แทน

ทั้งนี้ ย่อม เป็น ธรรมดา อยู่ เอง เพราะ ถ้า
ผู้จัดการ ได้ รับ แต่ง ตั้ง ให้ เป็น ตัว แทน แล้ว
ก็ เกิด มี สัญญา ตัว แทน ขัน ระวัง กัน และ ต้อง
ไว้ บัญญัติ ใน เรื่อง สัญญา ตัว แทน นั้น บัง คับ

บทที่ ๒

การกระทำนอกขอบ

แก้กองทรัพย์สินของตัวการ

คำว่า “เข้าทำกิจการ” ในมาตรา ๓๕๕

๑. การงานนั้นจะต้องเป็นของผู้อื่น

๒. ผู้จัดการ มีเจตนา จัดการงาน ของผู้
อื่นนั้น

ถ้าผู้จัดการเข้าทำการงานของผู้อื่น โดย
สำคัญว่าเป็นการงานของตนเอง เช่น ก. เข้า
ใจว่าเรือนหลังหนึ่งเป็นของตนเอง จึงเข้า
ซ่อมแซม แต่ความจริงเรือนหลังนั้นเป็น
ของ ข. ดังนี้ ไม่เรียกว่าจัดการงานนอกสั่ง
(ให้ดูมาตรา ๔๐๕) ในกรณีเช่นนี้ ต้องใช้
บทบัญญัติในเรื่องลาภมิควรได้

แต่ถ้าผู้จัดการเข้าทำแทนผู้หนึ่ง โดย
สำคัญว่าทำแทนผู้อื่นอีกคนหนึ่ง การกระทำ
นั้นก็เป็นการงานนอกสั่ง แต่ตัวการคน
ก่อนผู้เดียวมีสิทธิและหน้าที่อันเกิดแต่การ
ที่ได้จัดทำไปนั้น (ให้ดูมาตรา ๔๐๕)

ถ้าผู้จัดการทำการของตนเอง โดยเข้าใจ
ว่าทำแทนผู้อื่นดังนี้ ผู้จัดการนั้นก็กลายเป็น
ตัวการไปเอง คืออาจถือเอาผลแห่งกิจการ
ที่ตนทำไปนั้นได้

ศาลฎีกา ได้วินิจฉัย ตาม คำพิพากษาศาลฎีกา
ที่ ๓๔๓/๒๕๗๓ ธรรมสารเล่ม ๑๓ หน้า ๔๐๕
“ ในคดี ที่ จำเลย ทำพันธกรรม ปลอมไป ยื่น
ต่อศาล ขอให้ศาลตั้งจำเลยเป็น ผู้จัดการ
ทรัพย์สินมรดกของผู้ตาย จำเลยได้จ่ายเงิน
ของจำเลยซื้อหีบสำหรับใส่ศพกับได้ใช้จ่าย
ในการทำบุญผู้ตาย เมื่อศาลสั่งให้ทำลาย
พันธกรรมปลอมนั้นแล้ว จำเลยจะ เรียก
รื้อเอาเงินที่ตนได้ครอบงำไปไม่ได้”

บทที่ ๔

ผู้จัดการต้องมีความสามารถ

ตามกฎหมาย

ถ้าผู้จัดการเป็นผู้ไร้ความสามารถ ผู้
จัดการจะต้องรับผิดชอบ แต่เพียง ตาม บทบัญญัติ
ว่าด้วย คำสินไหม ทดแทน เพื่อ ลเมียด และว่า
ด้วยลาภมิควรได้เท่านั้น (ให้ดูมาตรา ๔๐๐)
ซึ่งต่าง กับเรื่องตัวแทน ตาม มาตรา ๗๕๕

ที่ว่า “ ตัวการคนใดไข่มุคคฤผู้ไร้ความ ส-
มารทเป็นตัวแทน ท่านว่าตัวการคนนั้นยอม
ต้องผูกพันในกิจการที่ตัวแทนกระทำ ”

ชำนาญหอสมุด

มาตรา ๓๙๕ บุคคลใดเข้าทำกิจการแทนผู้อื่นโดย
 เขามีได้ว่าขานวานใช้ให้ทำก็ดี ฤาโดยมิ
 ได้ มีสิทธิที่จะทำการงานนั้นแทนผู้อื่นด้วย
 ประการใดก็ดี ท่านว่าบุคคลนั้นจะต้องจัด
 การงานไปในทางที่จะให้ สมประโยชน์ ของ
 ตัวการ ตามความประสงค์อันแท้จริงของ
 ตัวการ ฤาตามที่จะพึงสันนิษฐานได้ว่าเป็น
 ความประสงค์ของตัวการ

อุทาหรณ์

- (๑) ก.เห็นเรือนของข. ผู้ไปต่างประเทศ
 เศษถูกพายพัดเกือบจะพังลง ก. จึง เข้า จัด
 การจ้างคนงานเอาไม้ ค้ำเรือนหลังนั้นไว้ โดย
๑. ข. ไม่ได้ว่าขานวานใช้ให้ทำ (คือ
 ไม่มีสัญญา ถ้ามีสัญญาอาจเป็นตัวแทน)
  ๒. ก. เป็นบุคคลอื่นไม่ได้รับแต่งตั้งให้
 เป็นผู้จัดการ ซึ่งไม่มีสิทธิตามกฎหมายที่จะ
 ทำการงานนั้นแทน ข. (มีสิทธิตามกฎหมาย

เช่นบิดามารดาของผู้เยาว์ หรือผู้ที่ศาล
แต่งตั้งให้เป็นผู้จัดการทรัพย์สิน ของผู้ไม่
อยู่ ตามมาตรา ๕๓)

ดังนี้ การกระทำของ ก. เป็น “จัดการ
งานนอกสั่ง”

(๒) ตามอุทาหรณ์ก่อน ก.ต้องทำเรื่อน
นั้นให้ สัมกับความสำเร็จของ ข. หรือตาม
ที่จะพึงสันนิษฐานได้ว่า เป็น ความ ประสงค์
ของ ข. เช่น ถ้าตามปกติ ข. อยู่ก็คงทำเช่น
นั้นเหมือนกัน แต่ถ้าก. ทราบความสำเร็จ
ของ ข. ว่าต้องการปล่อยให้เรื่อนนั้นพัง ตั้ง
การเข้า จัดการงาน ของ ก. เป็นการ ขัด กับ
ความสำเร็จของ ข.ต้อง วินิจฉัย ตามมาตรา
๓๕๖

มาตรา ๓๕๖ ถ้าการที่เข้าจัดการงานนั้นเป็นการขัดกับ
ความสำเร็จอันแท้จริงของตัวการก็ดี ฤ
ขัดกับความสำเร็จตามที่ จะพึง สันนิษฐาน

ได้ก็ดี และผู้จัดการก็ควรจะได้รู้สึกเช่นนั้นแล้วด้วยไซ้ ท่านว่าผู้จัดการจำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ตัวการเพื่อความเสียหายอย่างใด ๆ อันเกิดแต่ที่ได้เข้าจัดการนั้น แม้ทั้งผู้จัดการจะมีได้ มีความผิดประการอื่น

อุทาหรณ์

ตามอุทาหรณ์ (๒) ได้มาตรา ๓๕๕ สมมติว่าก่อนไปต่างประเทศ ข. ได้บอกแม่เรือนของ ข. พัง ข. ก็ไม่ซ่อมเพราะจะปลูกใหม่ ก. รู้ความประสงค์ของ ข. ดีแต่ก็ยังขึ้นเอาไม้ค้ำเรือนนั้น ตั้ง ก. ต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนในการนั้น เช่นต้องออกค่าใช้จ่ายในการรื้อเสาค้ำเรือนหลังนั้นไว้

มาตรา ๓๕๗ ถ้าผู้จัดการทำกิจอันใดซึ่งเป็นหน้าที่บังคับให้ตัวการ ทำเพื่อสาธารณประโยชน์ ก็ดี

ฎาเป็น นำที่ตาม กฎหมาย ที่จะ บำรุง รักษาผู้
อื่นก็ได้ และหากผู้จัดการมิได้เข้าทำแล้ว
กิจอันนั้นจะไม่สำเร็จภายในเวลาอันควร ไซ้
การที่ได้ทำขัด กับความประสงค์ ของ ตัวการ
เช่นนั้นท่านมิให้ยกขึ้นเป็นข้อวินิจฉัย

อุทาหรณ์

(๑) หน้าที่บังคับให้ตัวการทำเพื่อ สา...

ธารณประโยชน์ เช่น ข. ผู้ไม่อยู่เป็น เจ้า
ของเรือนซึ่งปลูกอยู่ริมถนน เรือนนั้นเกือบ
จะพังมากัดขวางทางไปมาในถนน ซึ่ง ข. มี
หน้าที่ต้องจัดการป้องกันเรือนหลังนี้ มิให้พัง
(ให้เทียบดูกฎหมาย ลักษณะ อาชญา มาตรา
๓๓๖(๑๑) และในบางประเทศมีบทกฎหมาย
บังคับไว้) ถ้า ก. เข้าจัดการ เอาเสาค้ำเรือน
นั้นไว้ มิให้พัง แม้การกระทำของ ก. จะขัด
กับความประสงค์ของ ข. และทำให้ ข. เสีย
หาย ข. ก็จะไม่เรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจาก

ก. เหมือนตั้งมาตรา ๓๕๖ ไม่ได้ (เทียบ ตาม
 อทากรณ์ ของ ศาสตราจารย์ฝรั่งเสส ๘ นาย
 ซึ่งได้ให้ ไว้ได้ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน
 มั้มาตรา ๕๗๕)

(๒) หน้าที่ตามกฎหมายที่จะบำรุงรักษา
ผู้อื่น ศาสตราจารย์ฝรั่งเสส ๘ นาย ได้ให้
 ตัวอย่างหน้าที่ตามกฎหมายนี้ ในเรื่องหน้าที่
 ของสามีที่จะต้องให้ค่าเลี้ยงดูภรรยา และ
 หน้าที่บิดามารดา ต้องให้ ค่าเลี้ยงดูแก่บุตร
 (ของไทยให้ดูประมวลกฎหมายแพ่งบรรพท
 จะว่าด้วยครอบครัวต่อไป) เมื่อผู้ซึ่งมีหน้าที่
 เหล่านี้ละเลยเสียมีผู้อื่น มาให้ค่าเลี้ยงดูแทน
 แม้จะขัดกับความประสงค์ของตัวการ ตัว
 การก็ต้องใช้ค่าเลี้ยงดูที่ผู้จัดการได้ทำไปแทน
 (ให้ดูมาตรา ๔๐๑ วรรค ๒ ที่มีความว่า
 “... อนึ่งในกรณีทีกล่าวมาใน มาตรา ๓๕๗
 นั้นแม้ถึงว่าที่เข้าจัดการงานั้นจะเป็นการขัด
 กับความประสงค์ของตัวการก็ดี ผู้จัดการ
 ก็ยังคงมีสิทธิเรียกร้องอยู่ เช่นนั้น”)

มาตรา ๓๙๙ ถ้าผู้จัดการทำกิจอันใดเพื่อประสงค์
จะบังคับอัตรายอันมีมาโดยตัวการ จะ
เป็นภัยแก่ตัวก็ดี แก่ชื่อเสียงก็ดี ฤๅแก่ทรัพย์สินก็ดี
ท่านว่าผู้จัดการต้องรับผิดชอบแต่
เพียงที่จงใจทำผิด ฤๅที่เป็นความประมาท
เลินเล่ออย่างร้ายแรงเท่านั้น

อุทาหรณ์

ตามอุทาหรณ์ได้มาตรา ๑๕๕ สมมติว่า
การที่ ก. เอาเสาเรือนนั้นมิให้พัง เป็นการ
ถูกกับความประสงค์ของ ข. แต่ถ้าในการ
เอาเสาคั้นนั้น ก. จงใจที่จะทำให้เรือน บุก
สลาย (แต่ไม่ให้พังลงมา) หรือ ก. ได้ประ
มาทเลินเล่อไม่ระมัดระวัง ทำให้ฝาเรือน นั้น
บุบสลาย ดังนี้ ก. ต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหม
ทดแทนในการที่ฝาเรือนนั้นบุบสลาย

มาตรา ๓๙๙ ผู้จัดการต้องบอกกล่าวแก่ตัวการโดย

เร็วที่สุดที่จะทำได้ว่าตนได้ เข้า จัด การ ภาร
แทน และต้องรอฟังคำวินิจฉัยของตัวการ
เว้นแต่ก็จะมีขึ้นเพราะการ ที่ หน่วง เน้นไว้
นอกจากนี้ท่านให้นำท บัญญัติ แห่ง มาตรา
๘๐๕ ถึง ๘๑๑ อันบังคับแก่ตัวแทน นั้น มาใช้
บังคับแก่นำที่ของผู้จัดการด้วย โดยอนุโลม

อุทาหรณ์

ตามอุทาหรณ์ก่อนเมื่อ ก. เริ่มเอาเสาค้ำ
เรือนั้น ก. ต้องรับจัดการบอกไปยัง ข. และ
ฟังคำวินิจฉัยของ ข.ว่าจะให้ จัดการ อย่างไร
ต่อไปหรือไม่ แต่ถ้า ข. ไป อยู่ โกล การ ได้
ตอบต้องเสียเวลานาน ก. ก็จัดการ ตาม ที่
จำเป็นเพื่อป้องกันมิให้ เรือนั้นพังได้

บทบัญญัติมาตรา ๘๐๕ ถึง ๘๑๑ นั้นมีความดังนี้
มาตรา ๘๐๕ เมื่อตัวการมีประสงค์จะทราบความเป็น
ไปของการที่ได้ มอบหมายแก่ตัวแทนนั้นในเวลาใดๆ ซึ่งสม
ควรแก่เหตุ ตัวแทนก็ต้องแจ้งให้ตัวการทราบ อนึ่งเมื่อ
การเป็นตัวแทนนั้นสิ้นสุดลงแล้ว ตัวแทนต้องแถลงบัญชี
ด้วย

มาตรา ๘๑๐ เงินและทรัพย์สินอย่างอื่นบรรดาที่ตัวแทน
ได้รับไว้ เกี่ยวด้วยการเป็นตัวแทนนั้น ท่านว่าตัวแทนต้อง
ส่งให้แก่ตัวการทั้งสิ้น

อนึ่งสิทธิทั้งหลายซึ่ง ตัว แทน ขวน ขวาย ได้ มา ใน นาม
ของตนเองแต่โดยฐานที่ทำการแทนตัวการนั้น ตัวแทนก็
ต้องโอนให้แก่ตัวการทั้งสิ้น

มาตรา ๘๑๑ ถ้าตัวแทนเอาเงินซึ่งควรจะได้ส่งแก่ตัวการ
หรือซึ่งควรจะใช้ ในกิจของตัวการ นั้น ไปใช้ สอย เป็น ไร่-
โชนคนเสีย ท่านว่าตัวแทนต้องเสีย ดอกเบี้ยใน เงินนั้น
นับแต่วันที่ได้เอาไปใช้

มาตรา ๔๐๐ ถ้าผู้จัดการเป็นผู้ไร้ความสามารถ ท่าน
ว่าจะต้องรับผิดชอบแต่ เพียง ตามบทบัญญัติ
ว่าด้วยค่าสินไหมทดแทนเพื่อลเมิต และว่า
ด้วยการค้ำประกันมิควรได้เท่านั้น

อุทธรณ์

(๑) ก. ผู้เยาว์ผู้จัดการเอาไม้ค้ำเรือน
ของ ข. ผู้ไม่อยู่ตามอุทธรณ์ได้มาตรา ๓๕ ๕

ตั้งนี้ ถ้า ก. ทำให้ฝ่าเรือน ข. บุปสลาย ก.
อาจต้อง รับผิดชอบ ค่า สินไหม ทดแทนให้ ข.
ในฐานะละเมิดไม่ใช่จัดการนอกสั่ง

(๒) สมมติว่า ก. ผู้เยาว์ได้รับค่าเช่า
เรือนแทน ข. ตั้งนี้ ก. ต้อง คืน ค่าเช่า เรือน
นั้นให้ ข.

มาตรา ๔๐๑ ถ้าการที่เข้าจัดการงาร นั้น เป็น การ สม
ประโยชน์ของตัวการ และต้องตามความ
ประสงค์อันแท้จริงของตัวการ ฤๅความประ
สงค์ตามที่พึงสันนิษฐานได้นั้นไซ้ ท่าน
ว่าผู้จัดการจะเรียกให้ชดใช้เงินอันตนได้ออก
ไปคืนแก่ตนเช่นอย่างตัวแทนก็ได้ และบท
บัญญัติมาตรา ๔๑๖ วรรค๒ นั้นท่านก็ให้นำมา
ใช้บังคับด้วย โดยอนุโลม

อนึ่งในกรณีที่กล่าวมาในมาตรา ๓๕๗ นั้น
แม้ถึงว่าที่เข้าจัด การงาร จะ เป็น การ ชัดกับ

ความประสงค์ของตัวการก็ดี ผู้จัดการก็ยังคงมีสิทธิเรียกร้องเช่นนั้นอยู่

อุทธรณ์

วรรค ๑ (๑) ตามอุทธรณ์ ได้มาตรา ๓๕๕ สมมติว่าการที่ ก. เอาไม้ค้ำเรือนนั้นถูกกับความประสงค์ของ ข. ดังนั้น ก. มีสิทธิเรียกให้ ข. ชดใช้ค่าเสาและค่าแรงงาน ที่ ก. ได้ออกไปนั้นคืนแก่ตนได้

(๒) ตามอุทธรณ์ (๑) สมมติว่าเสานั้น ก. ไปซื้อเข้ามาจาก ค. ซึ่ง จะ ถึง กำหนดชำระอีก ๓ เดือน นับแต่วัน ข. กลับมา ดังนั้น ก. จะเรียกให้ ข. หาประกัน อัน สมควร มาให้แก่ตนก็ได้ ตามมาตรา ๔๑๖ วรรค ๒ ที่มีข้อความว่า

“ถ้าในการจัดทำกิจการอันเขามอบหมายแก่ตนนั้น ตัวแทนต้องรับภาระเป็นหนี้สินอย่างหนึ่งอย่างใด ซึ่งพิเคราะห์ตามเหตุควร

นับว่าเป็นการจำเป็นได้ไซ้ ท่านว่าตัวแทน
จะเรียกให้ตัวการชำระหนี้แทนตนก็ได้ หรือ
ถ้ายังไม่ถึงเวลากำหนดชำระหนี้ จะให้ตัว
การให้ประกันอันสมควรก็ได้”

วรรค ๒ ตามอุทธรณ์ได้มาตรา ๓๕๗ คือ
ก. ได้เอาไม้ค้ำเรือน ข. บังคับมิให้พัง ลงมา
กีดขวางทางไปมาของสาธารณชน ดังนั้นแม้
การกระทำของ ก. จะขัด กับ ความ ประสงค์
ของ ข. ก. ก็มีสิทธิเรียกให้ชดใช้เงินที่ ก.
ได้ออกไปนั้นได้

มาตรา ๔๐๒ ถ้าเงินไซตั้งว่ามาในมาตราก่อนนั้น มิได้
มี ท่านว่าตัวการจำต้องคืนสิ่งทั้งหลายบันดา
ที่ได้มาเพราะเขาเข้าจัดการรานั้นให้แก่ผู้
จัดการ ตามบทบัญญัติว่าด้วยการคืนลาภ
มิควรได้

ถ้าตัวการให้สัตย์บัน แก่การที่จัดทำ นั้น

ท่านให้นำ บทบัญญัติทั้งหลาย แห่งประมวล
กฎหมายนี้ว่าด้วยตัวแทนมาใช้บังคับแล้วแต่
กรณี

อุทาหรณ์

วรรค ๑ ตามอุทาหรณ์ได้มาตรา ๓๕๖ ก่อ
การที่ ก. เอาไม้ค้ำเรือน ข. ไว้ชนัดกับ ความ
ประสงค์ของ ข. ซึ่ง ก. ได้ทราบแล้ว ตั้ง
ถ้าการนั้นทำให้เรือนของ ข. ทรงไว้ได้ ไม่พัง
ลงมาทำให้ไม้ค้ำเสียหายอันเป็นประโยชน์
ที่ ข. จะได้รับเมื่อเรือนนั้นลงมาแล้ว ตั้ง
นั้น ข. ก็ต้องใช้ค่าที่ตนได้เพิ่ม พูน ขึ้น นั้นใน
ฐานลาภมิควรได้

วรรค ๒ ตามอุทาหรณ์วรรค ๑ แม้การ
กระทำของ ก. จะเป็นการขัด กับ ความ ประ
สงค์ของ ข. แต่เมื่อ ข. กลับมาได้ให้สัตยา
บัน เช่นถือเอาเรือนนั้นตามสภาพที่ ก. ได้
ทำไว้ให้ ตั้งนั้น ก. มีสิทธิเรียกร้องให้ ข. ใช้

คำที่ ก. ได้ออกไปในการ เข้าจัดการ นั้นได้
เหมือนดังตัวแทน

มาตรา ๔๐๓ ถ้าผู้จัดการมิได้ มีบุพเจตนาจะเรียกให้
ตัวการชดใช้คืน ผู้จัดการก็ย่อมไม่มีสิทธิ
เรียกร้องเช่นนั้น

การที่บิดา มารดา ปู่ย่า ตายาย บ้าง
รักษาผู้สืบสันดานเป็นทางอุปการะก็ดี ฤ
กลับกันเป็นทางปฏิการะก็ดี เมื่อกรณีเป็น
ที่สงสัย ท่านให้ สันนิษฐานไว้ก่อนว่าไม่
มีเจตนาจะเรียกให้ ผู้รับประโยชน์ชดใช้คืน

อุทาหรณ์

วรรค ๑ ตาม อุทาหรณ์ ได้ มาตรา ๓๕๕
สมมติว่า การที่ ก. เอาเสา ค้ำ เรือน ข. นั้น
ก. ได้แสดง เจตนาว่าไม่ต้องการให้ ข. ชด
ใช้คืน ดังนั้น ก. จะเรียกให้ ข. ชดใช้คำที่

ตนได้ออกไปในการเข้าจัดการนั้นไม่ได้

วรรค ๒ ตามอุททาหรณ์ได้มาตรา ๓๕๕

สมมติว่า ก. เป็น บิดา ข. หรือ เป็น บุตร ข.
ตั้งนี้ การที่ ก. เข้าจัดการเอาเสาค่าเรือนของ
ข. นั้น ถ้าไม่แน่ว่า ก. ต้องการจะเรียกให้ชด
ใช้คืนหรือไม่แล้ว ต้องสันนิษฐานว่า ก. ไม่
ประสงค์ให้ ข. ชดใช้คืน เว้นแต่จะพิสูจน์
ให้เป็นอย่างอื่น

มาตรา ๔๐๔ ถ้าผู้จัดการทำแทนผู้หนึ่งโดยสำคัญว่า
ทำแทนผู้อื่นอีกคนหนึ่งไซ้ ท่านว่าผู้เป็น
ตัวการคนก่อน ผู้เดียว มีสิทธิและหน้าที่ อัน
เกิดแต่การที่ได้จัดทำไปนั้น

อุททาหรณ์

ตามอุททาหรณ์ได้มาตรา ๓๕๕ สมมติว่า ข.
ได้ขายเรือนนั้นให้ ค. ก่อนที่ ข. ไปต่างประ

เทศ แต่ ก. ยังเข้าใจอยู่ว่าเป็นเรือนของ ข. จึงเข้าจัดการเอาไม้ ค่าเรือนที่จะพังนั้น ตั้ง ข. คือตัวการคนก่อนมีสิทธิที่จะถือเอา การงานที่ ก. ได้ทำไปนั้น แต่ต้องใช้ค่าที่ ก. ได้ออกไปให้แทน ข. และนำคิดว่า ข. เมื่อถือเอาสิทธินั้นแล้ว ก็คงมีสิทธิไล่เบี้ยเอา กับ ก.

(มาตรา นี้ ตรงกับประมวล แห่ง เยอรมัน มาตรา ๖๘๖ ตามฉบับที่ ท่าน เมอเลอเนอแอร์ แปลเป็นภาษาฝรั่งเศส นั้น มีความว่าดังนี้

“Si le gerant est dans l’erreur sur la personne du maître, le véritable maître de l’affaire est tenu des obligations et acquiert les droits qui decoulent de la gestion.”

แปลเป็นไทยว่า “ถ้าผู้จัดการสำคัญผิด ในตัวบุคคลผู้เป็นตัวการไซ้ ผู้เป็นตัวการ อันแท้จริงแห่งกิจการนั้นเมื่อนำที่ต่อหน้า (ซึ่ง เกิดขึ้น) และ ถือเอาสิทธิอันเกิดจากการจัดการนั้น”)

มาตรา ๔๐๕ บทบัญญัติทั้งหลายที่กล่าวมาในสิบมาตรา
ก่อนนั้น ท่านมิให้ใช้บังคับแก่กรณีต่อบุคคล
หนึ่ง เข้าทำ การงาร ของ ผู้อื่นโดย สำคัญว่า
เป็นการงารของตนเอง

ถ้า บุคคลใด ถ้อเอา กิจการ ของ ผู้อื่นว่า
เป็นของตนเองทั้งรู้ แล้วว่า ตน ไม่มีสิทธิจะ
ทำเช่นนั้นไซ้ ท่านว่าตัวการ จะใช้ สิทธิ
เรียกร้องบังคับโดยมูลตั้งบัญญัติไว้ในมาตรา
๓๕๕, ๓๕๖, ๓๕๗ และ ๔๐๐ นั้นก็ได้ แต่
เมื่อได้ ใช้ สิทธิดังกล่าวมาแล้ว ตัวการจะ
ต้องรับ ผิด ต่อ ผู้ จัด การ ตั้ง บัญญัติ ไว้ใน
มาตรา ๔๐๒ วรรค ๑

อุทาหรณ์

วรรค ๑ (เข้าใจว่า เป็น การงาน ของตน
เองโดยสุจริต)

ก. เห็นเรือนหลังหนึ่งเกือบจะพัง ก. เข้า

ใจว่าเป็นเรือนของตนซึ่งตนได้รับมรดกจากบิดาตน จึงเข้าเอาไม้ค้ำเรือนนั้น แต่ความจริงเรือนนั้นเป็นเรือนของ ข. ดังนั้น ความเกี่ยวพันระหว่าง ก. กับ ข. ไม่ใช่เรื่องจัดการงานนอกสิ่ง

วรรค ๒ ตามอุทาหรณ์วรรค ๑ สมมติว่า ก. รู้ว่าเรือนนั้นไม้ค้ำของตน แต่ก็ได้เข้ายึดถือปกครองเรือนนั้นเอาเป็นของตน และได้เข้าจัดการเรือนนั้น ดังนั้น ข. อาจใช้สิทธิตามมาตรา ๓๕๕ และเรียกเอาค่าที่ตนได้รับเสียหายตามมาตรา ๓๕๖ และมีสิทธิตามมาตรา ๓๕๕ ซึ่งให้อุ่นโถม ไม้ค้ำมาตรา ๔๐๕-๔๑๑ และถ้า ก. เป็นผู้ไร้ความสามารถ ข. ก็มีสิทธิตามมาตรา ๔๐๐ นั้นได้ ถ้า ข. ใช้สิทธิดังกล่าวแล้ว ข. ก็ต้องใช้เงินให้ ก. เท่าจำนวนแห่งประโยชน์ที่ ข. ได้รับเพราะการที่ ก. ได้เอาไม้ค้ำเรือนนั้นไว้มิให้พังตามมาตรา ๔๐๒ วรรค ๑

ลักษณะ ๔

ลาภมิควรได้

บันทึกข้อความทั่วไป

ลาภมิควรได้ คือ การที่บุคคลได้มาซึ่งทรัพย์สินสิ่งใด เพราะ การ ที่บุคคลอื่น คน หนึ่งกระทำเพื่อชำระหนี้ที่ดี หรือได้มาโดยประการอื่นที่ดี โดยปราศจากมูลอันจะอ้างกฎหมายได้ และเป็นทางให้บุคคลอื่นคนหนึ่งเสียเปรียบ (ให้อุมาตรา ๔๐๖)

บุคคลที่ได้มาซึ่ง ทรัพย์สินโดย อាកาณเช่นนี้ จำ ต้อง คืน ทรัพย์สิน ให้ แก่ เจ้าของ ทรัพย์สิน นั้น เหตุทั้งนี้ก็เพราะมีหลักกรรมทั่วไปอยู่ว่า บุคคลจะต้องไม่แสวงหาลาภโดยเอาเปรียบแก่บุคคลอื่น

กฎหมายโรมันให้อำนาจเจ้าของทรัพย์สิน
เรียกร่องทรัพย์สินคืนซึ่งเรียกว่า “Conditio-
iones”

บทที่ ๑

เกณฑ์แห่งลาภมิควรได้

กรณีจะเข้าอยู่ในเรื่อง ลาภ มิควรได้^๑
จะต้องประกอบด้วยหลัก ๕ ประการ

๑. กองทรัพย์สิน ของ ผู้ได้รับลาภนั้น
งอกเงยขึ้น
๒. การที่กองทรัพย์สิน ของ ผู้ที่ได้รับ
ลาภงอกเงยขึ้นนั้น เป็นการที่บุคคลอื่น
หนึ่งกระทำเพื่อชำระหนี้ หรือโดยประการอื่น
๓. การได้ลาภเป็น ทาง ทำให้อีก บุคคล
หนึ่งเสียเปรียบ
๔. ปราศจากมูลอันจะอ้างกฎหมายได้
๕. บุคคลที่เสียเปรียบจะต้องกระทำการ
ไปโดยไม่รู้ว่าคุณไม่มีความผูกพัน

^๑ มีอาทิ *Condictio indebiti* คือ การเรียกร่องทรัพย์สินที่ได้ชำระ
หนี้ไปโดยเข้าใจผิด และ *Condictio sine causa* คือ การเรียกร่องทรัพย์สิน
คืนอันบุคคลอื่นได้ โดยนิตินิยม แต่ปราศจากมูลตามกฎหมาย ๑.๓.๑ เป็นต้น

ข้อ (๑) กองทรัพย์สินของผู้ได้รับ
ลาภนั้นได้ออกเลขขึ้น

ตามธรรมดาลาภอันบุคคลได้รับนั้น จะ
ต้องเป็นการทำให้ กองทรัพย์สินออกเลขขึ้น
เช่น ก.ชำระเงินให้ ข. ๕๐๐ บาท โดยก.สำคัญ
ว่า ข. เป็น เจ้าหนี้ ซึ่งความจริง ก. ผู้เคียว
เป็นเจ้าหนี้ของ ก. ดังนั้น การที่ ข. ได้รับชำระ
หนี้ไว้นั้น ก็ถือได้ว่า ข. ได้มีลาภออก เลข
ขึ้นในกองทรัพย์สินนั้น

แต่ปัญหาที่ว่า การที่บุคคลหนึ่งได้ช่วย
ชีวิตบุคคลอีกคนหนึ่งไว้ ให้พ้นภัยอันตรายเช่น
ที่เรือล่มกลางทะเลตงั้น จะถือได้ว่าบุคคลที่
รอดชีวิตนั้น ได้รับลาภมิควรได้ คือ แรงงาน
ของบุคคลที่ช่วยชีวิตได้หรือไม่ ตามความ
เห็นศาสตราจารย์เดอม็อก^๑ ขยายคำว่าลาภ
มิควรได้ ไปถึงการช่วยชีวิตเช่นนั้นด้วย

๑. ศาสตราจารย์กฤษฎาภยแพ่งมหาวิทยาลัยกรุงปารีส ดูหนังสือ คำอธิบาย
ลักษณะหนี้โดยทั่วไปเล่ม ๓ ข้อ ๑๕๐

ข้อ (๒) การที่กองทัพสันของ ผู้ได้
รับลาภอกเวยขึ้นนั้น เป็นการที่บุคคลอีก
คนหนึ่ง กระทำ เพื่อ ชำระ หนี้ หรือโดย
ประการอื่น

การกระทำ เพื่อชำระ หนี้ ย่อม หมาย
 ความรวมทั้งการรับสภาพหนี้สินว่ามีอยู่ หรือ
 ไม่มีด้วย (ให้ดูมาตรา ๔๐๖ วรรค ๑ ตอนท้าย)
 ส่วนการกระทำโดยประการอื่นนั้น อาจ
 เป็นแรงงาน ที่บุคคลหนึ่งได้ กระทำให้ อีก
 บุคคลหนึ่ง แต่ไม่ใช่ การ ที่ต้องทำเพราะ
 ถูก ละเมิด เช่น ก. ลัก แหวน ข. ไป ๑ วง
 ดั้งนั้นเป็นความผิดในทางอาชญาและเป็นละ
 เมิดในทางแพ่ง หรือถ้ากรณีเป็นในเรื่อง
 จัดการงาน นอกสั่ง ก็ จะใช้ บทบัญญัติว่า
 ด้วยลาภมิควรได้ไม่ได้ นอกจากมาตรา ๔๐๕
 (ให้ดูบันทึกข้อความทั่วไปในเรื่อง จัดการ
 งานนอกสั่ง)

ข้อ (๓) การได้ลาภ เป็นทางให้

บุคคลอีกคนหนึ่งเสียเปรียบ

ทั้งนี้หมายความว่า กองทรัพย์สิน ของ
 อีกบุคคลหนึ่ง คือของบุคคลที่จะเรียก ร้อง
 ลาภมิควรได้ คือนั้น จะต้องลดน้อย ถอย
 ลงไป อันเป็นผลเกี่ยวเนื่อง กับ หลักในข้อ
 (๑) ซึ่งกองทรัพย์สินของ ผู้ได้รับ ลาภจะ
 ต้องออกเสีย มิฉะนั้นจะถือว่าเป็นทางให้
 อีกบุคคลหนึ่งเสียเปรียบไม่ได้ เช่น ก. เป็น
 เจ้าของที่ดินแปลงหนึ่ง ก. ได้สร้าง ห้าง
 แถวกันในที่ดินของตน ทำให้มี คนมาเช่า
 อยู่มาก และทำให้ร้านค้าขายของ ข. ซึ่ง
 อยู่ในบริเวณนั้นขายของตน ตั้งการที่ ข.
 ได้รับลาภนั้นมีได้ ทำให้ กองทรัพย์สิน ของ
 ก. ลด น้อย ถอยไป ก. ก็คงได้ประโยชน์
 เพิ่มขึ้นจากที่ดินนั้นเหมือนกัน

ปัญหาว่าลาภมิควรได้นั้น จะต้องเนื่อง
 มาจากการกระทำของผู้ที่เสียเปรียบโดยตรง
 หรือไม่ เช่น ก. เช่าเรือน ข. ๑ หลัง ก. จ้าง

ค. ซ่อมแซมเรือนนั้น แต่ยังไม่ชำระค่าเช่า
ตั้งนี้ ค. จะฟ้อง ข. เจ้าของเรือน ซึ่งไม่ใช่คู่
สัญญาในฐานะทากมีกรรมได้หรือไม่?

ข้อ (๔) การได้ตานั้นปราศจากมูลอัน

จะอ้างกฎหมายได้

มูลอันจะอ้างกฎหมายได้นั้น หมายถึง
มูลซึ่งกฎหมายยอมให้ ผู้ได้รับ ตากมีตาท
เช่นนั้นได้ เช่นโดยนิติกรรมสัญญาต่าง ๆ
จะเป็นสัญญามีค่า แลกเปลี่ยน หรือโดย
เสนหากก็ตาม หรือการชำระหนี้ก่อนเงื่อน
เวลา การชำระหนี้ตามธรรมดา หนี้ตาม
ศีลธรรม (ให้ดูมาตรา ๔๐๘) หรือเหตุอื่น ๆ
ก็ตาม

แต่ในเรื่องการชำระหนี้ที่เป็น การ ผ่าฝืน
ข้อห้ามตามกฎหมาย หรือ ศีลธรรม อันดี นั้น
แม้ว่าผู้รับชำระหนี้จะอ้างมูล ตาม กฎหมาย
ไม่ได้ ก็ดี แต่ กฎหมาย ห้าม มิให้ ผู้ชำระ
หนี้เรียกร้องคืน (ให้ดูมาตรา ๔๑๑) อันนับ

ว่าเป็นข้อยกเว้น

ให้ดู คำพิพากษาฎีกาที่ ๕๒๐/๒๔๖๘
 “จำนวนดอกเบี้ยซึ่งได้คิดให้กันไปแล้วนั้น
 แม้จะ เกิน กว่าอัตราใน กฎหมาย บัญญัติไว้
 ก็ถือว่าเป็นลาภของผู้รับอันมีมูล ผู้ชำระ
 ดอกเบี้ยจะเรียกคืนมิได้” (ธรรมสารเล่ม ๘
 หน้า ๖๑๘)

ข้อ (๕) บุคคลที่เสียเปรียบ จะต้อง
กระทำการไปโดยไม่รู้ว่าคุณไม่มีความผูกพัน

ถ้า บุคคล ทำ การ อัน ใดตาม อำเออ ใจ
 เหมือนหนึ่งว่าเพื่อชำระหนี้ โดยรู้ว่าคุณ
 ไม่มีความผูกพันที่จะต้องชำระ บุคคลนั้นก็
 ไม่มีสิทธิที่จะได้คืนทรัพย์สิน (ให้ดูมาตรา ๔๐๗)

หรือบุคคลทำการชำระหนี้โดยมุ่งต่อผล
 อย่างหนึ่ง แต่มิได้เกิดผลขึ้นเช่นนั้น ถ้า
 บุคคลนั้นได้รู้มาแต่แรกว่าการที่จะเกิดผล
 นั้นเป็นพ้นวิสัย บุคคลนั้นก็ไม่มีสิทธิที่จะ
 ได้รับคืนทรัพย์สิน (ให้ดูมาตรา ๔๑๐)

ทั้งนี้กฎหมายถือเอาว่า การกระทำดังนั้น
เป็นการสละทรัพย์สิน

บทที่ ๒

การคืนทรัพย์สิน

แม้ว่ากรณีจะเข้าอยู่ในเรื่องลาภมิควรได้
ดังปรากฏตามเกณฑ์ข้างต้นนี้ก็ตาม กฎหมาย
ยังบัญญัติในเรื่องการคืนทรัพย์สินไว้อีก คือ

๑) กรณีที่ผู้ได้รับลาภมิควรได้ ไม่
จำต้องคืนทรัพย์สินที่ได้รับไว้นั้นเลย (ให้ดู
มาตรา ๔๐๓, ๔๐๘, ๔๐๙, ๔๑๐, ๔๑๑)

๒) กรณีที่ผู้ได้รับลาภมิควรได้ จะ
ต้องคืนทรัพย์สินเพียงบางส่วน หรือเพียง
ตามสภาพที่เป็นอยู่ ซึ่งต้องแยกพิจารณา
ว่าผู้ได้รับลาภมิควรได้นั้น ได้กระทำการ
โดยสุจริต หรือทุจริต (ให้ดูมาตรา ๔๑๒-
๔๑๘)

๓) อายุความแห่งการเรียกร้องทรัพย์สิน
คืน (ให้ดูมาตรา ๔๑๙)

มาตรา ๔๐๒ บุคคลใดได้มาซึ่งทรัพย์สินใด เพราะการ
 ที่บุคคลอื่นคนหนึ่ง กระทำ เพื่อชำระหนี้ ก็ดี
 ญาติได้มาด้วยประการอื่นก็ดี โดยปราศจาก
 มูลอันจะอ้างกฎหมายได้ และเป็นทางให้
 บุคคลอื่นคนหนึ่งนั้นเสียเปรียบไซ้ ท่านว่า
 บุคคลนั้นจำต้องคืนทรัพย์สินให้แก่เขา อนึ่ง
 การรับสภาพหนี้สินว่ามีอยู่ฤหาไม่นั้น ท่าน
 ก็ให้ถือว่าเป็นการกระทำเพื่อชำระหนี้ด้วย
 บทบัญญัติ อันนี้ ท่านให้ ไซ้ บังคับ ตลอด
 ถึงกรณีที่ได้ทรัพย์สินมาเพราะเหตุอย่างใดอย่าง
 หนึ่งซึ่งมิได้ มีได้เป็นขึ้น ฤเป็นเหตุที่ได้สิ้น
 สุดไปเสียก่อนแล้วนั้นด้วย

อทานหนี้

วรรค ๑ (๑) ได้มาเพราะการที่บุคคล
อื่นคนหนึ่งกระทำเพื่อชำระหนี้โดยปราศจาก
มูลอันจะอ้างกฎหมายได้

ก. กู้เงินจาก ข. ๑,๐๐๐ บาท ข. ดाय ก.

สำคัญว่า ก. เป็นทายาทของ ข. จึงชำระเงิน ๑,๐๐๐ บาท นั้นให้ ก. แต่ความจริง ง. เป็นทายาทของ ข. ดังนั้น ก. ได้รับเงิน ๑,๐๐๐ บาท จาก ก. ไว้เป็นลาภมิควรได้ ก. ต้องคืนเงินนั้นให้ ก.

ดูคำพิพากษาฎีกาที่ ๓๕๑/๒๔๗๐ ธรรมสารเล่ม ๑๑ หน้า ๓๕๔ “ผู้ที่น่ายึดทรัพย์ของผู้อื่นโดยสำคัญว่าเป็นของลูกหนี้ เมื่อกองหมายขายทรัพย์นั้นได้ และได้มอบเงินนั้นให้แก่ผู้ยึดแล้ว ผู้ยึดต้องคืนราคาให้แก่เจ้าของทรัพย์ที่แท้จริง”

(๒) ได้มาด้วยประการอื่นโดยปราศจากมูลอันจะอ้างกฎหมายได้

ข. เข้ายึดถือปกครองที่ดินมีโฉนดแผนที่ของ ก. โดยปรบักษ์ และได้เก็บเอาค่าเช่าจากที่ดินแปลงนั้น ตั้งขึ้น ถ้าสิทธิฟ้องร้องของ ก. ยังไม่ขาดอายุความ (๕-๑๐ ปี) ก. อาจเรียกร้องให้ ข. คืนเงินค่าเช่าที่ ข. ได้รับในวันนั้นได้

ในเรื่องที่บุคคลคนหนึ่ง ต้องเสีย ทรัพย์สินอันทำให้บุคคลอื่น ๆ ได้รับประโยชน์ เช่น เกิดไฟไหม้ บ้านของ ก. ถูกไฟไหม้เพื่อตัดหนทางไฟมิให้ลุกลามไปไหม้บ้าน ข. ค. นั้น ก. จะได้รับเงิน ค่าทดแทน จาก ข. ค. ผู้ได้รับประโยชน์จากการ ที่ไฟไหม้บ้าน หรือไม้นั้น เป็น ปัญหา ที่ยาก ในการที่จะกล่าวว่าจะมีกำหนด ชัด ชัด ขึ้น เอาแก่ เจ้าของ บ้านใดก็เพียงไร เพราะไฟ ถ้าไม่ดับ อาจลุกลามไปได้มาก แต่ตามกฎหมายทะเล ถ้าเรือต้องตกอยู่ในอันตราย กับต้นมีสิทธิเอาสินค้าทิ้งทะเลเพื่อให้เรือเบาและเป็นทางป้องกันมิให้เรืออัปปาง ดังนั้นเจ้าของสินค้าที่ถูกทิ้งทะเลอาจเรียกให้เจ้าของ สินค้าที่ไม่ต้องถูกทิ้งทะเลเฉลี่ยกันชดใช้ความเสียหาย (Avaries communes)

(๓) การรับสภาพหนี้ว่ามีอยู่หรือหาไม่
 ก. ขับรถชน ข. ถึงแก่ความตาย ก. เข้าใจว่าค. เป็นทายาทข. จึงทำหนังสือรับสภาพ

หนี้ เพื่อใช้ค่าเสียหายให้แก่ ก. ๑,๐๐๐ บาท แต่ความจริง เป็นทายาทของ ข. ดังนี้ ก. อาจขอให้เพิกถอนการรับสภาพหนี้ได้

วรรค ๒ วรรคนี้ ยากที่จะให้อุทธรณ์ เพราะมีปัญหาเกี่ยวพันไปถึงเรื่องที่ทรัพย์สิน เป็น วัตถุ แห่ง สัญญา ต่างตอบแทนได้สูญ หายไป และในเรื่องมูลแห่งสัญญา (Cause) ซึ่งต้องวินิจฉัยเทียบเคียง มาตรา ๓๗๐, ๓๗๑, ๓๗๒ และ ๔๐๘ กับ คำพิพากษาฎีกาที่ ๔๕๒/๒๔๗๒ และที่ ๕๔๒/๒๔๗๒ ใน พุทธไต่ต้อนมาตรา ๓๗๐ ข้างต้น ตามอุท...
 ทรัพย์สินว่างกฎหมายมีว่า

“ ก. ให้เงิน ข. เป็นการเช่าหน้าต่างของ ข. สำหรับดู กระบวนแห่ เลียบ พระ นครที่จะ ผ่านมา แต่กระบวนแห่หาผ่านทางนั้นไม่ ก. มีสิทธิจะ เรียกเงิน ที่ เสียไปคืนได้ เพราะ ความมุ่งหมายแห่งสัญญาเช่า ตามที่ได้ใช้ เงินไปแล้วนั้นไม่เกิดผล แต่ถ้า ก. รู้ว่าใน

วันนั้นจะไม่มีกระบวนแห่เช่นนี้ ก. ไม่มีสิทธิ
จะเรียกร้องเงินที่ใช้ให้ไปคืน

มาตรา ๔๐๗ บุคคลใดได้กระทำการอันใด ตามอำเภอ
ใจ เหมือนหนึ่งว่าเพื่อชำระหนี้โดยรู้อยู่ว่า
ตนไม่มีความผูกพันที่จะต้องชำระ ท่านว่า
บุคคลผู้นั้นห้ามสิทธิจะได้ รับคืนทรัพย์สินไม่

อุทาหรณ์

ก. กู้เงิน ข. ๑,๐๐๐ บาท แต่ได้ใช้คืน
เสร็จแล้ว ต่อมา ก. นำเงินอีก ๑,๐๐๐ บาท
ไปให้ ข. เหมือนดั่งมีหนี้สินต่อกัน ซึ่ง ก. ก็
รู้ดีแล้วว่าตนได้ใช้เงินที่กู้มานั้นคืนไปเสร็จ
แล้ว ดังนั้น ก. จะเรียกร้องเอาเงิน ๑,๐๐๐ บาท
ที่นำไปให้ ข. คืนหลังนี้ไม่ได้ เพราะ ก.
กระทำการตาม อำเภอใจของ ตนเองไม่มีใคร
บังคับ

มาตรา ๔๐๘ บุคคลที่จะกล่าวต่อไปนี้ ไม่มีสิทธิ จะได้รับคืนทรัพย์สิน คือ

- (๑) บุคคลผู้ชำระหนี้ อัน มี เงื่อนไข เวลา บังคับเมื่อก่อนถึงกำหนดเวลานั้น
- (๒) บุคคล ผู้ ชำ ระ หนี้ ซึ่ง ขาด อายุ ความแล้ว
- (๓) บุคคลผู้ชำระหนี้ตามหน้าที่ศีลธรรม ฤตามควรแก่อัธยาศัยในสมาคม

อุทาหรณ์

อนุมาตรา (๑) ก. ชำเงิน ข. ๕,๐๐๐ บาท กำหนด ชำระ คืน ใน วันที่ ๑๕ เมษายน พ. ศ. ๒๔๗๓ ครั้นถึงวันที่ ๑ เมษายนนั้น ก. นำเงิน ๕,๐๐๐ บาทมาชำระให้ ข. ตั้งแต่นั้นมา การชำระเงินยังไม่ถึงกำหนด ก. ก็จะเรียกคืนไม่ได้ (ให้ดูมาตรา ๑๕๔ ที่ว่า “ เงื่อนไข เวลาเริ่มต้นหรือเวลาสุดสิ้น นั้น ท่านให้สันนิษฐาน ไว้ ก่อน ว่า ย่อม กำหนด ไว้เพื่อ ประ...

โยชน์แก่ฝ่ายลูกหนี้ ฯลฯ”)

อนุมาตรา (๒) ตามอุทาหรณ์ก่ยัน สมมต
ว่า ข. ไม่ทวงถามให้ ก. ชำระหนี้ จน ล่วง พัน
เวลากว่า ๑๐ ปี ซึ่งสิทธิเรียกร้อง ของ ข. ขาด
อายุความ แต่ ก. ก็ยังนำเงินนั้นไปชำระให้
ข. ดังนั้น ก. จะเรียกคืนไม่ได้

(ให้ดูมาตรา ๑๘๘ ที่มีคำว่า

“เมื่อ กำหนด อายุ ความ ได้ ล่วง พัน ไป
แล้ว ฝ่ายลูกหนี้ชอบที่จะบอกบัดการชำระ
หนี้ได้

ถ้ามีการชำระหนี้ใดๆ ไป ตาม สิทธิ
เรียกร้องอันขาดอายุความแล้ว เป็นราคา
มากน้อยเท่าใด ท่านว่าจะเรียกคืนหาได้ไม่
ถึงแม้ว่าการชำระหนี้ นั้น จะ ได้ทำไป เพราะ
ไม่รู้ กำหนดอายุความก็เรียกคืนไม่ได้

วิธีเดียวกันนี้ท่านให้ ใช้ตลอดถึงการ รับ
สภาพความรับผิดชอบโดย สัญญา และการ ที่ ลูก
หนี้ให้ประกันด้วย”)

อนุมาตรา (๓) คำว่า “หน้าที่ศีลธรรม
 ฤตามควรแก่อริยาศัยในสมาคม” (...moral
 duty or with the requirements of social
 property) นั้นควรอ่านรวมกันไป อนุมาตรา
 นี้ มี ข้อ ความ คล้าย ประมวลแพ่ง เยอรมัน
 มาตรา ๘๑๔ ตามอุทาหรณ์ที่ศาสตราจารย์
 ฝรั่งเศส ๘ นายได้ให้ไว้ได้ประมวลกฎหมาย
 แพ่งเยอรมัน มาตรา ๘๑๔ นั้น เช่น การที่
 บิดามารดาได้ให้เงิน กองทุน แก่บุตรใน การ
 สมรส

หน้ตามศีลธรรม (obligation morale)
 อาจต่างกับหน้ตามธรรมชาติ (obligation
 naturelle) ให้ดูบันทึกบรรพ ๒ ตอน ๑
 หน้า ๒-๓

มาตรา ๕๐๗ เมื่อบุคคลหนึ่งผู้ใด ซึ่งมีได้เป็นลูกหน้
 ได้ชำระหน้ไปโดยสำคัญผิด เป็นเหตุ
 ให้เจ้าหน้ผู้ทำการโดยสุจริตได้ทำตาย ฤ

ลบล้างเสียซึ่ง เอกสาร อัน เป็น พะยาน หลัก
ฐานแห่งหนี้ก็ดี ยกเลิกหลักประกันเสีย
ก็ดี สิ้นสิทธิไปเพราะขาดอายุความก็ดี ท่าน
ว่าเจ้าหนี้ไม่จำต้องคืนทรัพย์

บทบัญญัติที่กล่าวมาในวรรคก่อนนี้ไม่ขัด
ขวางต่อการที่บุคคลผู้ได้ชำระหนี้ นั้น จะใช้
สิทธิไล่เบี้ยเอาแก่ลูกหนี้ และ ผู้ค้ำประกัน
ถ้าจะพึงมี

อุทาหรณ์

วรรค ๑ ก. กู้เงิน ข. ๕,๐๐๐ บาท ก. ตาย
ค. เข้าใจว่าตน เป็นทายาทของ ก. จึง ออก
เงินชำระหนี้ให้ ข. ไป ๕,๐๐๐ บาท ข. รับ
เงินนั้นไว้ โดยสุจริต แล้วทำลายสัญญากู้ยืม
นั้น ความจริงปรากฏว่า ง. เป็นทายาทของ
ก. ดังนั้นค. จะเรียกเงินคืนจากข. เจ้าหนี้ไม่ได้

วรรค ๒ ตามอุทาหรณ์วรรค ๑ ก. มีสิทธิ
ไล่เบี้ยที่จะฟ้องเรียกเอาเงินที่ตนได้ชำระ
ไปจากกองมรดกของ ก. ได้

มาตรา ๔๑๐ บุคคลผู้ใดได้ทำการชำระหนี้โดยมุ่งต่อ
ผลอย่างหนึ่ง แต่มิได้เกิดผลขึ้นเช่นนั้น
ถ้าและบุคคลนั้นได้รู้มาแต่แรกว่าการที่จะ
เกิดผลนั้นเป็นพ้นวิสัยที่ดี ถ้าได้เข้าบ่อน
ปิดขัดขวางเสียมิให้เกิดผลเช่นนั้นโดยอา
การอันฝ่าฝืนความสุจริตที่ดี ท่านว่าบุคคลผู้
นั้นไม่มีสิทธิจะเรียกร้องทรัพย์

อุทาหรณ์

มาตรา^๕นี้เกี่ยวข้องกับมาตรา ๔๐๖ วรรค ๒
ขอให้ดูที่ได้กล่าวมาแล้ว

ให้ดูคำพิพากษาฎีกาที่ ๒ และ ๑ / ๒๔๗๒
ธรรมสาร เล่ม ๔๓ หน้า ๕ “โจทก์ จำเลยทำ
สัญญาในความว่าให้ จำเลยตัดไม้พลวงมา ส่ง
โจทก์ที่ปากน้ำโพ จำเลยได้รับเงินล่วงหน้า
ไปบ้างแล้ว ต่อมาโจทก์เลยบอกเลิกไม่ให้
จำเลยส่งไม้ คั้งนี้เรียกว่าโจทก์ได้เข้าขัด
ขวางมิให้เกิดผลตามสัญญาเสียเอง โจทก์

“ไม่มีสิทธิรับเงินล่วงหน้าคืน” (ให้เทียบดู
มาตรา ๓๗๘ (๒))

มาตรา ๔๑๑ บุคคลใดได้กระทำการเพื่อชำระหนี้ เป็น
การ อัน ผ่า ผืน ข้อ ห้าม ตาม กฎ หมาย ฤๅ คีล
ธรรมอันดี ท่านว่าบุคคลนั้นหาอาจจะเรียก
ร้องคืนทรัพย์ได้ไม่

อุทาหรณ์

(๑) ก. จ้าง ข. ไปทำร้ายร่างกาย ก.
ชำระ เงิน ค่าจ้างให้ ข. ไป ๑,๐๐๐ บาท ตั้ง
แม้ สัญญาจ้างนั้นใช้ไม่ได้ โดยมีวัตถุที่ประ
สงค์ผิดต่อกฎหมายก็ดี ก. ก็ไม่มีสิทธิเรียก
ร้องเงิน ๑,๐๐๐ บาทนั้นคืนจาก ข. ได้

(ขอให้สังเกตว่าเรื่องนี้เกี่ยวข้องกับ “การ
ฝ่าฝืนข้อห้ามตามกฎหมาย” (the purpose
of which is contrary to legal prohibi-
tion) ซึ่งต่างกับการเป็นโมฆเพราะ ผิดแบบ

หรือการเป็นโมฆียซึ่งคู่กรณียอมกลับสู่ฐานเดิม ให้คำพิพากษาฎีกาที่ ๖๐๔/๒๔๗๑
 ธรรมสารเล่ม ๑๒ หน้า ๖๕๓ “ชื่อ ชาย ที่ดิน
 ซึ่งทำผิดแบบ เมื่อ ผู้ขาย เรียก ที่ดิน คืน
 ต้องคืนราคาให้ ผู้ซื้อ”)

(๒) ก. จ้าง ข. มาเพื่อการประเวณี ก.
 ได้ชำระค่าจ้างให้ ข. แล้ว ๕๐๐ บาท ดังนั้น
 ก. จะเรียกร้องเงิน ๕๐๐ บาทจากข. คืนไม่ได้
 (ให้คำพิพากษาศาลฝรั่งเศสในหนังสือ
 นิตยสารฉบับที่ ๑ เล่ม ๕ หน้า ๔๗๐)

มาตรา ๔๑๒ ถ้าทรัพย์สินซึ่งได้รับไว้ เป็น ลากมิกวร
 ได้ นั้นเป็นเงินจำนวนหนึ่ง ท่านว่าต้องคืน
 เต็มจำนวนนั้น เว้นแต่เมื่อบุคคลที่ได้รับไว้
 โดยสุจริต จึงต้องคืน ลากมิกวร ได้ เพียง
 ส่วนที่ยังมีอยู่ ในขณะที่เมื่อเรียกคืน

อุทธรณ์

(๑) ก. สำคัญว่า ข. เป็นเจ้าหนี้จึงชำระหนี้ให้ ๑,๐๐๐ บาท ข. ได้รับ เงินนี้ไว้โดยไม่สุจริต ดังนั้น ข. ต้องคืนเงินทั้ง ๑,๐๐๐ บาท นั้นให้ ก. แม้ว่า ตนได้ใช้ไปหมดแล้วก็ดี

(๒) ตามอุทธรณ์ก่อนสมมติว่า ข. รับไว้โดยสุจริต เช่นสำคัญว่าตนเป็นเจ้าหนี้ ดังนั้นถ้า ในขณะที่ ก. เรียกเงินคืน ข. มีเงินนั้นเหลือเพียง ๕๐๐ บาท ข. ก็ต้องคืนเพียง ๕๐๐ บาท เท่านั้น

(เรื่องนี้ ผู้ได้รับ เงิน ไว้โดย สุจริต ได้เปรียบมาก คือเงินนั้นเป็นสิ่งที่ชำระหนี้ได้ตามกฎหมายและเปลี่ยนมือไปได้ง่าย และสะดวกแก่ผู้ที่ได้รับ เงิน ไว้ที่ จะ แสดง ว่า เหลือเพียงเท่าใด)

มาตรา ๔๑๓ เมื่อทรัพย์สินอันจะต้องคืนนั้น เป็น อย่างอื่นนอกจากจำนวนเงิน และบุคคลได้รับ

ไว้โดยสุจริต ท่านว่าบุคคลเช่นนั้นจำเป็นต้อง
คืนทรัพย์สินเพียงตามสภาพที่เป็นอยู่ และ
มีต้องรับผิดชอบในการที่ ทรัพย์สิน นั้น สูญหาย
ถูบบุบสลาย แต่ถ้าได้อะไรมาเป็นค่าสินไหม
ทดแทนเพื่อการสูญหายถูบบุบสลาย เช่นนั้น
ก็ต้องให้ไปด้วย

ถ้าบุคคลได้รับ ทรัพย์สินไว้โดย สุจริต
ท่านว่าจะต้อง รับ รับผิดชอบในการ สูญหาย ถู
บบุบสลายนั้นเต็มภูมิ แม้กระทั่งการสูญหาย
ถูบบุบสลายจะเกิดเพราะเหตุสุดวิสัย เว้น
แต่จะพิสูจน์ได้ว่าถึงอย่างไรทรัพย์สินนั้น ก็
คงต้องสูญหายถูบบุบสลายอยู่นั่นเอง

อุทาหรณ์

วรรค (๑) ก. ส่งมอบม้า ๑ ตัวให้ ข. โดย
สำคัญว่า ข. เป็นเจ้าหนี้ ข. ก็เข้าใจว่าตนเป็น
เจ้าหนี้จริงจึงรับม้านั้นไว้ โดยสุจริต ต่อมา
ความปรากฏว่า ข. ไม่ใช่เจ้าหนี้ของ ก. ดังนั้น
ก. มีสิทธิ เรียก ร้อง ให้ ข. คืน ม้า ตัวนั้น ตาม

สภาพที่เป็นอยู่สมมติว่า

(๑) ม้านั้นขาดหัก เพราะ ความ ประมาท
 เลินเล่อของ ข. เอง ข. ก็ไม่ต้องใช้ค่าสิน
 ไหมทดแทนให้ ก. ในการที่ม้านั้นขาดหัก

(๒) ถ้าการที่ม้านั้นขาดหักเป็นเพราะ ค.
 ได้กระทำ และ ข. ได้ ค่าสินไหม ทดแทน
 จาก ค. แล้ว ๑๐๐ บาท ดังนั้น ข. ต้องมอบเงิน
 ๑๐๐ บาทนี้ พร้อมทั้งม้าขาดหักนั้นให้ ก. (แต่
 ถ้า ก. ยังมีเงิน ๑๐๐ บาทนี้ เหลือ เท่าใด ก็คง
 คืน เพียง เท่านั้น ให้ ดูมาตรา ๔๑๔ วรรค ๑
 และ ๔๑๒)

วรรค ๒ (๑) ตามอุทาหรณ์วรรค ๑ สมมติ
 ว่า ข. ได้รับม้านั้นไว้โดยที่ตนรู้แล้วว่า ตนไม่
 ใช่ว่าจะเห็น ต่อมาม้านั้นตายโดยถูกรถยนต์
 ของ ค. ชน และ ข. มิได้รับค่าสินไหมทด
 แทนจาก ค. เลยก็ตาม ข. ก็ต้องใช้ ค่าสิน
 ไหมทดแทนให้แก่ ก. จนเต็มภูมิ เพราะตน
 ได้รับม้านั้นไว้โดยทุจริต

(๒) ตามอุททาหรณ์ก่อน สมมติว่าม้านั้นตายโดยโรคระบาดอันเป็น เหตุสุดวิสัยตั้งขึ้น ข. ไม่ต้องรับผิดชอบ ก. ถ้าพิสูจน์ได้ว่าแม็กจะมีได้ส่งมอบม้านั้นให้ ข. ก็ตาม ก. ก็คงเก็บม้านั้นไว้ ในบริเวณที่เกิดโรคระบาดนั้นขึ้น

มาตรา ๔๑๔ ถ้าการคืน ทรัพย์สิน ตก เป็น พัน วิสัย เพราะสภาพแห่ง ทรัพย์สิน ที่ได้รับไว้ นั้น เอง ก็คือ ฤๅเพราะเหตุอย่างอื่นก็ดี และบุคคลได้รับ ทรัพย์สินไว้ โดยสุจริต ท่านว่าบุคคลเช่นนั้น จำ ต้อง คืน ถ้าหากมิควร ได้เพียงส่วนที่ยังมี อยู่ ในขณะเมื่อเรียกคืน
ถ้าบุคคลได้รับทรัพย์สินนั้นไว้โดยสุจริต ท่านว่าต้องใช้ ราคาทรัพย์สินนั้นเต็มจำนวน

อุททาหรณ์

วรรค ๑ ก. ส่งมอบม้าตัว ๑ ให้ ข. โดยสำคัญผิดว่า ข. เป็นเจ้าหนี้ ข. ก็สำคัญผิดคิดว่า

ตนเป็นเจ้าของซึ่งรับม้านั้นไว้ ต่อมาม้านั้น
ตาย สมมติว่า

(๑) ม้านั้นตายเพราะความผิดของ ก.
ข. เรียกค่าสินไหมทดแทนจาก ก. ได้ ๕๐๐
บาท และเงินนั้นยังอยู่เต็มจำนวน ข. ต้อง
คืนให้ ก. ทั้ง ๕๐๐ บาท

(๒) ถ้าเงินนั้นยังเหลืออยู่ ๒๐๐ บาท
ข. ก็ต้องคืนเพียง ๒๐๐ บาท เท่านั้น (ให้ดู
มาตรา ๔๑๒ และ ๔๑๓ วรรค ๑)

วรรค ๒ ตามอุทธรณ์ วรรค ๑ สมมติว่า
ข. ได้รับม้านั้นไว้ โดยรู้อยู่แล้วว่า ตนไม่ใช่
เจ้าหนี้ ข. ได้ค่าสินไหมทดแทนจาก ก.
๕๐๐ บาท และเงินนั้นยังเหลือที่ ข. ๒๐๐ บาท
ดังนั้น ข. ก็จำต้องคืนเงินให้ ก. เต็ม ๕๐๐ บาท

มาตรา ๔๑๕ บุคคลผู้ได้รับทรัพย์สินไว้โดยสุจริต
ย่อมจะได้ดอกผลอันเกิดแต่ทรัพย์สินนั้น
ตลอดเวลายังคงสุจริตอยู่

๑๗๒

ถ้าผู้ที่ได้รับไว้จะต้องคืน ทรัพย์สินนั้น
เมื่อใด ให้ถือว่าผู้นั้น ตก อยู่ใน ฐานะ
ทุจริตจำเดิมแต่เวลาที่เรียกคืนนั้น

อุทาทรรณ

วรรค ๑ ข. ได้มอบที่ดินแปลงหนึ่งให้ ก.
โดยทั้งสองฝ่ายเข้าใจผิดคิดว่า ก. เป็น เจ้าหนี้
เมื่อวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๓ ก. ได้เอาที่
ดินแปลงนั้นให้ ค. เช่า คิดเป็นค่าเช่าเดือน
ละ ๕๐ บาท ครั้น วันที่ ๑ มิถุนายน ปีนั้น
ข. รู้ความจริงว่า ก. มิใช่เจ้าหนี้ จึง ได้เรียกให้
ก. ส่งมอบที่ดินนั้นคืน ตั้งนี้ ก. มี สิทธิได้ค่า
เช่า จน ถึง เวลาเรียกคืน เป็น จำนวน ๒ เดือน
๑๐๐ บาท (คือเดือนเมษายน กับ พฤษภาคม
และให้คำอธิบาย เรื่อง ดอก ผลใน หนังสือ
นิติสาส์นที่ ๒ เล่มที่ ๘ หน้า ๔๐๗-๔๑๒)

วรรค ๒ ต. มอูทาทรรณวรรค ๑ นี้. แต่วันที่
๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๓ ก. ไม่มีสิทธิได้ค่า

เช่าในที่ดินนั้นอีกต่อไป และถือว่าตกอยู่ใน
ฐานะทุจริตแต่เวลาเรียกคั้นนั้น

มาตรา ๔๑๖ ค่าใช้จ่ายทั้งหลาย อันควรแก่การเพื่อ
รักษาบำรุงอุทยานซอมแซมทรัพย์สินนั้น ท่าน
ว่า ต้องชดใช้แก่บุคคลผู้คั้นทรัพย์สินนั้น
เต็มจำนวน

แต่บุคคลเช่นว่านี้จะเรียกร้องให้ชดใช้
ค่าใช้จ่ายตามธรรมดา เพื่อบำรุงซ่อมแซม
ทรัพย์สินนั้น ฤกว่าภาระตัดพันที่ต้องเสียไป
ในระวางที่ตนคงเก็บดอกผลอยู่นั้นหาได้ไม่

อุทาหรณ์

วรรค ๑ ค่าใช้จ่ายตามวรรคนี้ ในฉบับ
ภาษาไทยใช้คำว่า “อันควรแก่การที่จะรักษา
บำรุงซ่อมแซม” ภาษา อังกฤษใช้คำว่า
“Necessary for the preservation of
the property or for its mainten-
ance or repair”

วรรคนี้มีข้อความคล้าย ประมวลแพ่ง
เยอรมันมาตรา ๘๕๔ วรรค ๑ ซึ่งกล่าวถึงค่า
ใช้จ่ายอันจำเป็น (Impenses nécessaires)
เท่านั้น ศาสตราจารย์ฝรั่งเศส นายอชิ
บายว่าเป็นค่าใช้จ่ายที่จำเป็นสงวนทรัพย์สิน
ไว้ เช่น ก. ได้ส่งมอบเรือนหลังหนึ่งให้ ก.
โดยสำคัญผิดคิดว่า ก. เป็นเจ้าหนี้ ต่อมา
เกิดไฟไหม้ลุกลามมาเกือบถึง เรือนนั้น ก.
จึงจัดการจ้างคนมาสูบน้ำป้องกันเพลิง ดึงน้ำ
เมื่อ ก. ต้องคืนเรือนนั้นให้เจ้าของที่แท้ จึง
ก. อาจเรียกร้องเอาค่าที่ได้ จ้างคนมาทำการ
ป้องกันเรือนหลังนั้นได้ มิฉะนั้น ทรัพย์สิน
จะศูนย์หายหรือบอบสลาย

วรรค ๒ (๑) ค่าใช้จ่ายตามวรรคนี้เป็น
ค่าใช้จ่ายตามธรรมดา เพื่อบำรุงซ่อมแซม
ทรัพย์สินนั้นซึ่งต่างกับค่าใช้จ่ายตาม วรรค ๑

(๒) ค่าภาระติดพัน (Charges) เช่น
ค่าภาษีที่ดิน ภาษีโรงเรือน คำว่า “ค่าภาระติด

พัน”ในที่นี้จะไม่ใช้ ภาระติดพันในอสังหา
 ริมทรัพย์ (Charges on immovable
 property) อันเป็นทรัพย์สินชนิดหนึ่ง

ตามอุทาหรณ์วรรค ๑ สมมติว่าเมื่อวันที่ ๑
 เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๓ ก. ให้ ข. เข้าเรือน
 หลังนั้นค่าเช่าเดือน ละ ๕๐ บาท แต่ ก. ได้
 จ้างคนมาเช็ดถูเรือน หลังนั้น สิ้น ค่า จ้าง ๒๐
 บาท และเสียค่าภาษีโรงเรือน ๕๐ บาท ครั้น
 วันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๔ ก.เจ้าของเรือน
 อันแท้จริงฟ้องขอเรียกเรื่อนนคน ดังนี้

ตามมาตรา ๔๑๕ ก. มีสิทธิได้ ค่า เช่า อัน
 เป็นดอกผล ๑๒ เดือน ๖๐๐ บาท

แต่ ก. จะเรียกร้องให้ ค. ชำระ ค่าจ้างคน
 เช็ดถูเรือน ๒๐ บาท ค่า ภาษีโรงเรือน ๕๐ บาท
 รวม ๗๐ บาทอันเป็น ค่าใช้ จ่าย ตาม ธรรมดา
 เพื่อบำรุงซ่อมแซมและค่าภาระติดพันที่ ต้อง
 เสียไปในระหว่างที่ตน คง เก็บ ดอกผล อยู่ นั้น
 ไม่ได้

มาตรา ๔๑๗ ในส่วนค่าใช้จ่ายอย่างอื่นนอกจากที่กล่าว
มาในวรรคต้นแห่งมาตราก่อนนั้น บุคคลผู้
คืนทรัพย์สินจะเรียกให้ชดใช้ได้แต่เฉพาะ
ที่เสียไปในระวางที่ตนทำการโดยสุจริต และ
เมื่อทรัพย์สินนั้นได้มีราคาเพิ่มสูงขึ้น เพราะ
ค่าใช้จ่ายนั้นในเวลาที่ยึด และจะเรียกได้
ก็แต่เพียงเท่าราคาที่เพิ่มขึ้นเท่านั้น

อนึ่งบทบัญญัติแห่งมาตรา ๔๑๕ วรรค ๒
นั้น ท่านให้นำมาใช้บังคับด้วยแล้วแต่กรณี

อุทาหรณ์

วรรค ๑ (ค่าใช้จ่ายในที่นี้ คือค่าใช้จ่าย
อันเป็นประโยชน์ (Impenses utiles) และ
ค่าใช้จ่ายอันหรูหรา (Impenses volup-
tuaires) กล่าวคือไม่ใช่ค่าใช้จ่ายอันจำเป็น
(Impenses nécessaires) หรือค่าใช้จ่าย
ตามธรรมดา (Impenses ordinaires) ตาม
มาตรา ๔๑๖ วรรค ๑ - ๒)

ตามอุทธรณ์ได้มาตรา ๔๑๖ สมมติว่า ก. ได้ทำที่ระบายน้ำเข้ามาในที่ดินแปลงนั้นอันนับว่าเป็นประโยชน์แก่ที่ดิน สิ้นค่าทำที่ระบายน้ำ ๕๐๐ บาท ครั้นวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๓ ก. เจ้าของอันแท้ จึงรับที่ดินนั้นคืนไป ดังนั้นสมมติว่า ที่ดินนั้นเมื่อยังไม่ทำที่ระบายน้ำมีราคา ๒,๐๐๐ บาท ถ้า

(๑) เมื่อเวลาคืนที่ดินมีราคา ๒,๒๐๐ บาท ก. มีสิทธิเรียกร้องเอา ค่าที่เพิ่ม จากที่ดิน จาก ก. ๒๐๐ บาท

(๒) เมื่อเวลาคืนที่ดินที่ไม่มีราคาเพิ่มขึ้นเลย ก็คงเป็นราคา ๒,๐๐๐ บาท ก. ไม่มีสิทธิเรียกร้องอะไรจาก ก. เลย

วรรค ๒ ตามอุทธรณ์ก่อนสมมติว่าวันที่ ๑ เมษายน ค. ส่งหนังสือไปยัง ก. ให้คืนที่ดิน แต่ ก. คืนให้ ค. ต่อวันที่ ๑๐ เดือนนั้น ดังนั้นถ้า ก. ทำที่ระบายน้ำ ภาย หลัง วัน เรียก

คน แม้ที่ระบายน้ำจะทำให้ที่ดินมีราคาเพิ่มขึ้น ก. ก็เรียกเอาราคาที่เพิ่มขึ้นจาก ค. ไม่ได้ เพราะ ก. ตกอยู่ในฐานทุจจริตแต่เวลาเรียกคน ตามมาตรา ๔๑๕ วรรค ๒

มาตรา ๔๑๘ ถ้าบุคคลรับทรัพย์สินอันมิควรได้ไว้โดยทุจจริต และได้ทำการตัดแปลงฤตต่อเติมขึ้นในทรัพย์สินนั้น ท่านว่าบุคคลเช่นนั้นต้องจัดทำทรัพย์สิน นั้นให้คืนคง สภาพเดิมด้วยค่าใช้จ่ายของตนเองแล้วจึงส่งคืน เว้นแต่เจ้าของทรัพย์สินจะเลือกให้ส่งคืนตามสภาพที่เป็นอยู่ ในกรณีเช่นนั้นเจ้าของจะใช้ราคาค่าตัดแปลงฤตต่อเติม ฤตใช้เงินจำนวนหนึ่งเป็นราคาทรัพย์สินเท่าที่เพิ่มขึ้นนั้นก็ได้แล้วแต่จะเลือก

ถ้าในเวลาที่จะต้องคืนทรัพย์สินนั้น เป็นพันวิสัยจะทำให้ทรัพย์สิน คืน คง สภาพ เดิมได้ ฤต ถ้า ทำไป ทรัพย์สิน นั้น จะ บอบ สลาย ไซ้

ท่านว่าบุคคลผู้ได้รับไว้จะต้องส่งคืน ทรัพย์สิน
 สืบตามสภาพที่เป็นอยู่ และไม่มีสิทธิเรียก
 ค่าสินไหมทดแทนเพื่อราคา ทรัพย์สิน ที่เพิ่ม
 ขึ้นเพราะการตัดแปลงสภาพต่อเดิมนั้นได้

อุทาหรณ์

วรรค ๑ ก. ได้ส่งมอบที่ดินแปลงหนึ่งให้ ก.

โดย ก. สำคัญผิดคิดว่า ก. เป็นเจ้าหนี้ แต่
 ฝ่าย ก. รู้แล้วว่าตนไม่ใช่เจ้าหนี้ก็ยังรับมอบไว้
 แล้ว ก. ได้ ปลุกเรอกลง บน ที่ดินนั้นสิ้นเงิน
 ๑,๐๐๐ บาท เมื่อ ก. เรียกที่ดินแปลงนั้นคืน
 ก. มีสิทธิเลิกตั้ง

(๑) ให้ ก. รื้อเรือนนั้นไป และทำที่ดิน
 ให้ดีตามสภาพเดิม โดยให้ ก. ออกค่าใช้จ่าย
 ในการนั้น หรือ

(๒) ถ้อเอาเรือนนั้นโดยชำระ เงินราคา
 เรือน ๑,๐๐๐ บาท ให้ ก. หรือ

(๓) ถ้อเอาเรือน นั้นโดย ชำระเงิน เท่า

กับค่าที่เพิ่มขึ้นแก่ที่ดิน เช่นที่ดินเมื่อก่อน
ปลูกเรือนมีราคา ๒,๐๐๐ บาท เมื่อเวลาขึ้น
มีราคา ๒,๒๐๐ บาท ดังนั้นก็ชำระเงินเพียง
๒๐๐ บาทให้ก็.

วรรค ๒ ตามอุทธรณ์วรรค ๑ สมมติว่า
ที่ดินนั้นมีเรือนเก่ามากอยู่ ๑ หลัง ก. จึงซื้อ
เอาไม้มาประกอบซ่อมแซมเรือนเก่า หลังจากนั้น
ไว้ ดังนั้นถ้าเอาไม้ที่ ประกอบเข้าไว้แล้ว ออก
จากเรือนก็จะทำให้เรือนนั้น บอบสลาย เพราะ
เป็นเรือนเก่าอยู่แล้ว ก. ต้องคืนเรือนนั้นให้
ค. ตามสภาพที่เป็นอยู่ และ ก. จะเรียกค่า
สินไหมทดแทนจาก ค. เพื่อราคาเรือน ที่เพิ่ม
ขึ้นเพราะการต่อเติมของ ก. ไม่ได้

มาตรา ๔๑๗ ในเรื่องลาภมิควรได้นั้น ท่านห้ามมิให้
ฟ้องคดีเมื่อพ้นกำหนด ปี หนึ่ง นับแต่เวลาที่
ฝ่ายผู้เสียหายรู้ว่าตนมีสิทธิเรียกคืน ฤๅเมื่อ
พ้นสิบปีนับแต่เวลาที่สิทธินั้นได้เพิ่มขึ้น

อุทธรณ์

(๑) เมื่อวันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๗๐ ก. ได้ส่งมอบที่ดินแปลงหนึ่งให้ ก. โดย สำ-
คัญผิดคิดว่า ก. เป็น เจ้าหนี้ ครั้น วันที่ ๑
พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๗๓ ก. รู้ว่า ก. ไม่ใช่
เจ้าหนี้ ดังนั้น ก. ต้องฟ้อง ก. ขอเรียกคืนภายใน
ในวันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๗๔

(๒) ตามอุทธรณ์ก่อน สมมติว่า ก. ยัง
ไม่รู้ความจริงว่า ก. ไม่ใช่เจ้าหนี้ จนเวลาล่วง
เลยมา จนถึง วันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๘๐
แล้ว ก. หมดสิทธิฟ้องร้อง ก.

ชำนาญหอสมุด

ลักษณะ ๕

ละเมิด

บันทึกข้อความทั่วไป

ลักษณะละเมิดนี้ เมื่อก่อนใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เคยเรียกกันว่า “ประทุษร้ายส่วนแพ่ง” และในบางสมัย เคยเรียกกันว่า “ผิดสิทธิ”

ละเมิด คือ การที่บุคคลหนึ่งได้กระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อต่อบุคคลอื่น โดยผิดกฎหมายให้เขาเสียหาย (ให้ดูมาตรา ๔๒๐)

กฎหมายไทยรวม การ ละเมิด โดย จงใจ และ โดย ประมาท เลินเล่อ เข้า ไว้ใน หมวด เดียวกัน ซึ่งต่างกับ ประมวลกฎหมายแพ่ง

ฝรั่งเศสที่แยกการละเมิดโดย จงใจ (Délit)
อย่างหนึ่ง กับละเมิดโดย ประมาทเลินเล่อ
หรือที่ เรียกว่า คล้าย ละเมิด (quasi délit)
อีกอย่างหนึ่ง

บทที่ ๑

เกณฑ์สำคัญแห่งละเมิด

การจะเป็นละเมิดได้ จะต้องประกอบด้วยเกณฑ์ดังนี้

๑) ผู้ละเมิดได้ กระทำโดย จงใจ หรือ
ประมาทเลินเล่อ

๒) การกระทำนั้นผิดกฎหมาย

๓) มีบุคคลหนึ่งเสียหายเพราะการกระทำนั้น

ข้อ (๑) ผู้ละเมิดได้กระทำโดย จงใจ
หรือประมาทเลินเล่อ

การกระทำในที่นี้ย่อม หมายความว่าถึง การ

ละเว้นกระทำตามหน้าที่ด้วย เช่นผู้อนุบาล
บุคคลวิกลจริตไม่ใช่ความระมัดระวังตามสม-
ควรแก่หน้าที่ดูแลซึ่งทำอยู่นั้น อันเป็นเหตุ
ให้บุคคลวิกลจริตทำละเมิดต่อบุคคลใด ผู้
อนุบาลก็ต้องรับผิดชอบในผลแห่งการ ละเมิดนั้น
(ให้คู่มาตรา ๔๒๕ และเทียบคู่มาตรา ๔๓๐,
๔๓๓-๔๓๗)

แม้ ละเมิด จะเกิด เพราะ การ กระทำ ก็ดี
แต่การกระทำในที่นี้ไม่ใช่เป็นการ กระทำ อัน
เป็นนิติกรรม เพราะการแสตงเจตนาไม่ใช่
เป็นองค์สำคัญแห่งการละเมิด ผู้ละเมิด

๑. ก) ขอให้ดูหนังสือหลักกฎหมายประทุษร้ายส่วนแพ่งของพระยาเทพวิฑูร
(บุญช่วย) หน้า ๑ ดังนี้

“ประทุษร้ายส่วนแพ่งนั้นคือ การประทุษร้ายอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งเป็นการ
ตัดอำนาจของเจ้าผู้ที่เป็นโจทก์ หรือผิดต่อหน้าที่ของผู้ซึ่งจะเป็นจำเลย โดย
อำนาจหรือหน้าที่ไม่ได้เกิดจากสัญญา หรือที่เรียกว่าคล้ายสัญญา และซึ่งกฎหมาย
ยอมให้ฟ้องร้องกันได้ ในทางแพ่ง”

ข) คำพิพากษาฎีกาที่ ๑๕๕/๒๔๗๒ ซึ่งมีสารเล่ม ๑๓ หน้า ๘๐๖ “ผู้ตายมี
บุตรหลายคนเกิดต่างมารดาถึง ภรรยาคนหนึ่งกับบุตรได้พิมพ์หนังสือแจกในงาน
ศพและได้เขียนประวัติผู้ตาย โดยละเลยมิได้กล่าวถึงบุตรที่เกิดจากมารดาอื่นๆ
เป็นบุตรของผู้ตาย ดังนั้นความเสียหายของโจทก์ไกลกว่าเหตุ จำเลยไม่มีผิดฐาน
ละเมิดต่อชื่อเสียงของโจทก์”

แม้กระทำประมาทเกินเลื่อ^๑ ก็ต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหาย เพราะเหตุนี้การกระทำเพราะสำคัญผิด จึงไม่เป็นข้อแก้ตัวของผู้ละเมิด อีกประการหนึ่งผู้ทำละเมิดนั้น ไม่จำเป็นต้องมีความสามารถตามกฎหมาย แม้ผู้เข่าหรือบุคคลวิกลจริต ก็ยังรับผิดชอบในผลที่ตนทำละเมิด (ให้ดูมาตรา ๔๒๕) แต่ปัญหาในเรื่องนี้ก็อาจมีขึ้นได้ตั้งเช่นปัญหาในเรื่องเด็กไม่รู้เคียง ยา^๒ ทำนิติกรรม (ตามกฎหมายเยอรมัน เด็กอายุต่ำกว่า๗ปี และบุคคลที่มีกายใจไม่สมบูรณ์ไม่ต้องรับผิดชอบในการทำละเมิด ให้ดูประมวลแพ่งเยอรมันมาตรา ๘๒๓, ๘๒๘)

เมื่อละเมิดต้องเกิดจาก การ กระทำ ของ

๑ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๔๑๑/๒๔๓๑ ธรรมสารเล่ม ๑๒ หน้า ๔๔๑ “ผู้ทำเหมืองแร่ปล่อยน้ำไหลบ่าลงจากคลองเข้านาของผู้อื่นทำให้คันเข่าเสียหายโดยปราศจากความระมัดระวัง ต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนให้ผู้ต้องเสียหาย”

๒ ให้ดูหนังสือนิติศาสตร์ปีที่ ๑ เล่ม ๕ หน้า ๒๒๓-๒๒๘ และเล่ม ๖ หน้า ๒๘๐

ผู้ละเมิดแล้ว ความเสียหายใดอันเกิดจาก เหตุสุตวิสัย^๑ (act of God คือการกระทำ ของพระเจ้า) ก็จะลงโทษเอาแก่ผู้ใดไม่ได้ ซึ่งมีได้ เนื่องมาจาก ความ ประมาท เลินเล่อ ของผู้ละเมิด

ในบางเรื่อง บุคคล จำต้องรับผิดชอบในผล แห่งการละเมิดของบุคคลอื่น หรือของสัตว์ ของสิ่งปลูกสร้าง ของยานพาหนะอันเดิน ด้วยเครื่องจักรกล (ให้ดู มาตรา ๔๒๕ - ๔๓๐ และ ๔๓๓ - ๔๓๗) ทั้งนี้ก็เพราะกฎหมายถือเอาว่า ความเสียหายอันใดที่เกิดขึ้น นั้น ย่อมต้องเนื่องมาจากความประมาทเลิน เล่อในหน้าที่บุคคลที่ต้องรับผิดชอบเหล่านั้น ให้ ดูบันทึกข้อความทั่วไปในหมวด ๑ ซึ่งว่า ด้วย ความรับผิดชอบเพื่อละเมิด

ข้อ (๒) การกระทำนั้นผิดกฎหมาย

การกระทำอันจะเป็นละเมิด ต้องเป็นการ

๑. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่ง มาตรา ๘ ในหนังสือ นิติสาร ปีที่ ๑ เล่ม

กระทำที่ผิดกฎหมาย การกระทำผิดกฎหมาย
นั้น อาจเป็นโดย

ก) ผิดต่อบทกฎหมายที่บัญญัติไว้ชัด
แจ้ง เพื่อปกป้องชีวิต ร่างกาย อนามัย
เสรีภาพ ทรัพย์สิน หรือสิทธิ ของบุคคล
เช่นกฎหมายลักษณะอาชญา

ข) ผิดต่อสิทธิอัน เด็ด ขาด ของ บุคคล
ซึ่งแม้ ไม่มีบทกฎหมายไว้ชัดแจ้ง สิทธิเช่น
นั้นก็ได้รับความปกป้องของกฎหมาย สิทธิ
เช่นนี้คือ สิทธิที่มนุษย์พึงมีพึงได้โดยธรรม
ดา (Droit naturel) กล่าวคือสิทธิใน
ชีวิตร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ทรัพย์สิน
หรือสิทธิใดๆตลอดจนชื่อเสียงหรือเกียรติ
คุณ (เฉพาะเรื่องชื่อเสียงเกียรติคุณกรณีนี้
จะต้องเข้าในมาตรา ๔๒๓)

ตามนัยแห่งกฎหมายเยอรมัน แม้บุคคล
ซึ่งทำการผิดต่อศีลธรรมอันดี อัน เป็นเหตุให้
เกิดเสียหายแก่บุคคลอื่น ก็ อาจ เป็น การ

กระทำที่ผิดกฎหมาย (ประมวลกฎหมาย
แพ่งเยอรมันมาตรา ๘๒๖) เช่น สมาคมผู้
ประกอบอุตสาหกรรมชนิดหนึ่ง ได้มีมติ
ไม่ให้สมาชิกยอมรับ คนงาน บางคน เข้า ทำ
งานโดยไม่มีเหตุอันสมควร ศาลเยอรมัน
ตัดสินว่า* การกระทำ ของ สมาคม นั้น เป็น
ละเมิด เพราะเป็นการขัดต่อศีลธรรมอันดี
คือเป็นการ ตัด สิทธิใน การ ทำมาหากิน ของ
คนงานนั้น ซึ่งมีวิชา ฉะเพาะ อุตสาหกรรม
นั้น

การที่บุคคลที่ ๓ ทำให้คู่สัญญาประพฤติก
ผิดสัญญานั้น เป็นละเมิด เพราะขัดต่อศีล
ธรรมอันดี

ถ้าจะพิเคราะห์ ตาม หลักกฎหมาย ประ
มุขรัฐรายส่วนแห่ง^๒ที่ใช้อยู่ก่อนประมวล กฎ
หมายแพ่งและพาณิชย์นั้น ได้จำแนกความ

* คำอธิบายของซุสเตอร์ หน้า ๓๓๕

๒ ดูหลักกฎหมายประมุขรัฐรายส่วนแห่งของพระยาเทพวิฑูร (บุญช่วย) ภาค ๒

ผิดในประทุษร้ายส่วนแพ่งไว้ แล้วอาจจะ
ทำให้เข้าใจดีขึ้น คือ

ประทุษร้ายต่อทรัพย์

ก) อสังหาริมทรัพย์

๑. บุกรุก

๒. ยึดที่ดินโดยไม่มีอำนาจ

๓. หมิ่น ประมาท อำนาจ กรรม สิทธิ
ในที่ดิน

ข) สังหาริมทรัพย์

๑. กิริยามั่งอาจต่ออำนาจในทรัพย์ คือ
ทำให้ทรัพย์ต้องเสียหาย

๒. กิริยาที่ตัดอำนาจในทรัพย์ คือ ขัด
ขวางมิให้ผู้มีสิทธิในทรัพย์นั้นใช้ สิทธิ

๓. หมิ่นประมาทสิ่งของ หรือการค้า
ขาย หรืออำนาจในสิ่งของ

ค) ทรัพย์ไม่มีตัว

๑. กรรมสิทธิ์หนังสือ

๒. เป้เต็นต์

๓. ยี่ห้อ

ความผิดฐานนิวแซนซ์

คือการกระทำ หรือละเว้น กระทำ ซึ่งเป็น การเดือดร้อนต่อ ผู้อื่นโดย มีขอบ ด้วย กฎหมาย โดยเป็นการขัดขวางต่อการซึ่ง เขา จะใช้อำนาจในทรัพย์สินของเขา หรือต่อการ ที่เขาจะใช้อำนาจซึ่งบุคคลมีอยู่ ซึ่งอาจเป็น บัณฑิตนิวแซนซ์ เช่นความผิดฐานกระ- ทำให้เกิดภัยอันตรายแก่สาธารณชน ฯลฯ หรือ ไปรเวทนิวแซนซ์ คือความผิดฐานนิว- แซนซ์ซึ่งบุคคลคนเดียว หรือหมู่เดียวเป็นผู้ ได้รับความเดือดร้อนเสียหาย

(๑) เสียหายต่อที่ดิน เช่นเปลวไฟจาก โรงงานหนึ่ง ทำให้ต้นไม้ของเจ้าของที่ดิน ข้างเคียงตาย

(๒) ตัดอำนาจที่เจ้าของที่ดินมีอยู่

ก. ตัดอำนาจที่มีอยู่ตามธรรมดา เช่น การที่มีบุคคลมาทำกีดขวางหน้าที่ดิน

ข. ตัดอำนาจที่ได้เกิดขึ้นเป็นพิเศษ เช่น ขัดขวางต่อทางเดิน (อิสเมินต์)

(๓) ทำลายความสุขสำราญ เช่น กระ-
ทำให้กลิ่นเหม็น เสียงดัง

ประทุษร้ายต่อบุคคล

๑. ทำร้ายร่างกาย
๒. เจ็บตึง
๓. กักขังจำจอง
๔. แกล้งฟ้องในคดีอาชญา และ คดี ล้ม
ละลาย
๕. แกล้งจับในคดีแพ่ง

ประทุษร้ายต่อชื่อเสียงหรือหมิ่นประมาท

- (ก) ไต่เบด คือ หมิ่น ประมาท ด้วย
หนังสือ
- (ข) สแตนเดอร์ คือ หมิ่น ประมาท
ด้วยวาจา

ประทุษร้ายต่ออำนาจในสัญญา

๑. กระทำให้เขาผิดสัญญากัน
๒. กระทำไม่ให้คน ๒ คน เข้าทำสัญญา
กัน หรือ ไม่ให้ เขา คง อยู่ ใน สัญญา ต่อ ไป
ซึ่งการชกนนั้นได้กระทำโดยวิธีผิดกฎหมาย

ความผิดฐานหลอกลวงฉ้อ

ซึ่ง อาจเกิดได้ ทั้งทางอาชญา สัญญา
ประทุษร้ายส่วนแพ่ง

เมื่อการกระทำอันเป็นละเมิด จะต้องเป็น
การกระทำที่ผิดกฎหมายแล้ว สุภามิตอัน
ตรงกันข้ามมีว่า “ การ ที่ บุคคล ได้ ใ้ สิทธิ
ของตนโดยชอบด้วยกฎหมาย แม้จะเกิด
เสียหายแก่ผู้ใด บุคคลนั้นก็ไม่ต้องใช้
ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้ที่ได้รับความเสีย
หาย” แต่การใช้สิทธิเช่นนั้น มีข้อจำกัด
อยู่ในมาตรา ๔๒๑ ว่า “ การใช้ สิทธิซึ่งมีแต่
จะให้ เกิดเสียหายแก่บุคคลอื่นนั้น ท่านว่า
เป็นการอันมิชอบด้วยกฎหมาย”

การใช้ สิทธิในที่นี้จะต้องหมายความว่า
การใช้สิทธิเกินขอบเขต (Abus de
droit) มิใช่ว่าถ้าเกิดเสียหายแก่ผู้ใดแล้ว
ผู้ต้องเสียหายก็จะฟ้องร้องได้เสมอไป

อย่างไรจะเรียกว่าใช้สิทธิเกินไปนั้น ก็
จะต้องพิจารณาเป็นเรื่องๆ ไปว่า สิทธิชนิด
ใดมีจำกัดเพียงใด เพราะสิทธิทั้งหลายย่อม
มีข้อจำกัด จะจำกัดโดยบทกฎหมาย หรือ
โดย กฎหมายธรรมชาติ (droit naturel)
ก็ตาม ในบางคราวเจตนาหรือความตั้งใจของ
ผู้ทำละเมิด อาจเป็นเหตุประกอบการวินิจฉัย
ว่าจะใช้สิทธิเกินไปหรือไม่ด้วย

ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าประมวลกฎหมายแพ่งฯ
มาตรา ๕ บัญญัติว่า “การใช้สิทธิแห่งตนก็ดี
ในการชำระหนี้ก็ดี ท่านว่าบุคคลต้องกระทำ
โดยสุจริต” การจะรู้ว่าสุจริตหรือไม่ ต้อง
อาศัยเจตนาของผู้กระทำ

แต่ใน บาง คราวเจตนา ของ ผู้กระทำ ไม่
เป็นสิ่งสำคัญ เช่นการที่บุคคลตั้งร้านค้าขาย
แข่งขันกัน ดังนั้นแม้เจตนาของเจ้าของร้าน
ทั้ง ๒ จะได้ มีอยู่ เพื่อทำให้ อีก ฝ่ายหนึ่ง เสื่อม
หายก็ตาม ก็ยังฟ้องร้อง ว่า กล่าว กัน มิได้

นอกจากฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดจะใช้วิธีการ อันเป็น
 ละเมิดในตนเอง เช่นในการโฆษณาทำให้อีกฝ่ายหนึ่งเสียชื่อเสียงหรือเกียรติคุณ (ให้
 คูมาตรา ๔๒๓) เนื่องจากเหตุนี้ ศาสตราจารย์
 ปธานิโกล จึงลงความเห็นว่าจะใช้
 เจตนาของ ละเมิด เป็น หลัก วินิจฉัยว่าผู้
 ละเมิด ใช้ สติธิ เกินไป ดังนั้น เสมอ ไป ไม่ได้
 กล่าวคือ ต้องแล้วแต่กรณีเป็นเรื่องๆ ไป

ศาสตราจารย์พาณิชยาว่า คดี เรื่องนี้...

แซนซ์ (การทำความรำคาญ เช่น อึกทึก)
 ทุกเรื่องศาลต้องตัดสินตามรูปความ และ
 จะต้องพิจารณาถึง เหตุผล แวดล้อม ต่างๆ
 ในกรณีเรื่องนั้นประกอบกัน เป็นเรื่องๆ ไป
 (ฎีกาที่ ๑๖๘/๒๔๖๕ ธรรมสารเล่ม ๖ หน้า ๘๔)
 และต่อจากนั้นมา ศาลฎีกาได้ เคย พิพากษา
 โดยอาศัยประพจน์เหตุ เช่นผู้ตั้งบ้านอยู่ใน
 ทำเลค้าขาย ซึ่งมีโรงสีไฟฟ้าใกล้เคียงเป็น เชื้อ
 เพลิง ในการใช้เครื่องจักรสีเข้า จะหวังหา
 ความสุขสำราญให้ ปราศ จาก มล ละ ของ รุติ

เหมือนกับบุคคลที่อยู่ในตำบลที่ไม่มีโรงสี มีแต่บ้านเรือนสำหรับอยู่อย่างเดียวนั้นไม่ได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ ๓๓๖ ถึง ๓๔๗/๒๔๖๖ ธรรมสารเล่ม ๗ หน้า ๓๒๕ และที่ ๓๔๘ ถึง ๔๐๐/๒๔๖๖ ธรรมสารเล่ม ๗ หน้า ๓๓๖ และที่ ๕๑๗/๒๔๖๖ ธรรมสารเล่ม ๗ หน้า ๕๔๘)

แต่การกระทำอันก่อให้เกิดเสียหายแก่บุคคลอื่นนั้น ในบางเรื่องผู้กระทำไม่ต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทน (ขอให้ดูในหมวด ๓ ซึ่งว่าด้วยนิรโทษกรรม)

ข้อ (๓) มีบุคคลหนึ่งเสียหายเพราะการกระทำนั้น

บุคคลที่ได้รับความเสียหายนี้ ต้องเป็นเพราะการกระทำของผู้ละเมิด

ที่เรียกว่าเสียหายก็คือ บุคคลผู้ถูกระทำนั้นต้องเสียสิ่งหนึ่งสิ่งใดอันเขามีอยู่แล้ว (Damnum emergens) ซึ่งอาจเป็นการเสียชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพทรัพย์สิน หรือสิทธิชื่อเสียงเกียรติคุณ เช่น

ก. เอาไฟเผาเรือนของข. ตั้งนี้ ข. ต้องเสียเรือนนั้นไป ก. จะต้องใช้ค่าเสียหายให้ข.

แต่ความเสียหายนั้น บ่อรวมทั้งการที่ผู้เสียหายขาดประโยชน์ที่ควรได้ (Lucrum cessans) เช่นตามอาหารอันข้างต้น สมมติว่าเรือนหลังนั้นเป็นเรือนที่ข. ให้เช่า นอกจากค่าของเรือนแล้ว ข. อาจ เรียกกร้องค่าสินไหมทดแทนในการที่ข. ต้อง ขาด ค่า เช่า นั้นไปด้วย

แต่หลักสำคัญมีอยู่ว่า ความเสียหายนั้นต้องบังเกิดขึ้นแล้ว มิฉะนั้นจะเรียกค่าเสียหายมิได้ เช่น ก. ขุดบ่อในที่ดินของ ก. ซึ่งอาจทำให้ เรือน ของ ข. ซึ่ง อยู่ ข้าง เคียง ซุด ตั้งนี้ ข. จะเรียกกร้องค่าเสียหาย จาก ก. ยังไม่ ได้ แต่กฎหมายให้ความคุ้มครอง ข. ในอันที่จะเรียกให้ ก. จัดการตามที่จำเป็น เพื่อให้ บำบัดบับ้องภัยอันตรายนั้นเสียได้ แต่ไม่ใช่ ค่าเสียหาย ให้ดูมาตรา ๔๓๕ และให้ดูคำพิพากษาฎีกาที่ ๑๒๘/๒๔๖๘ ธรรมสารเล่ม ๘

หน้า ๖๐ “ จำเลยได้ขู่หลายครั้งหลายหนว่า จะฟ้องโจทก์ในฐานะเป็นลูกหนี้ ทำให้เป็นการเดือดร้อนรำคาญแก่โจทก์ โจทก์มีสิทธิขอให้ศาลแสดงว่าโจทก์ ไม่ได้เป็นลูกหนี้ จำเลย ”

ปัญหาอาจเกิดขึ้นในเรื่อง ความเสียหาย ที่เกี่ยวแก่ความรู้สึก ซึ่งใน ตำรา กฎหมาย ฝรั่งเศสจัดเข้าอยู่ในประเภทคอมมาจโมรอล (Dommage moral) ว่าจะฟ้องร้องกันได้อย่างไร เช่น ก. เจียดเจื้อว่า จะทำร้ายร่างกาย ข. ตั้งขึ้นตามหลักกฎหมายประทุษร้าย ส่วนแพ่งที่ใช้ อยู่ ก่อนประมวล กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ การเจียดเจื้อ ก็อาจฟ้องร้องกันได้ เพราะมูลแห่งอำนาจที่จะฟ้องร้องนี้ คือความหวาดเสียวแห่งความร้ายที่จะมีต่อโจทก์ (ให้เทียบดูมาตรา ๔๔๖)

ให้ ดูบันทึกข้อความทั่วไปในหมวด ๒ ค่า

๑. คำอธิบายหลักกฎหมายประทุษร้าย ส่วนแพ่ง ของ พระยาเทพวิฑูร ๑ (บุญช่วย) หน้า ๑๒๖

สินไหมทดแทนเพื่อละเมิด

อนึ่งศาลฎีกาได้เคยพิพากษาว่า ละเมิดฐานนิวาแซนซ์ซึ่งความเดือดร้อนของโจทก์มีแต่ในเรื่องทรัพย์สินอย่างเดียว ไม่เกี่ยวกับความเดือดร้อนในส่วนร่างกายด้วยนั้น ถ้าแม้เหตุที่ปรากฏเป็นการข่มขมิมนี่เป็นล้าเป็นสันแล้ว โจทก์ก็หาชะนะคดีได้ไม่ (ฎีกาที่ ๓๘๖/๒๔๖๘ ธรรมสารเล่ม ๕ หน้า ๒๔๕)

บทที่ ๒

ความต่างกันระวางการทำละเมิดในทางแพ่งกับการกระทำผิดในทางอาญา

การกระทำผิดในทางอาญานั้น อาจเป็นผิดฐานละเมิดในทางแพ่งก็ได้ เช่น ในเรื่องทำให้เสียทรัพย์สิน แต่การกระทำผิดทั้ง ๒ อย่างนี้ มีข้อต่างกันอยู่บ้างดังนี้

(๑) ในเรื่องอำนาจศาล*

การกระทำผิดในทางอาชญา ข้อม อยู่
ในอำนาจของศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีอาช
ญา แต่กระทำละเมิดในทางแพ่งนั้น ข้อม
อยู่ในอำนาจของศาลที่มีอำนาจ พิจารณา คดี
ในทางแพ่ง

แต่ถ้ากรณีใดเป็นผิดทั้งในทางแพ่งและ
อาชญาด้วยแล้ว ผู้ที่ได้รับความสะดวก
อาจฟ้องเรียกค่าเสียหายต่อศาลที่ พิจาร
ณาคดีอาชญาหรือต่อศาลแพ่งก็ได้ หรือจะ
เลือกฟ้องต่อศาลแพ่งก็ได้

(๒) ในเรื่องอายุความ

อายุความในทางอาชญา นั้น ข้อม มี
กำหนดต่าง ๆ กัน สุดแต่ชนิดของความผิด
กล่าวคือ ๒๐ ปี สำหรับความผิด ต้อง ระวัง
โทษประหารชีวิต หรือจำคุกจนตลอดชีวิต

* จะเพาะบางแห่งที่ศาลอาชญาแยกออกจากศาลแพ่ง เช่นในกรุงเทพฯ
แต่ก่อนนี้บางจังหวัดเช่นจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีศาล จังหวัด ส่วน อาชญา ศาล
หนึ่งส่วนแพ่งศาลหนึ่ง

๑๕ ปี สำหรับโทษจำคุกกว่า ๑ ปีขึ้นไป จนถึง
๒๐ ปี ๕ ปี สำหรับโทษจำคุกกว่าเดือนหนึ่ง
ขึ้นไปจนถึง ๑ ปี ๑ ปี สำหรับโทษอย่างอื่นฯ

(ให้ดูกฎหมายลักษณะอาชญามาตรา ๑๘)

แต่อายุความในการ เรียกร้อง ค่าเสียหาย
อันเกิดแต่เหตุละเมิดนั้น มีกำหนด ๑ ปี นับ
แต่วันผู้ต้องเสียหาย รู้ถึงการ ละเมิด และรู้
ตัวผู้จะพึงต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน หรือ
เมื่อพ้น ๑๐ ปี นับแต่วันทำละเมิด แต่ถ้า
เรียกร้องค่าเสียหายใน มูลอันเป็นความผิด มี
โทษตามกฎหมายลักษณะอาชญา และมี
กำหนดอายุความทางอาชญา ยาวกว่า ที่กล่าว
มานั้น ท่านให้เอาอายุความที่ยาวกว่านั้น
มาบังคับ (ให้ดูมาตรา ๔๔๘)

(๓) ในเรื่องการบังคับตามคำพิพากษา

การบังคับให้คืนทรัพย์ หรือให้ใช้ค่า
สินไหมทดแทนในเรื่อง ละเมิดอันเป็น ความ
ผิดในทางอาชญาด้วยนั้น จำเลยอาจจะ
ต้องจำคุกแทนเหมือนดังในเรื่องค่าปรับ (ให้

มาตรา ๘๒ แห่งกฎหมาย ลักษณะอาชญา)

แต่ การ บังคับให้ใช้ ค่าสินไหม ทดแทน
การละเมิดในทางแพ่งนั้น ถ้าจำเลยไม่ใช่
ค่าสินไหมทดแทนให้ ศาลจะสั่งให้จำคุก
แทนไม่ได้

(๔) ในกรณีนี้ที่จำเลยตาย

ถ้าจำเลยในคดีอาชญาตาย มีบทบัญญัติ
กล่าวไว้ โดยตรงว่า ความชอบธรรมที่จะฟ้อง
ร้องผู้ใดว่า กระทำ ความผิด หรือ ที่ จะลง
อาชญาแก่ผู้ใดตามคำพิพากษา ย่อมเป็น
อันระงับด้วยความมรณภาพของผู้นั้น กล่าว
คือ ไม่อาจตกไปถึงทายาท (ให้ดูกฎหมาย
ลักษณะอาชญา มาตรา ๗๗)

แต่การฟ้องร้อง เรียกค่า เสีย หาย เพราะ
ละเมิดในทางแพ่งนั้น อาจ ตกทอด ไปถึงทา...
ยาทของจำเลยด้วย แต่ทายาทของจำเลย
จะต้องรับผิดชอบเพียงใด บ้าง นั้น กฎหมาย
อังกฤษกับฝรั่งเศสยังขัดกัน

ตามกฎหมายอังกฤษ ถ้าการละเมิดนั้น
ได้กระทำให้ทรัพย์สิน สมบัติ ของ ผู้กระทำ มาก
ขึ้น ผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องผู้รับมรดก
ได้ แต่ถ้าการละเมิดนั้นไม่ได้กระทำให้
ทรัพย์สินสมบัติมากขึ้น เช่น ก. เอาไฟเผาเรือน
ข. เสียหาย ก. ตาย ดูเหมือน ข. ฟ้องผู้รับ
มรดกไม่ได้ (ให้ดูคำอธิบาย ประทุษร้าย
ส่วนแพ่งของพระยาเทพวิฑูร ฯ หน้า ๑๗)

แต่ตามกฎหมายฝรั่งเศสนั้น ผู้รับมรดก
ของผู้ทำละเมิด จำต้องรับผิดชอบ โดย กอง
ทรัพย์สินของผู้ละเมิด จะเพิ่ม ขึ้น หรือไม่ก็
ตาม ทั้งนี้ก็เพราะละเมิดนั้นต่างกับเรื่องลาภ
มิควรได้ จึงไม่ต้องพิจารณาว่ากองทรัพย์สิน
ของผู้ตายได้เพิ่ม ขึ้น หรือไม่ เพราะ การ
ละเมิด

บทที่ ๑๖

ความต่างกันระวางละเมิด

กับการทำผิดสัญญา

มีผู้กล่าวว่าละเมิดกับการ ทำ ผิด สัญญา

นั้น เป็นความผิดในทางแพ่งอย่างเดียวกัน เพราะเหตุว่าละเมิดเป็นการผิด ต่อ กฎหมาย และการทำผิดสัญญา ก็เป็นการผิดต่อกฎหมายเหมือนกัน กล่าวคือสัญญาย่อมเป็นกฎหมายของคู่กรณี

แต่จะถือตามความเห็นนี้ได้ เพราะละเมิดกับการทำผิดสัญญานั้นต่างกันโดยเหตุสำคัญดังต่อไปนี้

(๑) ความรับผิดเพื่อละเมิดนั้น ย่อมเนื่องมาจากกฎหมาย แต่การทำผิดสัญญาย่อมเนื่องมาจากข้อบังคับแห่งความตกลงในระวางบุคคลที่เป็นคู่สัญญา

(๒) สัญญาที่กระทำโดยผู้ไร้ความสามารถนั้น เป็นโมฆีย แต่ละเมิดแม้กระทำโดยผู้ไร้ความสามารถ ผู้ไร้ความสามารถก็ยังคงต้องรับผิด (ให้ดูมาตรา ๔๒๘)

(๓) อายุความแห่งสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายฐานละเมิดมีกำหนด ๑ ปี นับแต่วันผู้ต้องเสียหายรู้ถึงการ ละเมิด และ รู้จักตัวผู้

จะพึงต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน หรือเมื่อ
 ผ่าน ๑๐ ปีนับแต่วันละเมิด (ดูมาตรา ๔๔๘)

ส่วนอายุความ เรียกร้อง ค่าเสียหายฐาน
 ผิดสัญญา นั้น ต่างกัน สุดแล้วแต่สัญญานั้น
 เป็นเรื่องๆ ไป เช่นสัญญาซื้อขาย ในข้อ
 รับผิดของผู้ขนส่งในการที่ของบุบสลายนั้น
 ท่านห้ามมิให้ฟ้องเมื่อพ้นกำหนดปีหนึ่งนับ
 แต่ส่งมอบ หรือปีหนึ่งนับแต่วันที่ควรจะ
 ได้ส่งมอบ เว้นแต่ในกรณีที่มีการทุจริต
 (ให้ดูมาตรา ๖๒๔)

นอกจากนี้ยังมีทางที่ควรพิจารณา ความ
 ต่างกันได้อีกหลายประการ แต่ยังเป็นปัญ
 หาที่ยังวินิจฉัยให้เด็ดขาดไม่ได้ เช่น

๑) ในเรื่องสัญญานั้น ความตกลงทำ
 ไว้ล่วงหน้าเป็นข้อยกเว้นมิให้ลูกหนี้ต้องรับ
 ผิด เพื่อถ่วงอรรถหรือความประมาทเดิน
 เล่ออย่างร้ายแรง ท่านว่าเป็นโมฆ (ให้ดู
 มาตรา ๓๗๓)

แต่ความตกลง เช่นนี้ใน เรื่องละเมิด จะ

เป็นโมฆหรือไม่?

๒) ในเรื่องหน้าที่ต้องนำสืบ มีผู้กล่าวว่า สัญญานั้น ผู้ถูกเสียหายพิสูจน์เพียงว่ามี การทำผิดสัญญา และตนได้รับความเสียหาย ส่วนละเมิดนั้นผู้ถูกเสียหายต้องสืบ ว่าการกระทำนั้นเป็นผิดกฎหมายด้วย และเป็นหน้าที่ของอีก ฝ่ายหนึ่ง ต้องสืบ หลักต่าง ในเรื่องนี้เห็นว่าตามกฎหมายไทย จะต้อง พิจารณาเป็นเรื่องๆ ไป เพราะถ้าความเสียหายเกิดแต่การฝ่าฝืนบทบังคับ แห่ง กฎหมาย ท่านให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้นั้น เป็นผู้ผิด

๓) ในเรื่องกำหนดค่าเสียหายนั้น ยังมีผู้กล่าวว่าในเรื่องละเมิด ผู้ถูก ละเมิดเสียหายเท่าใด ก็ได้รับค่าสินไหมทดแทน จนเต็ม ส่วนค่าเสียหายฐานผิดสัญญานั้น ถ้าเป็นค่าเสียหายพิเศษ จะต้องปรากฏว่า ผู้ทำผิดสัญญา อาจ คาดหมาย การ ล่วงหน้า ก่อนแล้ว ให้ดูมาตรา ๒๒๒ และมาตรา ๔๓๘ เรื่อง ค่าสินไหม ทดแทน เพื่อ ละเมิด

บัญญัติว่า “ คำสินไหมทดแทนจะพึงใช้
โดยสถานใดนั้น ให้ศาลวินิจฉัยตามควรแก่
พฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งละเมิด”

ในบางคราว การกระทำของบุคคลอาจ
เป็นผิดฐานละเมิด และ ฐาน ผิด สัญญาด้วย
เช่นในเรื่องรับขน หน้าที่ของผู้รับขนจะ
ต้องรับผิดชอบในการที่ขนนั้นบอบสลาย (ให้ดู
มาตรา ๖๑๖) เพราะฉะนั้นถ้าของเกิดบอบ
สลายขึ้นเพราะการกระทำโดยจงใจ หรือ
โดยประมาทเลินเล่อของผู้รับขนก็ตาม ผู้
รับขน ก็ ย่อม ได้ ชื่อ ว่า กระทำ ผิด ทั้ง ฐาน
ละเมิดและทั้งฐานผิดสัญญา

ในกรณีนี้ที่การกระทำเป็น ผิด ทั้งในทาง
ละเมิดและเป็นผิดสัญญาเช่นนี้ ตามหลัก
กฎหมาย ประมุขฐ ร้าย ส่วน แ่งที่ ใ้ อยู่
ก่อนประมวลกฎหมายแพ่ง และ พาณิชยนั้น
ยอมให้ ผู้ที่ ได้ รับ ความ เสี่ยง หาย มี อำนาจ
เลือกฟ้องฐานละเมิดหรือ ฐาน ผิดสัญญา ก็

๑ ดูหลักกฎหมายประมุขฐร้ายส่วนแ่งของพระบาทพุทธฯ หน้า ๓

ได้ แต่จะฟ้องทั้ง ๒ ทางไม่ได้ และเกณฑ์
ที่จะเป็นละเมิดหรือเป็นผิดสัญญา นั้น ก็
คือ ถ้า ฟ้องโดยไม่ต้อง อ้าง ถึง สัญญาแล้ว
คดีก็เป็นละเมิด ถ้า ฟ้องโดย ยก สัญญาขึ้น
เป็นหลัก คดีก็เป็นผิดสัญญา ทั้งนี้ ผู้ที่ได้
รับความเสียหายย่อมพึงเสียดังความต่างกัน
ในระวางละเมิดกับการผิดสัญญาว่า ตน จะได้
เปรียบ ใน กรณีนี้ อย่างไร ตาม ที่ได้กล่าวมา
แล้วในตอนต้น

สำนักหอสมุด

หมวด ๑

ความรับผิดเพื่อละเมิด

บทที่ ๒๖ ความทั่วไป

ตามธรรมดา บุคคลย่อมรับผิดในผลแห่งการละเมิดที่ตนได้ กระทำเอง แม้บุคคลนั้นจะไร้ความสามารถก็ยังคงรับผิด ให้ดูมาตรา ๔๒๕ แต่มีบางเรื่อง ที่ กฎหมายบัญญัติให้บุคคลหนึ่งต้องรับผิดในผลแห่งการกระทำละเมิดของอีกบุคคลหนึ่ง หรือรับผิดในความเสียหาย อันเกิดจากวิญญูณกทรัพย์ และ อวิญญูณกทรัพย์ เช่น สัตว์ สิ่งปลูกสร้าง ยานพาหนะอันเคิดรด้วยเครื่องจักรกลด้วย

บทที่ ๑

ความรับผิดในผลละเมิดของบุคคลอื่น

บุคคล ซึ่ง ต้อง รับผิดใน ผล ละเมิด ของ

บุคคลอื่น คือ

ก) นายจ้างและตัวการต้องรับผิดชอบร่วมกับลูกจ้างและตัวแทน (ให้ดูมาตรา ๔๒๕-๔๒๘)

ข) บิดามารดาผู้เยาว์ ครูบาอาจารย์ นายจ้าง ผู้ดูแลของบุคคลวิกลจริต และบุคคลซึ่งรับดูแลผู้ไร้ความสามารถ อยู่เป็นเนืองนิจ (ให้ดูมาตรา ๔๒๘-๔๓๐)

การที่กฎหมายบัญญัติให้บุคคลต้องรับผิดชอบในผลแห่งละเมิดของบุคคลอื่นเช่นนี้ ก็เพราะกฎหมายถือว่า บุคคลเหล่านั้นได้กระทำการหรือละเว้นกระทำการ อันนับว่าเป็นความประมาทเดินเล่ออย่างหนึ่ง แต่จะต้องสังเกตว่า เหตุแห่งความเดินเล่อของบุคคลเหล่านั้นต่างกัน คือ

(๑) บุคคลจำพวก (ก) ได้ชื่อว่าประมาทเดินเล่อในการเลือกหา ลูกจ้าง หรือตัวแทน (CuIpa in eligendo) คือเมื่อลูก

จ้างหรือตัวแทนไปทำละเมิดแก่บุคคลอื่น
เข้า ก็ต้องถือว่านายจ้างหรือตัวการได้
เดินเลื่อในการเลือกหาคนเช่นนั้น

๒) บุคคลจำพวก (ข) ได้ชื่อว่าเดิน
เลื่อ เพราะขาดความระมัดระวัง (Culpa
in vigilando) อันเป็นเหตุให้บุคคลที่อยู่
ในความดูแลทำให้เกิดเสียหายแก่บุคคลอื่น
ความจริงเหตุแห่งการเดินเลื่อนี้ น่าจะ
มีประโยชน์ในการที่จะให้ โอกาสจำเลย แก่
ตัว ดังเช่นในประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันซึ่ง
บัญญัติว่าถ้านายจ้างหรือตัวการพิสูจน์ได้ว่า
ตนได้ ใช้ ความระมัดระวัง สมควร ใน
การเลือกหาลูกจ้างหรือตัวแทนแล้วตนก็พ้น
ความรับผิด (ดูประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน
มาตรา ๘๓๑) และฝ่ายบิดามารดาผู้เยาว์
และของบุคคลจำพวก (ข) ถ้าพิสูจน์ได้ว่า
ได้ ใช้ ความระมัดระวังตามสมควรแก่หน้าที่
ดูแลแล้ว ตนก็พ้นความรับผิด (ดูประมวล
กฎหมายแพ่งเยอรมันมาตรา ๘๓๒)

แต่ในกฎหมายไทยนั้น มีบทบัญญัติ
 ขอมให้บุคคลจำพวก (ข) เท่านั้น รับผิดชอบ
 รับผิดชอบเมื่อคนใช้ ความระมัดระวัง สมควร แก่
 หน้าที่ ส่วนบุคคลจำพวก (ก) กฎหมาย
 หาได้กล่าวไว้ตั้งนั้นไม่ จึงน่าจะดำเนินตาม
 กฎหมาย ฝรั่งเศส ซึ่งไม่ ขอมให้บุคคลจำ
 พวก (ก) รับผิดชอบความรับผิดชอบของ
 ตนได้

บทที่ ๒๒

ความรับผิดในผลละเมิดอันเกิดจากทรัพย์สิน

บุคคลซึ่งจะต้องรับผิดชอบใน ผล ละเมิด อัน
 เกิดจากทรัพย์สิน คือ

ก) เจ้าของสัตว์หรือบุคคลผู้รับเลี้ยงรักษา
 ไว้แทนเจ้าของต้อง รับผิดชอบ เพื่อความเสียหายอันเกิดแต่สัตว์นั้น (ให้ ดู มาตรา ๔๓๓)

ข) ผู้ครองเรือน หรือสิ่งปลูกสร้าง
 ซ้ำรูดบกพร่อง หรือบำรุงรักษาไม่เพียงพอ
 หรือความเสียหายอัน เกิด จาก ของ ตก หล่น

หรือทิ้งขว้างของออกไปจากโรงเรียน (ให้ดู
มาตรา ๔๙๔-๔๙๖)

ค) ผู้ครอบครอง หรือควบคุมดูแลยาน
พาหนะอันเดินด้วยกำลังเครื่องจักรกล ต้อง
รับผิดชอบเพื่อความปลอดภัยอันเกิดแต่ยาน พา
หนะนั้น

การที่กฎหมายบัญญัติเช่นนั้น ก็เนื่อง
จากกฎหมายสันนิษฐานว่าบุคคลเหล่านั้นได้
เดินต่อ ไม่ระมัดระวังตามสมควร ซึ่งบุคคล
เหล่านั้นอาจสืบหักล้างความรับผิดชอบได้เป็น
เรื่อง ๆ ไป (ให้ดูตัวบทที่อ้างข้างต้นนี้)

ชำนาญหอสมุด

มาตรา ๔๒๐ ผู้ใดจงใจฉ้อประมาทเงินเลื้อ ทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมายให้เขาเสียหายถึงแก่ชีวิตก็ดี แก่ร่างกายก็ดี อนามัยก็ดี เสรีภาพก็ดี ทรัพย์สินสุทธิต่ออย่างหนึ่งอย่างใดก็ดี ท่านว่าผู้นั้นทำลเมิด จำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการนั้น

อุทาหรณ์

(๑) เสียหายถึงแก่ชีวิต

ก. ทำเป็นล้นด้วยความจงใจ หรือ ประมาทเงินเลื้อถูก ข. ตาย ดังนี้ ก. ต้องใช้ค่าสินไหม ทดแทนให้แก่ทายาท ของ ข. ผู้ต้อง ไร้อุปการและบุคคลที่ต้องเสียหายเพราะ ข. ตาย (ให้อุมาตรา ๔๔๓-๔๔๕)

(๒) เสียหายแก่ร่างกาย

ก. เอาไม้ตีแขน ข. หักโดย ความจงใจ หรือประมาทเงินเลื้อ ก. ต้องใช้ ค่าสินไหม ทดแทนให้ ข. และบุคคลที่ต้องเสียหายเพราะ

แขน ข. หัก (ให้ดูมาตรา ๔๔๔-๔๔๖)

(๓) เสียหายแก่อนามัย

ก. ตั้งโรงส้อยู่ในที่ไมใช่ทำเลค้า กระ...
ทำโดยจงใจ หรือประมาทเดินเลื่อให้ควัน
และเท่า แกลบ เข้า มาใน บ้าน ข. ซึ่ง อยู่ข้าง
เคียง ดังนี้ ก. ต้องใช้ค่าสินไหม ทดแทนให้
ข. (ให้เทียบดูฎีกาที่ ๑๖๘/๒๔๖๕ ขรม...
สาร เล่ม ๖ หน้า ๘๔)

(๔) เสียหายแก่เสรีภาพ

ก. ยึด หน่วง กัก ขัง ข. ไว้โดย จงใจ หรือ
ประมาทเดินเลื่อ ดังนี้ ก. ต้องใช้ ค่าสินไหม
ทดแทนให้ ข.

(๕) เสียหายแก่ทรัพย์สิน

ก. ทำให้มั่วของ ข. ขาหักโดยจงใจ หรือ
ประมาทเดินเลื่อ ดังนี้ ก. ต้องใช้ค่า สินไหม
ทดแทนให้ ข.

(ทรัพย์สินในที่นี้ รวมทั้ง วัตถุ มีรูปร่าง
และไม่มี รูปร่าง ด้วย ซึ่ง อาจ หมุน ลง ได้ เป็น
ราคาเงิน ให้ดูมาตรา ๕๕)

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๘๖/๒๕๖๘ ชรัม-
 สारเล่ม ๘ หน้า ๒๔๘ “โจทก์ฟ้องว่าโรงสี
 จำเลยทำละอองจับต้นไม้ และทำให้คู่ของ
 โจทก์สกปรกเล็กน้อย เมื่อฟังว่าโจทก์เสีย
 หายแก่ทรัพย์สิน ไม่เป็น ลำ เป็น สัน แล้ว
 โจทก์ไม่ควรชนะคดี”

(๖) สิทธิอย่างใดอย่างหนึ่ง

ก. ทำชู้กับนาง ข. ภรรยา นาย ก. ตั้ง
 การกระทำ ของ ก. เป็น ละเมิด สิทธิ ของ ก.
 สามซึ่งมีอยู่เหนือภรรยา ค. มีสิทธิ เรียก
 ร้องค่าสินไหมทดแทนได้ (แต่เรื่อง นี้ ต้อง
 เป็นไปตามอัตราในกฎหมายลักษณะผิดเมีย)

(๗) ในเรื่องเสียหายแก่ชื่อเสียง และ
 เกียรติคุณนั้น กรณีนี้ต้องเข้าอยู่ในมาตรา
 ๔๒๓)

มาตรา ๔๒๓ การใช้สิทธิซึ่งมีแต่จะให้เกิดเสียหายแก่

บุคคลอื่นนั้น ท่านว่าเป็นการอันมิชอบด้วย
กฎหมาย

อุทาหรณ์

ก. มีที่ดินแปลงหนึ่ง ก. ผู้เป็นเจ้าของ
กรรมสิทธิ์ ย่อมมีสิทธิที่จะก่อสร้างสิ่งใดๆ
บนที่ดินนั้นและขุดลงไปในที่ดินได้ แต่ถ้า
ข. ใช้สิทธินั้นเกินไป เช่น ก่อกำแพงเพื่อ
ปิดบังแสงสว่างของเจ้าของที่ดินแปลงอื่นที่
ข้างเคียง หรือขุดชั้นตรงลงไปทำให้ที่ดิน
ติดต่อกันพังลง ดังนี้กล่าวได้ว่า ก. ใช้สิทธิ
เป็นการอันมิชอบด้วยกฎหมาย เพราะทำให้
ข. เสียหาย ข. เรียกค่าสินไหมทดแทนได้

(ให้ เทียบดูคำพิพากษาฎีกา ที่ ๖๖๘/
๒๔๖๘ ธรรมสาร เล่ม ๘ หน้า ๔๗๑ และที่
๗๖๕/๒๔๖๘ ธรรมสาร เล่ม ๘ หน้า ๕๑๕ “จำ
เลยทำสะพานเต็รในกุสุธารณข้างบ้านโจทก์
ทำให้กีดขวางในการที่โจทก์ขุดลง จำเลย
ใช้สิทธิมิชอบ จำเลยต้องรับผิดชอบ”

และที่ ๕๔๓/๒๕๖๘ ธรรมสารเล่ม ๘ หน้า ๖๕๘ “จำเลยยอมมีสิทธิปิดกั้นน้ำใน ที่ดิน ของตน แต่ถ้าจำเลยปิดทางน้ำเกินไปนอก จากเขตที่ดินของตนจน เป็น เหตุให้ผู้อื่น เสีย หาย จำเลยต้องรับผิดชอบ”)

มาตรา ๔๒๒ ถ้าความเสียหายเกิดแต่การฝ่าฝืนบทบังคับแห่งกฎหมายใดอันมีที่ประสงค์ เพื่อ จะปกป้องบุคคลอื่น ๆ ผู้ใดทำการ ฝ่าฝืนเช่นนั้น ท่านให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า ผู้นั้น เป็นผู้ผิด

อุทาหรณ์

ก. ไม่ได้ รับอนุญาตจากเจ้าหน้าที่ให้ทำ การ แพทย์ ตาม พระ ราช บัญญัติ การ แพทย์ เข้า ทำ การ ตัด ผ่า ข. เป็น เหตุ ให้ ข. ตาย

ตั้ง นี้ ต้อง สันนิษฐาน ไว้ ก่อน ว่า ก. เป็น ผู้
ทำละเมิด เพราะความเสียหายเกิดแต่การ
ที่ ก. ผ่า ฝืน บท บังคับ แห่ง พระราชบัญญัติ
การแพทย์

มาตรา ๔๒๓ ผู้ใดกล่าว ฤๅไข ข่าวกว่า แพร่ หลาย ซึ่ง ข้อ
ความอันฝ่าฝืนต่อความจริง เป็นที่เสียหาย
แก่ชื่อเสียงฤๅเกียรติคุณ ของ บุคคล อื่น ก็ ดี
ฤๅเป็นที่เสียหายแก่ทาง ทำ มาหา ได้ ฤๅ ทาง
เจริญของเขาโดยประการอื่นก็ ดี ท่านว่าผู้
นั้นจะต้องใช้ ค่าสินไหม ทดแทน ให้ แก่ เขา
เพื่อความเสียหายอย่างใด ๆ อัน เกิด แต่ การ
นั้น แม้ ทั้งเมื่อตนมิได้ รู้ว่า ข้อ ความนั้น
ไม่จริง แต่หากควร จะ รู้ ได้

ผู้ใดส่งข่าวสาส์นอัน ตน มิได้ รู้ว่า เป็น
ความไม่จริง หากว่า ตนเอง ฤๅผู้รับ ข่าว
สาส์นนั้น มีทางได้ เสีย โดยชอบใน การ นั้น
ด้วยแล้ว ท่านว่าเพียงที่ส่งข่าวสาส์นเช่นนั้น

หาทำให้ ผู้นั้นต้อง รับผิดชอบ ค่า สินไหม ทด
แทนไม่

อุทาหรณ์

วรรค ๑ (๑) ก. โฆษณาในหนังสือพิมพ์
ว่า ข. ไม่ได้ เป็นแพทย์ประกาศนียบัตร แผน
ปัจจุบัน ไม่ควรที่ผู้ใดจะไปจ้างรักษา ซึ่ง
ก.รู้แล้วว่าผิดความจริง ดังนั้นทำให้ ข.แพทย์
ประกาศนียบัตรแผนปัจจุบันเสียหายแก่ทาง
ทำมาหาได้ ก. ต้องใช้ ค่าสินไหม ทดแทน
ให้ ข.

(๒) ตามอุทาหรณ์ ก่อน สมมติว่า ก.
ได้กล่าวไปเช่นนั้นโดยความเข้าใจผิด แต่
ก. ควร จะ รู้ ความ จริง ได้ เพราะ ก. ได้เคย
ไปบ้าน ข. เสมอ ทั้ง ก. เป็น คน อ่าน หนังสือ
ได้ และ ข. ก็ ได้ เอา ประกาศนียบัตร ติดไว้
ในที่พึ่งคนเข้า มา ใน บ้าน ข. จะ เห็น ได้ โดย
ง่าย ก. ก็ ต้อง ใช้ ค่าสินไหม ทดแทนให้ ข.

วรรค ๒ ก. เขียนหนังสือมาถาม ข. ว่า จะควรร้างค. แพทย์มารักษาหรือไม่ ข. เขียนตอบไปว่า ค. เคยรักษา ข. ครั้งหนึ่งแล้วแต่รักษาไม่ดี ทั้งไม่ใช่แพทย์ประกาศนียบัตร แผนปัจจุบัน ไม่ควรที่ ค. จะจ้างไปรักษาอีก ดังนี้ถ้าการที่ ข. เขียนตอบไป ยัง ค. นั้น ข. ได้เชื่อดังนั้นโดยสุจริต แม้ข้อความที่ว่า ค. ไม่ใช่แพทย์ประกาศนียบัตร แผนปัจจุบัน จะเป็นการฝ่าฝืนความจริง ข. ก็ไม่ต้องใช้ คำสินไหมทดแทนให้ ค.

๑. ตูคำพิพากษาฎีกาที่ ๑๒๘/๒๔๖๘ (ธรรมสารเล่ม ๕ หน้า ๖๐) “เมื่อมีใครมาต่อความรำคาญแก่เรา โดยกล่าวว่าเราเป็นลูกหนี้และขู่ว่าจะฟ้องเราดังนี้ เรามีอำนาจฟ้องศาลขอให้ศาลแสดงว่าไม่ได้ เป็นลูกหนี้และให้ระงับการที่มากกระทำแก่เรานั้นเสียได้”

๒. ตูคำพิพากษาฎีกาที่ ๑๕๕/๒๔๗๒ (ธรรมสารเล่ม ๑๓ หน้า ๘๐๖) ในพุกโน้ตได้บันทึกข้อความทั่วไป เรื่อง ละเมิดข้อ ๑

มาตรา ๔๒๔ ในการพิพากษาคดี ข้อ ความ รับผิดชอบ เพื่อ
 ลเมิด และ กำหนดค่า สิ้น ไหม ทด แทน นั้น
 ท่านว่าศาลไม่จำ ต้อง ดำเนิน ตาม บท บัญญัติ
 แห่งกฎหมายลักษณะอาญา อัน ว่า ด้วย การที่
 จะต้องรับโทษ และ ไม่จำต้องพิเคราะห์ถึง
 การที่ ผู้กระทำ ผิด ต้อง คำพิพากษา ลงโทษ
 ทางอาญาหรือไม่

อุทธรณ์

ก. ทำให้ม้า ข. ขาหักโดย ความ ประมาท
 เลินเล่อ ดังนั้นศาลไม่ต้องพิเคราะห์ว่า การ
 กระทำของ ก. นั้น จะเป็นผิดใน ทาง อาชญา
 ฐาน ทำให้เสีย ทรัพย์ หรือไม่ กล่าว คือ
 เมื่อปรากฏว่า ก. ทำให้ม้า ข. ขาหักโดยความ
 ประมาทเลินเล่อแล้วก็พิพากษาให้ ก. ไซ้ ค่า
 สิ้นไหมทดแทนให้ ข. ได้

แต่ มี มาตรา ๕๐ และ ๕๑ แห่ง กฎหมาย
 ลักษณะอาญาซึ่งควรพิจารณาประกอบด้วย
 ดังนี้

“มาตรา ๕๐ ในการที่จะพิพากษาคดีส่วน
 แฝง ซึ่งว่ากล่าวเป็น ทาง อาญา อยู่ อีก ส่วน
 หนึ่งนั้น ท่านว่าผู้พิพากษาส่วนแฝง ต้อง
 ถือเอาความเท็จความจริง ที่ปรากฏในคำ
 พิพากษาส่วนอาญาเป็นหลัก แก่การ พิพาก..
 ษาส่วนแฝง

มาตรา ๕๑ ใน การ ที่ จะ พิพากษา คดีที่
 พ้อง ทาง แฝง นั้น ท่าน ให้ พิพากษา ตาม
 ลักษณะกฎหมาย อันว่าด้วยความรับผิดชอบ
 ของบุคคลในทางแฝง และไม่ให้ถือเอา
 เหตุที่คำพิพากษาในคดี ทางอาญา ว่า ผู้ต้อง
 หาระทำความ ผิดใน คดีนั้น หรือไม่ผิด เป็น
 ประมวล

แต่ลักษณะที่จะกำหนดราคาทุนทรัพย์ ซึ่ง
 พิพากษาให้คืนแก่โจทก์ก็ดี หรือจะกำหนด
 สิ้นไหมที่พิพากษาให้ใช้ทดแทน ความเสี
 หายแก่โจทก์ก็ดี ท่านให้ศาลกำหนดตาม
 สมควรแก่ราคาของ และ ความ เสี หาย นั้น
 แต่อย่าให้เกินไปกว่าราคา หรือจำนวนที่
 โจทก์ได้ร้องขอ ”

มาตรา ๔๒๕ นายจ้างต้อง ร่วม กัน รับผิดชอบ ลูกจ้างใน
ผลแห่งลเมิตซึ่ง ลูก จ้างได้กระทำไปในทาง
การที่จ้างนั้น

อุทาหรณ์

ก. เป็นลูกจ้างขับรถของ ข. ระวังขับ
รถ ก. ทำรถชน ค. บาดเจ็บ ข. ต้องรับผิดชอบ
ร่วมกับ ก. ในการใช้ ค่าสินไหมทดแทนให้ค.
(แต่ถ้าลูกจ้างเป็นผู้เยาว์ ให้ดูมาตรา ๔๓๐)

มาตรา ๔๒๖ นายจ้างซึ่งได้ ใช้ค่า สินไหม ทด แทนให้
แก่บุคคลภายนอกเพื่อลเมิตอัน ลูกจ้างได้ทำ
นั้น ชอบที่จะได้ชดใช้จากลูกจ้างนั้น

อุทาหรณ์

ตามอุทาหรณ์ได้มาตรา ๔๒๕ สมมติว่า
ข. ผู้เดียวได้ออก ค่าสินไหม ทด แทนให้ค.

๒๒๔

๕๐๐ บาท ตั้งนี้ ข. มีสิทธิไล่เบี่ยเอาแก่ ก.
เต็ม ๕๐๐ บาทได้

(ให้สังเกตว่าต่างกับการที่บุคคล หลาย
คนร่วมกันละเมิด ตาม มาตรา ๔๓๒ มาตรา
๔๒๕ และ ๔๒๖ นี้เกี่ยวกับ การ ที่นายมิได้
ร่วมกับ ลูกจ้าง ทำ ละเมิด คือ ลูกจ้าง ผู้
เดี่ยวทำละเมิด แต่ นายต้องรับ ผิดร่วมใน
การใช้ค่าสินไหมทดแทน)

มาตรา ๔๒๗ บทบัญญัติในมาตราทั้งสองก่อนนั้น ท่าน
ให้ใช้บังคับแก่ตัวการและตัวแทนด้วย โดย
อนุโลม

อุทาหรณ์

ก. วาน ข. ขับรถยนต์ไป ส่ง ก. ที่ สำนัก
งาน ระวังขับ ข. ทำรถชน ค. บาดเจ็บ ตั้งนี้
ก. ต้องร่วมกันกับ ข. ใช้ ค่า สินไหม ทดแทน

๒๒๕

ให้ ค. เหมือนตั้งอุทธรณ์ได้มาตรา ๔๒๕
และ ๔๒๖

มาตรา ๔๒๗ ผู้ว่าจ้างทำของไม่ต้องรับผิดชอบเพื่อความ
เสียหายอันผู้รับจ้างได้ก่อให้เกิดขึ้นแก่บุคคล
ภายนอกในระหว่างทำการงานที่ว่าจ้าง เว้น
แต่ผู้ว่าจ้างจะเป็นผู้ผิดในส่วนการงานที่สั่ง
ให้ทำ ฤๅในคำสั่งที่ตนให้ไว้ ฤๅในการเลือก
หาผู้รับจ้าง

อุทธรณ์

จ้างมี ๒ ชนิด คือ จ้างแรงงาน และ
จ้างทำของ

จ้างแรงงาน คือ สัญญาซึ่งบุคคลคน
หนึ่ง เรียกว่า “ลูกจ้าง” ตก ลง จะ ทำงาน
ให้แก่บุคคลอีกคนหนึ่งเรียกว่า “นายจ้าง”
และนายจ้างตกลงจะให้สินจ้างตลอด เวลา ที่

ทำงานให้ (ให้ดูมาตรา ๕๗๕) ถ้าลูกจ้าง
ทำละเมิดนายจ้างต้องรับผิดชอบร่วม ในการ
ใช้ค่าสินไหมทดแทน (ให้ดูมาตรา ๔๒๕
และ ๔๒๖)

จ้างทำของ คือสัญญาซึ่งบุคคลคนหนึ่งเรียกว่า
“ผู้รับจ้าง” ตกลงรับจะทำงานสิ่งใดสิ่ง
หนึ่งจนสำเร็จให้แก่บุคคลอีกคนหนึ่งเรียกว่า
“ผู้ว่าจ้าง” แต่ผู้ว่าจ้างตกลงจะให้สินจ้าง
เพื่อผลสำเร็จแห่งการที่ทำงานนั้น (ให้ดูมาตรา
๕๗๗) จ้างทำของ ถ้าจะพูดอย่างง่ายๆ ก็
คล้ายกับที่เรียกกันว่าจ้างเหมา ผู้รับจ้างไม่
ใช้ตัวแทนของผู้ว่าจ้าง กรณีนี้ไม่เข้าอยู่ใน
มาตรา ๔๒๕, ๔๒๖, ๔๒๗ ข้างต้น เพราะ
ฉะนั้นตามธรรมดาผู้ว่าจ้างจึงไม่ต้องรับผิดชอบ
เพื่อความเสียหายอันผู้ว่าจ้างได้ก่อให้ เกิด
ขึ้น เช่น

(๑) ก. จ้าง ข. ปลูกเรือนในที่ของตน
เหมาแรงงาน จน ทำ เสร็จ ๑,๐๐๐ บาท ถ้า ข.

เดินเล่นทำเรื่อพังทับ ค. บาดเจ็บ ก. ไม่ต้อง
รับผิดชอบกับ ข. เพื่อความเสียหาย ของ ค.

(๒) แต่ถ้การที่เรื่อพังนั้นเป็นเพราะ
ก. สั่งให้ ข. เปลี่ยนใช้ไม้ขนาดบางที่สุด
ซึ่งการเปลี่ยนเช่นนี้ เป็นเหตุให้ เรื่อ พังทับ
ค. บาดเจ็บ ดังนั้น ก. ต้องรับ รับผิด เพื่อความ
เสียหายของ ค. เพราะ ก. เป็นผู้ผิดใน การ
งานที่ตนได้สั่งให้กระทำ

(๓) ตามอุทธรณ์ (๑) สมมติว่า ก.
รู้ว่า ข. เป็นช่างที่เดินเล่นก็ยังไม่จ้าง ข.
มาปลุกเรื่อ เมื่อเรื่อนั้นพังมาทับ ค. บาด
เจ็บ ก. ต้องรับผิดชอบเพื่อความเสียหายของ ค.
เพราะ ก. เป็นผู้ผิดในการเลือกหา ผู้รับ จ้าง

มาตรา ๔๕๙ บุคคลใดแม้ไร้ความสามารถเพราะเหตุ
เป็นผู้เยาว์ฤวิกลจริตก็ยังคงรับผิดชอบในผลที่ตน
ทำละเมิด บิตามารดาฤผู้อนุบาลของบุคคล
เช่นว่านย่อมต้องรับผิดชอบ กับ เขา ด้วย เว้น

แต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนได้ใช้ความระมัดระวังตาม
สมควรแก่น้ำที่ดูแลซึ่งทำอยู่นั้น

อุทาหรณ์

(๑) ก. ผู้เยาว์ได้จงใจทำน้ำของ ข. ขา
หัก ดังนั้น ก. ก็ต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายให้ข.

(๒) ตามอุทาหรณ์ (๑) สมมติว่า ก.
เป็น บิดา ก. ดังนั้น กฎหมายให้ถือว่า ก. ต้อง
ร่วมกับ ก. รับผิดชอบ ในการ ใช้ค่า สิ้น ใหม ทด
แทนนั้น

แต่ ถ้า หาก ก. พิสูจน์ได้ว่าได้ ใช้ ความ
ระมัดระวังในการดูแล แล้วแต่ ก. นั้น ก. ไป
เพื่อทำให้ น้ำข. ขาหัก ดังนั้น ก. ไม่ต้องรับผิดชอบ

มาตรา ๔๓๐ ครูบาอาจารย์ นายจ้าง ฤ็บุคคลอื่น ซึ่ง
รับดูแล บุคคล ผู้ไร้ ความ สามารถ อยู่ เป็น
นิตยภัต ี่ ชั่วครั้งคราวก็ด้จำต้องรับผิดชอบร่วม

กับผู้อื่น ความสามารถในการลเมิดซึ่งเขาได้
กระทำลงในระวางที่อยู่ในความดูแลของตน
ถ้าหากพิสูจน์ได้ว่าบุคคลนั้น ๆมิได้ใช้ความ
ระมัดระวังตามสมควร

อุทาหรณ์

ก. เป็นครูโรงเรียน ก. นักเรียนทำให้ม้า
ข. ขาหัก ตั้งขึ้นในชั้นต้น ก. ไม่ต้องรับผิดชอบ
ในผลแห่งการกระทำของ ก. แต่ถ้า ข. พิสูจน์
ได้ว่า ก. ได้ทะเลยมไม่นำพาในการควบคุม
ดูแลนักเรียน ดังนี้ ก. จึงจะต้องรับผิดชอบ
แห่งการกระทำของ ก.

(ให้สังเกตว่าหน้าที่ต้องนำสืบนั้นต่างกัน
กับบุคคลในมาตรา ๔๒๕)

มาตรา ๔๓๑ ในกรณีที่กล่าวมาในสองมาตรา ก่อน นั้น
ท่านให้นำบทบัญญัติ แห่งมาตรา ๔๒๖ มาใช้
บังคับด้วยโดยอนุโลม

อุทาหรณ์

ตามอุทาหรณ์ได้มาตรา ๔๒๕ และ ๔๓๐
 สมมติว่า ค. ต้องออกค่า สิ้นไหม ทดแทนให้
 ข. ๕๐๐ บาท ดังนั้น ค. มีสิทธิโต้แย้งเอาแก่
 ก. ได้ทั้งหมด ตามทำนองมาตรา ๔๒๖

มาตรา ๔๓๒ . ถ้าบุคคลหลายคน ก่อให้เกิดเสียหายแก่
 บุคคลอื่นโดยร่วมกันทำลเมิด ท่านว่าบุคคล
 เหล่านั้น จะต้อง ร่วมกัน รับ รับผิด ค่าสินไหม
 ทดแทนเพื่อความเสียหายนั้น ความข้อนี้
 ท่านให้ ใช้ตลอดถึงกรณี ที่ไม่สามารถ สืบรู้
 ตัวได้แน่ในจำพวก ที่ทำ ลเมิด ร่วม กันนั้น
 คนไหนเป็นผู้ ก่อให้เกิดเสียหายนั้นด้วย
 อนึ่งบุคคลผู้ ยุยง ส่งเสริม ฤฯ ช่วยเหลือ
 ใน การทำลเมิด ท่าน ก็ให้ ถือ ว่า เป็น ผู้
 กระทำลเมิดร่วมกันด้วย
 ใน ระวัง บุคคล ทั้งหลาย ซึ่ง ต้อง รับ ผิด

ร่วมกันใช้ค่าสินไหมทดแทนนั้น ท่านว่า
 ต่างต้องรับผิดชอบส่วนเท่าๆ กัน เว้นแต่
 โดยพฤติการณ์ ศาลจะวินิจฉัยเป็นประ
 การ^๔
 การอื่น

อุทธรณ์

วรรค ๑ ก. ข. ช่วยกันตีฆ่า ค. ขาหัก ดังนั้น
 ก. ข. ต้องรับผิดชอบร่วมกันในการใช้ ค่าสินไหม
 ทดแทนให้ ค.

วรรค ๒ ข. เป็นผู้ตีฆ่า ค. ขาหัก แต่ ก.
 เป็นผู้ช่วยเหลือโล่ฆ่าเข้ามา เพื่อให้ ข. ตีได้
 สะดวก ดังนั้น ก. ก็ต้องร่วมกันใช้ค่าสินไหม
 ทดแทนให้ ค. จะแบ่งส่วนความรับผิดชอบไม่ได้
 (ให้สัง เกตว่า ต่าง กับ ผู้สมรู้ ในทาง
 อาชญา)

วรรค ๓ (๑) ตามอุทธรณ์วรรค(๑)
 สมมติว่า ข. ออกค่าสินไหมทดแทนให้ ค. ไป
 ๑,๐๐๐ บาท ข. มีสิทธิไล่เบี้ยเอา จาก ก.
 ๕๐๐ บาท

(๒) ตามอุทธรณ์วรรค(๒) สมมติว่า
 ข. ได้ออกค่าสินไหมทดแทนให้ ก. ๑,๐๐๐
 บาท และฟ้องเรียกเอาจาก ก. ๕๐๐ บาท ตั้ง
 น. ก. อาจขอให้ศาลกะจำนวนเงินที่ ก. ต้อง
 รับผิดชอบน้อยลงมาได้ สุดแต่แต่ศาลจะ
 เห็นสมควรแก่พฤติการณ์

มาตรา ๔๓๓ ถ้าความเสียหายเกิดขึ้นเพราะสัตว์ ท่าน
 ว่าเจ้าของสัตว์ทุกบุคคลผู้รับเลี้ยงรักษาไว้
 แทนเจ้าของจำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนให้
 แก่ฝ่ายที่ต้องเสียหายเพื่อความเสียหายอย่าง
 ใดๆ อันเกิดแต่สัตว์นั้น เว้นแต่จะพิสูจน์
 ได้ว่าตนได้ใช้ความระมัดระวังอันสมควรแก่
 การเลี้ยงการ รักษา ตาม ชนิด และ วิสัย ของ
 สัตว์ ฤตามพฤติการณ์อย่างอื่น ฤพิสูจน์
 ได้ว่าความเสียหายนั้น ย่อมจะต้องเกิดมีขึ้น
 ทั้งที่ได้ใช้ ความระมัดระวังถึงเพียงนั้น
 อนึ่งบุคคลผู้ต้องรับผิดชอบดังกล่าวมา

ในวรรคต้นนั้น จะใช้สิทธิไล่เบี้ยเอาแก่บุคคลผู้ที่เร้าฤยั่วสัตว์นั้นโดยลเมิต ฤยั่วแก่เจ้าของสัตว์อื่นอันมาเร้าฤยั่วสัตว์นั้น ๆ ก็ได้

อุทาหรณ์

วรรค ๑ (๑) ก. เลี้ยงสุนัขไว้ ๑ ตัว สุนัขกัด ข. บาดเจ็บ ตั้งขึ้นในชั้นต้น ก. ต้องรับผิดชอบเพื่อความเสียหายของ ข.

(๒) ถ้า ก. พิสูจน์ได้ว่าตนได้ใช้ความระมัดระวังสมควรแก่การเลี้ยงสุนัขชนิดนั้นแล้ว เช่น ได้ล่ามสุนัขไว้ด้วยโซ่ แต่เผอิญมี ค. มาลอบตัดโซ่นั้นไปจึงเป็นเหตุให้สุนัขไปกัด ข. ได้ ดังนี้ ก. ไม่ต้องรับผิดชอบ

วรรค ๒ ตามอุทาหรณ์วรรค ๑ สมมติว่าการที่สุนัขหลุดออกจากโซ่นั้นเป็นเพราะ ก. ได้มายั่วสุนัขจึงดึงโซ่ขาด หรือเพราะสุนัข

ของ ก. ได้มาเห่าขู่ทำให้สุนัข ของ ก. ตีง
 โข่ขาด ดังนั้นถ้า ก. ต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหม
 ทดแทนให้ ข. ๕๐๐ บาท ก. มีสิทธิไล่เบี้ย
 เอาจาก ค. ได้

มาตรา ๔๓๔ ถ้าความเสียหายเกิดขึ้น เพราะเหตุที่โรง
 เรือนฤกษ์ปลูกสร้างอย่างอื่นก่อสร้างไว้ชำ..
 รุดบกพร่องก็ดี ฤกษ์บำรุงรักษาไม่เพียงพอ
 ก็ดี ท่านว่าผู้ครองโรงเรือนฤกษ์ปลูกสร้าง
 นั้น ๆ จำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน แต่ถ้า
 ผู้ครองได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควร เพื่อ
 บัดป้องมิให้เกิดเสียหายฉนั้นแล้ว ท่านว่า
 ผู้ เป็นเจ้าของ จำต้องใช้ค่า สินไหม ทดแทน
 บทบัญญัติที่กล่าวมาในวรรค ก่อน นั้นให้
 ใช้บังคับได้ตลอดถึง ความ บกพร่องใน การ
 ปลูกฤกษ์จันทน์ไม้ฤกษ์กอไผ่ด้วย
 ในกรณีที่กล่าว มาใน สอง วรรค ข้าง ต้น
 นั้น ถ้ายังมีผู้อื่นที่ต่อรับผิดชอบใน

การก่อให้เกิดเสียหายนั้นด้วยไซร้ ท่านว่า
ผู้ครอบงำเจ้าของจะไร้สิทธิไล่เบียดเอาแก่
ผู้นั้นก็ได้

อุทาหรณ์

วรรค ๑ (๑) ก. เป็นผู้เช่าอยู่ในเรือน
ของ ข. เรือนนั้นเก็บบำรุงรักษาไม่เพียงพอ
จึงพังทะลายลงมาทับ ค. บาดเจ็บ ดังนี้ ก.
ต้องไร้ค่า สิ้นไหมทดแทนให้แก่ ค. ผู้ต้อง
เสียหาย

(๒) ตามอุทาหรณ์ (๑) สมมติว่าเรือน
นั้นเอียงเกือบจะพังทะลาย ก. ได้เอาไม้ค้ำ
เรือนนั้นไว้และใช้ความระมัดระวังตามสม-
คควรแล้ว เรือนนั้นก็ยังพังทะลายลงมาทับ ค.
บาดเจ็บ ดังนี้ ข. ผู้เป็นเจ้าของต้องไร้ค่า
สิ้นไหมทดแทนให้ ค.

วรรค ๒ ก. เข้าที่ดินของ ข. แปลงหนึ่ง
ที่ดินนั้นมีต้นมะขามต้นหนึ่งจวนจะโค่น อยู่
แล้ว ก. ได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควร

โดยเอาไม้ค้ำจนต้นไม้ขึ้นไว้ แต่ต้นไม้ก็ยัง
โค่นมาทับ ก. บาดเจ็บ ดังนี้ ก. ไม่ต้องรับ
ผิด แต่ ข. ผู้เป็นเจ้าของต้องรับผิดชอบในการ
ใช้ค้ำสินไหมทดแทนให้ ก.

วรรค ๓ ตามอุทธรณ์วรรค ๑ สมมติ ว่า
การที่เรือนนี้พังทลายลง มาเป็นเพราะง.
ช่างก่อสร้างทำไว้บกพร่อง ดังนี้ ก. หรือ ข.
ผู้ที่ออก ค้ำสินไหม ทดแทนไป นั้น อาจ ได้
เบียดเอาจาก ง. ได้

มาตรา ๔๓๕ บุคคลใดจะประสบความเสียหายอัน พัง
เกิดจากโรง เรือน ฤๅ สิ่ง ปลูกสร้าง อย่างอื่น
ของผู้อื่น บุคคลผู้นั้นชอบที่จะเรียกให้
จัดการตามที่จำเป็นเพื่อบำบัด บัดป้อง ภัยนั้น...
ตรายนั้นเสียได้

อุทธรณ์

ก. เห็น เรือน ข. เจ้า ของ ที่ดิน ข้าง เคียง

เกือบจะพังทะลายลงมาทับเรือนของ ก. ดังนั้น ก. อาจเรียกให้ ข. จัดการ ค้ำจุน หรือ ทำการ อย่างอื่นตามที่จำเป็น เพื่อป้องกันมิให้เรือน ของ ข. พังลงมาทับเรือนของ ก. ได้

มาตรา ๔๓๖ บุคคลผู้อยู่ในเรือน ต้องรับผิดชอบ ในความเสียหายอันเกิด เพราะ ของ ตก หล่น จากเรือนนั้น ถ้าเพราะทิ้งขว้างของไป ตกในที่อันมิควร

อุทาหรณ์

ก. เข้าอยู่ในเรือน ข. มีกะถางต้นไม้ ใบหนึ่งตกลงมาถูกศีรษะ ค. บาดเจ็บ ดังนั้น ก. ต้องรับผิดชอบ ค่าสินไหมทดแทนให้ ค.

มาตรา ๔๓๗ บุคคลใด ครอบครองควบคุมดูแลยานพาหนะอย่างใด ๆ อันเดินด้วยกำลังเครื่องจักรกล บุคคลนั้นจะต้องรับผิดชอบเพื่อการเสียหายอันเกิดแต่ยานพาหนะนั้น เว้น

แต่จะพิสูจน์ได้ว่า การเสียหายนั้น เกิดแต่เหตุสุดวิสัย ฤๅเกิดเพราะความผิดของผู้ต้องเสียหายนั่นเอง

ความข้อนี้ให้ใช้บังคับได้ตลอดถึงบุคคลผู้มีไว้ในครอบครองของตนซึ่งทรัพย์สินอันเป็นของเกิดอันตรายได้โดยสภาพ ฤๅโดยความมุ่งหมายที่จะใช้ ฤๅโดยอาการกมลของทรัพย์สินด้วย

อุทาหรณ์

วรรค ๑ (๑) ก. ขับรถยนต์ไปในแม่น้ำโดยเฉี่ยวผิดทาง เรือของ ก. ชนเรือ ข. ล่ม ดังนั้น ก. ต้องรับผิดชอบเพื่อความเสียหายของ ข.

(๒) สมมติว่าการที่เรือของ ก. ชนเรือ ข. นั้นถูกพายุพัดทำให้เป็น การสุดวิสัยที่จะควบคุมเรือของ ก. ได้โดยดี ซึ่งไม่ใช่ความผิดของ ก. ดังนั้น ก. ไม่ต้องรับผิดชอบ

๑. คำพิพากษาฎีกาที่ ๑๑๕/๒๔๖๓ ธรรมสารเล่ม ๔ หน้า ๑๒๘ และประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๘

(๓) สมมติว่าเรือของ ข. จอดซ้อนลำกับเรือของ ค. ทั้งไม่จุดคอมพิวเตอร์เป็นไปตามพระราชบัญญัติ การเดิน เรือใน น่านน้ำ สยาม พ. ศ. ๒๔๕๖ มาตรา ๑๐๕ เรือของ ก. แล่นไปตามปกติธรรมดาจึงโดนเรือ ข. ดังนั้น การที่เรือ ก. ชนเรือ ข. เป็นเพราะความผิดของ ข. ก. ไม่ต้องรับผิดชอบ

๑. ก) คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๕๖๒/๒๔๑๑ ธรรมสาร เล่ม ๑๒ หน้า ๖๒๕

ดูพระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำสยาม พ. ศ. ๒๔๕๖ มาตรา ๓๐๔ มีความว่า “ถ้าเรือที่โดนกันนั้น ต่างมีความผิดหรือความละเลยทั้ง๒ลำ ท่านว่าไม่ต้องปรับให้ฝ่ายใดใช้ค่าเสียหายอันตรายซึ่งได้ มีแก่ลำใด ๆ หรือทั้งสองลำ เว้นไว้แต่ถ้าพิเคราะห์ได้ความปรากฏว่า มูลเหตุที่โดนกันได้เกิดจากฝ่ายใดโดยมาก ฉะนั้นจึงให้ศาลซึ่งมีหน้าที่ตัดสินกำหนดจำนวนเงิน ที่ฝ่ายนั้น จะต้อง ใช้ ค่าเสียหายให้แก่อีกฝ่ายหนึ่ง ฯลฯ”

ข) คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๔๕๐/๒๔๖๕ ธรรมสารเล่ม ๑๐ หน้า ๔๕๕ “จำเลยขับรถยนต์มาตามธรรมดาโดยใช้ ความระมัดระวังตามสมควรแล้ว ผู้ตายลงจากรถอีกคันหนึ่งเดินจะตัดข้ามถนนมิได้ให้ลี้วซ้ายแลขวาจึงเป็นเหตุให้รถยนต์จำเลยขับแล่นสวนมาโดน ดังนั้นจำเลยไม่มีความผิดอาชญา”

ค) คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๕๕ และ ๔๐๐/๒๔๖๕ ธรรมสาร เล่ม ๑๐ หน้า ๔๐๘ “จำเลยขับรถลงไปตามธรรมดาพอถึงถนนจอแจ มีเด็กวิ่งผ่านหน้ารถโดยปราศจากความระมัดระวัง มาปะทะกับตะแกรงหน้ารถโดยบังเอิญ ซึ่งจำเลยไม่มี เวลาพอที่จะห้ามล้อ เด็ก จึง ตกตะแกรงและรถทับจำเลยไม่มีผิดอาชญา”

วรรค ๒ (๑) ก. เก็บน้ำมันเป็นชั้นไว้ในบ้าน ไฟติดน้ำมันเป็นชั้นลุกไหม้บ้าน ก. และลูกกลมไปไหม้บ้าน ข. ด้วย ตั้งนี้ ก. ต้องรับผิดชอบ ข.

(๒) ก. มีโรงสีไฟซึ่งใช้เคียวด้วยกำลังไอน้ำ เครื่องจักรระเบิดทำให้ ข. บาดเจ็บ ตั้งนี้ ก. ต้องรับผิดชอบ ข.

นอกจาก ก. จะพิสูจน์ได้ว่า การนั้นเกิดแต่เหตุสุดวิสัย หรือเป็นเพราะความผิดของ ข. เองตามทำนองในวรรค ๑

ชำนาญหอสมุด

หมวด ๒

ค่าสินไหมทดแทนเพื่อละเมิด

บททักขีความทั่วไป

ค่าสินไหมทดแทน ได้แก่การทำให้
 สิ่งที่ถูกละเมิดได้เสียไปให้กลับคืนดังเดิม
 หรือใช้เงินแทนรวมทั้งค่าเสียหาย อันจะพึง
 บังคับให้ใช้ เพื่อความเสียหายอย่างใด ๆ
 อันได้ก่อกวนขึ้นด้วย เพราะฉะนั้นความ
 เสียหายจึงอาจเป็นการ ทดแทน สิ่งหนึ่ง สิ่ง
 ใดอันเขามีอยู่แล้ว (Damnum emergens)
 และ ขาดประโยชน์ที่ควรได้ (Lucrum
 cessans) ดังที่ได้กล่าวในบันทึก ข้อความ
 ทั่วไปลักษณะ ๕ ส่วนความเสียหายอย่าง
 อันอันมิใช่ตัวเงิน ซึ่งอาจเป็นความเสียหาย
 ต่อความรู้สึก (Dommage moral) นั้น
 ดูเหมือนผู้ต้องเสียหายอาจเรียกได้ ให้ดู

อุทธรณ์และฟุตโน้ตได้มาตรา ๔๔๖

คำสืงใหม่ทดแทนจะพึงให้ โดยสถานใด
เพียงใดนั้น มาตรา ๔๓๘ ให้ศาลวินิจฉัย
ตาม ควร แก่ พฤติการณ์ และความร้ายแรง
แห่งละเมิด

ในหมวดนี้ยังมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการใช้
คำสืงใหม่ทดแทนในกรณีที่เป็นพิเศษออก
ไปจากหลักดังกล่าวข้างต้น คือ

๑. ในเรื่องคำสืงใหม่ทดแทน เพราะ
มีการละเมิด แก่ทรัพย์สิน (ให้ดูมาตรา ๔๓๘
วรรค ๒ มาตรา ๔๔๑)

๒. คำสืงใหม่ทดแทน เพราะละเมิดแก่
ชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ (ให้ดู
มาตรา ๔๔๓-๔๔๖)

๓. คำสืงใหม่ทดแทน เพราะ ละเมิด
เกี่ยวแก่ชื่อเสียง หรือ เกียรติคุณ (ให้ดู
มาตรา ๔๔๗)

มาตรา ๔๓๘ ค่าสินไหมทดแทน จะพึงใช้ โดย สถานใดเพียงใดนั้น ให้ศาลวินิจฉัยตามควรแก่พฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งละเมิด

อนึ่งค่าสินไหมทดแทนนั้น ได้แก่การคืนทรัพย์สินอันผู้เสียหายต้องเสียไปเพราะละเมิด ฤ็ใช้ราคาทรัพย์สินนั้น รวมทั้งค่าเสียหายอันจะพึงบังคับให้ใช้ เพื่อความเสียหายอย่างใด ๆ อันได้ ก่อขึ้นนั้นด้วย

อุทธรณ์

วรรค ๑ ให้อำนาจศาลที่จะ กำหนด ค่าสินไหมทดแทนตามควรแก่พฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งละเมิด

วรรค ๒ ก. ถักม้าของ ข. ไป ๑ ตัว ก. ต้องใช้ ค่าสินไหมทดแทนให้ ข. ดังนี้

(๑) (ก) คืนม้าตัวนั้นให้ ข. หรือ

(ข) ถ้าคืนไม่ได้ เช่น ก. ซ้ำม้านั้นตายไปแล้ว ก็ใช้ราคาม้าตัวนั้น ให้ ข. (ให้ดูมาตรา ๔๓๕)

๒๔๔

(๒) นอกจากในข้อ (๑) ข. อาจเรียก
รื้อเอาค่าเสียหายเพราะการที่มันั้น ขาดใช้
การงานได้อีกด้วย

(ให้พิจารณาตามมาตรา ๒๒๒)

มาตรา ๔๓๗ บุคคลผู้จำต้องคืน ทรัพย์สิน ผู้อื่น ต้อง
เสียไปเพราะลเมิตแห่งตนนั้น ยังต้องรับ
ผิดชอบตลอดถึงการที่ ทรัพย์สิน นั้น ทำลาย ลง
โดยอุบัติเหตุ ถ้า การคืน ทรัพย์สิน ตกเป็น พัน
วิสัยเพราะเหตุอย่างอื่นโดยอุบัติเหตุ ถ้า
ทรัพย์สินนั้นเสื่อมเสียลงโดย อุบัติเหตุ นั้น ด้วย
เว้นแต่เมื่อการที่ทรัพย์สินนั้นทำลาย ถ้าตก
เป็นพันวิสัยจะคืน ถ้าเสื่อมเสียนั้น ถึง
แม้ว่าจะมิได้ มีการทำลเมิต ก็คงจะต้องตก
ไปเป็นไปอย่างนั้นอยู่เอง

อุทาหรณ์

(๑) ตามอุทาหรณ์ได้มาตรา๔๓๗สมมต

ว่า ม้านั้นตายเพราะโรคระบาดในระหว่างที่
 ก. ลักเอาไปอันเป็นเหตุสุดวิสัย เช่นนี้ ก.
 ต้องรับผิดชอบใช้ราคาม้านั้นให้ ข.

(๒) ตามอุทธรณ์ก่อน สมมติว่าม้านั้นถ้าหาก ก. ไม่ได้ลักเอาไป ข. ก็คงเก็บม้านั้นไว้ในบริเวณซึ่งโรคระบาดแผ่ไปถึงตั้งนี้ ก. ไม่ต้องรับผิดชอบใช้ราคาม้านั้นให้ ข. (แต่อาจรับผิดชอบในการที่ ข. ต้องเสียหายในการที่ม้านั้นขาดใช้การงาน)

มาตรา ๔๔๐ ในกรณีที่ ต้องใช้ ราคา ทรัพย์สินอันได้เอา
 ของเขาไปก็ดี ในกรณีที่ ต้องใช้ ราคาทรัพย์สิน
 อันลดน้อยลงเพราะบุบสลาย ก็ดี ฝ่ายผู้
 ต้องเสียหายจะเรียก ดอกเบี้ยใน จำนวนเงิน
 ที่จะต้องใช้ คิดตั้งแต่เวลา อันเป็น ฐานที่
 ตั้งแห่งการประมาณราคานั้นก็ได้

อุทธรณ์

ก. ลักม้า ข. ไปเมื่อวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ.

๒๔๖

๒๔๗๓ ครั้นวันที่ ๒ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๓
ก. นำมันนั้นตาย ดังนี้ ก. ต้องใช้ราคาม้าให้
ข. ตามมาตรา ๔๓๕ สมมติว่าม้ามี่ราคา ๑๐๐
บาทณเวลาอันเป็นฐานที่ตั้งแห่งการประมาณ
ราคานั้นคือ วันที่ ๒ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๓
ดังนี้ ข. อาจเรียกร้องให้ ก. เสีย ดอกเบี้ย
ร้อยละ ๗ ครั้ง ตั้งแต่วันที่ ๒ เมษายน พ.ศ.
๒๔๗๓ จนกว่าจะใช้ราคาเสร็จก็ได้
(ให้พิจารณาตามตรา ๒๒๕)

มาตรา ๔๔๑ ถ้าบุคคลจำต้องใช้ ค่าสินไหมทดแทน
เพื่อความเสียหายอย่างใด ๆ เพราะเอาสิ่งหา
ริมทรัพย์ของเขาไปก็ดี ฤ็เพราะทำของเขา
ให้บุบสลายก็ดี เมื่อใช้ค่าสินไหมทดแทน
ให้แก่บุคคลซึ่งเป็นผู้ครองทรัพย์นั้น อยู่ใน
ขณะที่เอาไป ฤ็ขณะที่ทำให้บุบสลาย
นั้นแล้ว ท่านว่าเป็นอันหลุดพ้นไปเพราะ
การที่ได้ใช้ให้เช่นนั้น แม้กระทั่งบุคคล

ภายนอกจะเป็นเจ้าของทรัพย์สินที่มีสิทธิอย่างอื่นเหนือทรัพย์สินนั้น เว้นแต่สิทธิของบุคคลภายนอกเช่นนั้นจะเป็นที่รู้ของแก่ตนผู้มีได้รู้ เพราะความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของตน

อุทาหรณ์

(๑) ก. ลักม้า ๑ ตัวไปจาก ความครอบครองของ ข. แต่ความจริง ค. เป็นเจ้าของม้านั้น เมื่อ ก. ใช้ ค่าสินไหมทดแทนให้ ข. แล้ว ค. จะเรียกร้องจาก ก. ไม่ได้

(ทั้งนี้เพราะกฎหมายสันนิษฐานว่า ผู้ที่ครอบครองสังหาริมทรัพย์ย่อมเป็นเจ้าของสังหาริมทรัพย์นั้น)

(๒) ตามอุทาหรณ์ (๑) สมมติว่า ก. ทราบแล้วว่า ค. เป็นเจ้าของที่แท้จริงแต่ ก. ก็ยังใช้ ค่า สินไหม ทดแทนให้ แก่ ข. ดังนั้น ค. เรียกร้องเอา ค่าสินไหม ทดแทน จาก ก. อีกได้

(ส่วนความเกี่ยวพัน ระหว่าง ก. กับ ข. นั้น จะถือว่า พิจารณา ตาม บท บัญญัติ เรื่อง ลาก มีควรวัดว่า ก. มีสิทธิเรียกคืนจาก ข. ได้เพียง ไรหรือไม่)

มาตรา ๔๔๒ ถ้าความเสียหายได้เกิดขึ้น เพราะ ความ ผิดอย่างหนึ่งอย่างใดของผู้ต้องเสียหายประ กอบด้วยไซ้ร้ ท่านให้นำบท บัญญัติ แห่ง มาตรา ๒๒๓ มาใช้บังคับ โดยอนุโลม

อุทาหรณ์

ก. ขับรถยนต์โดยเร็ว เต็มที่ไปใน ถนน หลวง ชนรถยนต์ ข. ชั่ง จอด ขวาง อยู่ใน ถนนเสียหาย ดังนั้น การที่จะกำหนดค่าสิน ไหมทดแทน ศาลต้องวินิจฉัยความผิดของ ก. และ ข. ว่า จะ ชั่ง หย่อน กว่า กัน เพียง ใด ตามมาตรา ๒๒๔ และให้ดู

๑) คำพิพากษาฎีกาที่ ๑๑๘/๒๔๗๐
 ชรบสารเล่ม ๑๑ หน้า ๘๓ “กระป๋องของโจทก์
 จำเลยปล่อยเสียงอยู่ในตู้เดียวกัน ต่าง
 สมักรเข้าชีวิตกันเองมีบาดเจ็บ เจ้าของกระ-
 ป๋องไม่ต้องรับผิดชอบ ตาม กฎหมาย ลักษณะเบ็ด
 เสร็จ บทที่ ๑๓๑ ”

๒) คำพิพากษาฎีกาที่ ๗๑๓/๒๔๖๘
 ชรบสารเล่ม ๘ หน้า ๗๗๗ ซึ่ง วางหลักไว้ว่า
 “การโดนกันทั้งทางบกและทางน้ำนั้น ถ้า
 ต่างฝ่ายต่างเดินเลื้อด้วยกัน

๑. ฝ่ายหนึ่ง เดินเลื้อ ก่อน แต่เพียง
 ความเดินเลื้อนี้ เหตุ โดน กันไม่ อาจ เกิดขึ้น
 ฝ่ายเดินเลื้อหลังทำให้เกิดเหตุ ฝ่ายหลัง
 ต้องรับผิดชอบ

๒. เดินเลื้อด้วยกัน ใครเดินเลื้อใกล้
 กับเหตุ ฝ่ายนั้นต้องรับผิดชอบ

๓. ไม่ปรากฏว่าเป็น สถานใดใน ๑ และ
 ๒ แบ่งกันใช้ค่าเสียหาย ”

๓) พระราชบัญญัติการ เดิร เรือ ใน น่าน
น้ำ สยาม พ. ศ. ๒๔๕๖ มาตรา ๓๐๔ ใน พุท
ไนต์ได้มาตรา ๔๓๗

๔) คำพิพากษาฎีกาที่ ๕๕๕ และ ๖๐๐/๒๔๖๕
ธรรมสาร เล่ม ๑๐ หน้า ๖๓๒ “ทรัพย์สิน สมบัติ
ของฝ่ายใดที่เสียหายไปในการวิวาทจะเรียก
ร้องเอาแก่กันมิได้”

มาตรา ๔๔๓ ในกรณีทำให้เขาถึงตายนั้น ค่าสินไหม
ทดแทนได้แก่ค่าปลงศพรวมทั้งค่าใช้จ่าย อัน
จำเป็นอย่างอื่น ๆ อีกด้วย

ถ้ามิได้ตายในทันที ค่าสินไหมทดแทน
ได้แก่ค่ารักษาพยาบาลรวมทั้ง ค่าเสียหาย ที่
ต้องขาดประโยชน์ทำมาหาได้ เพราะไม่สา
มารณประกอบการรณนั้นด้วย

ถ้าว่าเหตุที่ตายลงนั้นทำให้บุคคลคนหนึ่ง
คนใด ต้อง ขาด ไร่อุปการะ ตาม กฎหมาย ไป
ด้วยไซ้ร้ ท่านว่าบุคคลคนนั้นชอบที่จะได้
รับค่าสินไหมทดแทนเพื่อการนั้น

อุทาหรณ์

วรรค ๑ ก. ข้า ข. ตาย ตั้งขึ้น ก. ต้องใช้
ค่าปลงศพและ ค่าใช้จ่าย อันจำเป็น ซึ่ง เกี่ยว
แก่การนั้น เช่นค่าบรรจุศพไปวัด

วรรค ๒ เมื่อวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๓
ก. พัน ข. ผู้เป็นช่างก่อสร้างอยู่ใน บริษัท ค.
ข. ตาย เมื่อวันที่ ๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๓
ตั้งขึ้นนอกจากค่าสินไหมทดแทนอื่นๆ ก.
จำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการต่อไป

๑. ค่ารักษาพยาบาล ข. ตั้งแต่วันที่ ๑
เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๓ จนถึงเวลาที่ ข. ตาย
๒. ค่าที่ ข. ขาด การทำงานในบริษัท ค.
ตั้งแต่วันที่ถูกฟันจนถึงเวลาที่ ข. ตาย

วรรค ๓ ตามอุทาหรณ์ก่อน สมมติว่า
ข. มีภรรยา ๑ คน ภรรยา ข. ยังมีสิทธิเรียก
ร้องให้ ก. ใช้ค่าสินไหมทดแทนในการที่ตน
ได้ขาดไว้ความอุปการ

ข้อสังเกต ความอุปการ (Entretien)

นั้นต่างกันกับการที่บุคคลมีหน้าที่ต้องทำงานให้ตามกฎหมาย (Obligation Légale à la prestation de services) ตามมาตรา ๔๔๕ ผู้ที่อยู่ในความอุปการะหรือในการเลี้ยงดูเช่น ภรรยา บุตรซึ่งอยู่ในความอุปการะของสามีและบิดามารดา ส่วนหน้าที่ต้องทำงานให้ตามกฎหมาย นั้น เป็นหนี้ ชนิดหนึ่ง ซึ่งตามประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันมีขึ้น โดยกฎหมายบัญญัติ เช่นภรรยา กฎหมายบัญญัติให้มีหน้าที่ทำงานในครอบครัว บุตร กฎหมายบัญญัติให้ทำงานให้ บิดามารดา ให้ดูคำพิพากษาฎีกาที่ ๕๒๘/๒๔๗๐ ธรรมสารเล่ม ๑๑ หน้า ๕๐๘

มาตรา ๔๔๔ ในกรณีทำให้เสียหายแก่ร่างกายอนามัยนั้น ผู้ต้องเสียหายชอบที่จะได้ชดเชยค่าใช้จ่ายอันตนต้องเสียไป และค่าเสียหายเพื่อการที่เสียความสามารถประกอบ การงาน

สิ้นเชิงๆแต่บางส่วน ทั้งในเวลาปัจจุบัน
นั้นและในเวลาอนาคตด้วย

ถ้าในเวลาพิพากษาคดี เป็นพื้นวิสัยจะ
หยั่งรู้ได้ แม้ความเสียหายนั้นได้มีแท้จริง
เพียงใด ศาลจะกล่าวในคำพิพากษาว่ายัง
สงวนไว้ซึ่งสิทธิที่จะแก้ไข คำพิพากษานั้น
อีกภายในระยะเวลาไม่เกินสองปีก็ได้

อุทธรณ์

วรรค ๑ ก. เป็น ช่าง แก้วรถยนต์ อยู่ใน
บริษัทหนึ่ง ได้เงินเดือน ๆ ละ ๑๐๐ บาท
เมื่อวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๓ ข. พันแซน
ก. บาดเจ็บ ดังนั้น ก. มีสิทธิเรียกร้องให้ ข.
ชดใช้ เช่นต่อไปนั้

๑) ค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล

๒) ค่าที่ ก. ขาดการงาน เดือน ละ ๑๐๐
บาทในปัจจุบันและในอนาคต

วรรค ๒ ตามอุทธรณ์ วรรค ๑ สมมติ ว่า
ศาลมีอาจหยั่งทราบว่าเป็นอนาคตนั้น แขน

ก. จะใช้ไม่ได้ที่เดียว หรือเมื่อรักษาหาย แล้วอาจใช้ทำการงานได้ต่อไปดั้งเดิม เช่นนี้ ศาลจะกำหนดค่าเสียหายใน อนาคตไว้ก่อนก็ได้ และ กล่าวสงวนสิทธิที่จะแก้ไข ค่าพิพาทยานั้นอีกภายในระยะเวลาไม่เกิน ๒ ปี

สมมติว่าศาลตัดสินเมื่อวันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๗๓ ให้ ข. ใช้ ค่าที่ ก. ขาดการงาน ในปัจจุบัน คือ ตั้งแต่วันที่ ๑ เมษายน ถึง วันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๗๓ เป็น จำนวน ๑๐๐ บาท ค่าที่ขาด การงานใน อนาคตอีก ๒๐,๐๐๐ บาท และสงวน สิทธิ ตาม วรรค ๒ ครั้น วันที่ ๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๗๓ แขน ก. หายใช้ ทำการงานได้ ดั้งเดิม ดังนั้น ศาล อาจ แก้ค่าพิพาทยานั้น คือ ให้ ข. ใช้ค่าสินไหมทดแทนการที่ ก. ขาด การงานใน อนาคต นั้น เพียง ๑๐ เดือนเป็นเงิน ๑,๐๐๐ บาท ก. ต้อง คืนเงิน ๑๙,๐๐๐ บาทให้ ข.

มาตรา ๔๔๕ ในกรณีทำให้เขาถึงตาย ฤ็ให้เสียหาย

แก่ร่างกายฤาอนามัยก็ดี ในกรณีทำให้เขา
 เสียเสรีภาพก็ดี ถ้าผู้ต้องเสียหามีความ
 ผูกพันตามกฎหมายจะต้องทำการงานให้เป็น
 คุณแก่บุคคลภายนอกในครัวเรือน ฤาอุตสาหกรรม
 กรรมของบุคคลภายนอก นั้นไซ้ ท่านว่า
 บุคคลผู้จำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน นั้น จะ
 ต้องใช้ค่าสินไหม ทดแทนให้แก่บุคคลภาย
 นอก เพื่อที่เขา ต้อง ขาดแรงงาน อันนั้นไป
 ด้วย

อุทาหรณ์

ก. ข้า ข. บุตรของ ก. ชาวสวนตาย ดังนี้
 แม้ว่า ก. จะไม่อยู่ในความอุปการของ ข. บุตรก็
 ตาม แต่ ข. อาจมีหน้าที่ตามกฎหมายที่จะ
 ช่วย ก. บิดาทำสวน (ถ้าหากมีกฎหมายใญ่..
 ญาติ หน้าที่ ของ บุตรไว้ ดัง เช่น ประมวล กฎ..
 หมายแพ่งเยอรมัน) ดังนี้ ก. อาจเรียกค่าสิน

ใหม่ทดแทน จาก ก. เพื่อ ที่ ค. ต้อง ขาด แรง
งานนั้น

๑. เรื่องนี้ เป็นเรื่องหน้าที่ต้องทำงานตามกฎหมาย (Obligation légale à la prestation de services) ต่างกับการขาดความอุปการ (Entretien) ตามมาตรา ๔๔๓ ให้ดูข้อสังเกตในมาตรา ๔๔๓ นั้น
๒. คำพิพากษายุฎีกาที่ ๑๘๔/๒๔๗๒ ขรมสาร เล่ม ๑๓ หน้า ๑๘๑ “มารดาฟ้องเรียกค่าเสียหายจากผู้ซึ่งฆ่าบุตรตาย ต้องนำสืบให้ได้ความว่าตนได้รับความเสียหาย อย่างไร มิฉะนั้นมีสิทธิได้แต่ค่าปลงศพ ตามประมวลกฎหมายแพ่ง และพาณิชย์มาตรา ๔๔๓ วรรคต้นเท่านั้น”

มาตรา ๔๔๖ ในกรณีทำให้เขาเสียหายแก่ร่างกาย ฤ
อนามัยก็ดี ในกรณีทำให้เขาเสียเสรีภาพ
ก็ดี ผู้ต้องเสียหายจะเรียกร้องเอาค่าสินไหม
ทดแทนเพื่อความที่เสียหายอย่างอื่นอันมิใช่
ตัวเงินตัวใช้อีกก็ได้ สิทธิเรียกร้องอันนี้ไม่
โอนกันได้ และไม่ตกสืบไปถึงทายาท เว้น

แต่สิทธินั้นจะได้รับการยกเว้นไว้โดยสัญญา
 ญาได้ เริ่มฟ้องคดีตามสิทธินั้นแล้ว

อนึ่งหญิงที่ต้องเสีย หาย เพราะ ผู้ใด ทำ
 ผิดอาญาเป็นทุศลธรรมแก่ตนก็ ย่อม มี สิทธิ
 เรียกร้องทำนองเดียวกันนี้

อุทาหรณ์

วรรค ๑ ค่าเสียหายที่ผู้เสียหายอาจเรียก
 ร้องได้ อีกตามมาตรฐาน คือค่าเสียหายเพื่อ
 ความเสียหายอันมิใช่ตัวเงิน คำในภาษา
 อังกฤษใช้ว่า “Which is not pecuniary
 loss” ตาม ประมวลแพ่ง เยอรมัน มาตรา
 ๘๔๗ ซึ่ง ศาสตราจารย์ฝรั่งเศส ๘ นายได้
 แปลเป็นภาษา ฝรั่งเศสใช้คำว่า “Qui ne
 constituerait pas un dommage patri-
 monial” คือไม่ใช่ ความเสียหายใน กอง
 ทรัพย์สิน (Patrimoine) ซึ่งหมายความว่า

ถึงความเสียหายที่เรียกใน ภาษา ฝรั่งเศส ว่า
“ดอมมาจโมรอล” (Dommage moral)
เช่น

(๑) ก. พัน ข. แขนขาด ดังนั้นนอกจาก
ความเสียหายอันเกิดได้ เป็นเงินเป็นทองเช่น
ค่ารักษาพยาบาล ค่าไม่สามารถประกอบ
การทำงาน ตามมาตรา ๔๔๔ และ ๔๔๕ ข.
ยังรู้สึกเสียใจในการที่แขนขาด ความรู้สึก
(Affection) เช่นนี้จัดว่าเป็น การเสียหาย
ได้อย่างหนึ่ง ซึ่ง ข. อาจเรียกร้อง ค่าสิน
ไหมทดแทนจาก ก. ได้ อีกสถานหนึ่ง

(๒) ตามอุทธรณ์ข้างต้น สมมติว่าข.
ตายโดยโรคอื่น (ถ้าตายเพราะบาดแผลคดี
เข้าอยู่ในมาตรา ๔๔๓-๔๔๔) โดยยังมีหนี้
เรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจาก ก. ดังนั้น ก.
ทายาทของ ข. จะมีสิทธิเรียกร้อง จาก ก. ได้
ก็แต่ค่ารักษาพยาบาล และ ค่าไม่สามารถ
ประกอบการทำงาน ซึ่ง จะ ฟัง ได้รับ ตามมาตรา

๔๔๔ และ ๔๔๕ แต่จะเรียกร้องค่าเสียหาย
ตามมาตรา ๔๔๖ นี้ไม่ได้

(๓) ตามอุทธรณ์ (๒) สมมติว่าก่อน
ข. ตาย ก. ทำหนังสือให้ ข. รับสภาพหนี้ ว่า
ก. จะใช้เงินให้ ข. ๕๐ บาท สำหรับ ค่ารักษา
พยาบาล ค่าไม่สามารถประกอบกรงาน
๑๐,๐๐๐ บาท ค่าเสียหายที่ ข. มีความรู้สึก
เสียใจในการแขนขาด ๕,๐๐๐ บาท ดังนั้น
ถ้า ข. ตาย ภายหลัง ค. ก็มีสิทธิ เรียก ร้อง
จาก ก. ตามหนังสือรับสภาพหนี้

วรรค ๒ ก. ช่มชู้นกระทำชำเรานางสาว
ข. ตั้งนัการ ที่ หญิง สาว ถูก ช่ม ชู้น เช่นนั้น
ย่อมทำให้ หญิง นั้นรู้สึกเสียใจ เพราะเป็น
การเสียหายในความบริสุทธิ์ นางสาว ข. มี
สิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน เพื่อ การ นี้
จาก ก. ได้ อีก สถาน หนึ่ง นอก จาก ความ
เสียหายอื่น ๆ

มาตรา ๔๔๗ บุคคลใดทำให้เขา ต้อง เสียหาย แก่ชื่อเสียงเมื่อผู้ต้องเสียหายร้องขอ ศาลจะสั่งให้บุคคลนั้นจัดการตามควรเพื่อให้ชื่อเสียงของผู้นั้นกลับคืนดี แทนให้ ไร่ ค่าเสียหาย ฤๅทั้งให้ ไร่ ค่าเสียหายด้วยก็ได้

อุทาหรณ์

ก.โฆษณาในหนังสือพิมพ์ทำให้ข.เสียชื่อเสียงตามอุทาหรณ์ได้ มาตรา ๔๒๓ ดังนี้ ข. อาจเรียกร้อยค่าสินไหมทดแทนจาก ก. เช่น เงิน ๕,๐๐๐ บาท และขอให้ ก. โฆษณา คำพิพากษาใน หนังสือพิมพ์ได้อีก สถานหนึ่ง ด้วย

มาตรา ๔๔๘ สิทธิเรียกร้อยค่าเสียหายอันเกิดแต่บุตลเมิตนั้น ท่านว่าขาดอายุความเมื่อพ้นมีหนึ่งนับแต่วันที่ผู้ต้องเสียหายรู้ถึงการ ตเมิต

และรู้ตัวผู้จะพึงต้องใช้ ค่าสินไหมทดแทน
ฎาเมื่อพ้นสิบปีนับแต่วันทำลเมิด

แต่ ถ้าเรียก ร้องค่าเสียหายในมุลอันเป็น
ความ ผิด มี โทษ ตาม กฎหมาย ลักษณะ อาญา
และ มีกำหนด อายุความ ทางอาญายาว กว่า ที่
กล่าวมานั้นไซ้ ท่านให้ เอาอายุความที่ยาว
กว่านั้นมาบังคับ

อุทาหรณ์

วรรค ๑ (๑) เมื่อวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ.

๒๔๗๓ ก. ลูกจ้างของ ค. ขับรถยนต์ทับ ข.

บาดเจ็บ ก.หนีเมื่อวันที่ ๑ พฤษภาคมศกนั้น

ข.รู้ว่า ค. เป็นนายจ้างซึ่งต้องรับผิดชอบ ตั้ง

ข. ต้องฟ้อง ค. ภายใน วันที่ ๑ พฤษภาคม

พ.ศ. ๒๔๗๔

(๒) ตามอุทาหรณ์ก่อน สมมติว่า ข.

๒๖๒

ยังไม่รู้ว่า ก. เป็นนายจ้างจนพ้นวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๘๓ แล้วจึงทราบ ดังนั้น ข. ก็หมดสิทธิฟ้องร้อง ก.

วรรค ๒ เมื่อวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๓ ก. กับพวกปล้นทรัพย์ ข. ทำให้ ข. บาดเจ็บถึงสาหัส ดังนั้น ข. อาจฟ้องเรียก ค่าสินไหมทดแทน จาก ก. กับ พวกภายใน กำหนดอายุความทางอาญาซึ่งยาวกว่า คือภายใน ๑๕ ปี ตามมาตรา ๓๐๑ ตอน ๒ และมาตรา ๗๘ (๒)

ชำนาญ หอสมุด

หมวด ๓

นิรโทษกรรม

บันทึกข้อความทั่วไป

คำว่า “นิรโทษกรรม” หมายความว่า การปราศจากโทษในผลแห่งการกระทำ

การไม่ต้องรับผิดชอบในผลแห่งการกระทำนั้น อาจมีทางที่จะพิจารณาได้ ๒ ประการ คือ

(๑) เหตุผลส่วนตัว ของ ผู้กระทำ ผิด เช่น เด็กไม่รู้เดียงษา ผู้มีกายใจไม่สมประกอบ แต่เหตุข้อนี้ยังเป็นปัญหาว่า กฎหมายไทยจะยอมรับหรือไม่

(๒) เหตุผลในลักษณะคดี ซึ่งในหมวดนี้ได้มีบทบัญญัติไว้ คือ

ก) การทำ การ บัง กัน โดย ชอบ ด้วยกฎหมาย หรือกระทำตามคำสั่งอันชอบด้วยกฎหมาย (ให้ดูมาตรา ๔๔๕)

ข) การกระทำเพื่อขัดบ่อนทรายซึ่ง

มีมาโดยฉุกเฉิน (ให้ดูมาตรา ๔๕๐) แต่
ในบางเรื่องจำต้องใช้คำสินไหมทดแทน

ค) บ้องกันภัยอันตรายอันจะเกิดจากสัตว์
(ให้ดูมาตรา ๔๕๒)

นอกจากกรณีที่เกิดกฎหมายบัญญัติไว้ดังนี้
แล้ว ยังมีทางที่จะพิจารณาถึงกรณี
อื่น ๆ อีกซึ่งผู้กระทำไม่ต้องรับผิดชอบ เช่น
ในเรื่อง ความ ยิน ยอม ของ ผู้ที่ ใ้ รับ ความ
เสียหาย

ชำนาญหอสมุด

มาตรา ๔๔๗ บุคคลใดเมื่อกระทำการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมายที่ดี กระทำตามคำสั่งอันชอบด้วยกฎหมายที่ดี หากก่อให้เกิดเสียหายแก่ผู้อื่นไซ้ ท่านว่าบุคคลนั้นหาต้องรับผิดชอบค่าสินไหมทดแทนไม่

ผู้ต้องเสียหาย อาจ เรียกค่า สิน ไหม ทดแทน จากผู้เป็นต้นเหตุให้ ต้อง ป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย ฤจากบุคคลผู้ให้คำสั่ง โดยลเมิคนั้นก็ได้

อุทาหรณ์

(๑) ก. กำลังถูกผู้ร้ายปล้น ก. จึงยิงผู้ร้ายกระสุนปืนพลาดไปถูก ข. ดังนั้น ข. จะ เรียก ค่า สิน ไหม ทดแทน จาก ก. ไม่ได้ (วรรค ๑) แต่อาจเรียกค่าสินไหมทดแทนจากผู้ร้ายอันเป็น ผู้ต้นเหตุให้ ก. ต้องป้องกัน (วรรค ๒)

(ในเรื่องบ้องกัณนั้น ให้เทียบดูตาม
กฎหมาย ลักษณะอาชญา มาตรา ๕๐, ๕๓)

(๒) ก. นายตำรวจได้ออกคำสั่งให้ ข.
พลตำรวจจับค มากักขังไว้โดย ก. กล่าวว่า ค.
เป็นผู้ร้าย ข. เชื่อว่าคำสั่ง^๑ นั้นชอบด้วย
กฎหมายจึงจับค. มาขังไว้ ความจริง ค. ไม่
ใช่ผู้ร้าย ก. จึงใจแกล้งสั่งให้จับ ตั้งชื่อ ค.
เรียกคำสั่งใหม่ทดแทนจากข. ไม่ได้ (วรรค ๑)
แต่อาจเรียกคำสั่งใหม่ทดแทนจาก ก. ผู้
ให้คำสั่งโดยละเมิดนั้น (วรรค ๒)

(เรื่องกระทำตามคำสั่ง อัน ชอบด้วยกฎ-
หมาย ให้เทียบดูกฎหมายลักษณะอาชญา
มาตรา ๕๒, ๕๓)

๑ (ก) ตุลาพิพากษาฎีกาที่ ๓๓๕/๒๔๗๐ ธรรมสาร เล่ม ๑๑ หน้า ๓๒๕ “ นาย
อำเภอไม่ยอมทำกรรมกรรมให้โจทก์ โดยเชื่อว่าคำสั่งของผู้บังคับบัญชาชอบด้วย
กฎหมายนั้น ไม่ต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้น”

(ข) “ศาลฎีกาจังหวัดออกคำสั่งให้ เจ้าพนักงาน ด้าน ภาษี ยึดใบเสร็จ เสียภาษี
สินค้าของโจทก์ไว้ก่อนเป็นคำสั่งที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ผู้ออกคำสั่งต้องรับผิดชอบ”
ตุลาพิพากษาฎีกาที่ ๓๓๐/๒๔๖๘ ธรรมสาร เล่ม ๘ หน้า ๑๘๘

มาตรา ๔๕๐ ถ้าบุคคลทำบุบสลาย ฤ็ทำลายทรัพย์สิน
 หนึ่งสิ่งใด เพื่อจะนำมัดมัดบั้งภัยตราย
 ซึ่งมีมาเป็นสาธารณโดยฉุกเงิน ท่านว่า
 ไม่จำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน หากความ
 เสียหายนั้นไม่เกินสมควรแก่เหตุ ภัยันตราย

ถ้าบุคคลทำบุบสลาย ฤ็ทำลายทรัพย์สิน
 หนึ่งสิ่งใด เพื่อจะนำมัดมัดบั้งภัยัน
 ตรายอันมีแก่เอกชนโดยฉุกเงิน ผู้นั้นจะ
 ต้องใช้ คินทรัพย์สินนั้น

ถ้าบุคคลทำบุบสลาย ฤ็ทำลายทรัพย์สิน
 หนึ่งสิ่งใด เพื่อจะบั้งกันสิทธิของตน
 ฤ็ของบุคคลภายนอกจากภัยันตรายอัน มีมา
 โดยฉุกเงินเพราะตัวทรัพย์สินนั้นเอง เป็น เหตุ
 บุบสลายเช่นว่านหาต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทด
 แทนไม่ หากว่า ความเสียหายนั้นไม่เกิน
 สมควรแก่เหตุ แต่ถ้าภัยันตรายนั้นเกิดขึ้น
 เพราะความผิดของบุคคลนั้นเองแล้ว ท่าน
 ว่าจำต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนให้

อุทาหรณ์

วรรค ๑ ก. เห็นเพลิงไหม้เรือน ข. ถ้าไฟไหม้ดับก็จะลุกลามไหม้บ้านใกล้เคียง ก. จึงเข้าเรือเรือนค. ซึ่งอยู่ติดต่อเพื่อตัดทางไฟตั้งนี้ ค. จะเรียกค่าสินไหมทดแทนจากก. ฐานละเมิดไม่ได้ (แต่จะเรียกจากเจ้าของบ้านที่ได้พ้นภัยเพราะการเรือเรือนนั้นในฐานลาภมิควรได้หรือไม่นั้น เป็นปัญหา ให้ดูเรื่องลาภมิควรได้)

วรรค ๒ ก. ซึ่งว่าขนำไม่เป็น ตกลงไป ในน้ำ เอลิอุข แม่ค้าขายขนมพายเรือผ่านมา ก. จึงยึดเรือ ข. ทำให้เรือล่ม ตั้งนี้ ก. ต้องใช้ค่าขนมให้ข. แต่ไม่ต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน

วรรค ๓ (๑) สุนัขของ ก. ไล่กัดข.
 ก. จึงตีสุนัขนั้นเพื่อบอกกันภัยอันตราย ตั้งนี้
 ก. ไม่ต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนให้ข.

(๒) ตามอุทาหรณ์ (๑) สมมติว่า ข.

ขั้วสุนัข ๆ จึงไล่จะกัด ดังนี้ ข. ต้องใช้ค่า
สินไหมทดแทนให้ ก

(ในเรื่องกระทำด้วยความจำเป็น ให้
เทียบคุณกฎหมายลักษณะอาชญามาตรา ๔๕)

มาตรา ๔๕๑ บุคคลใช้กำลังเพื่อป้องกัน สิทธิของตน
ถ้าตามพฤติการณ์ จะขอให้ ศาล ฤ็ เจ้าน้ำที่
ช่วยเหลือให้ทันทั่วที่ไม่ได้ และถ้ามิได้
ทำในทันใด ภัยมีอยู่ด้วยการที่ตนจะได้สม
ดังสิทธินั้นจะต้องประวิงไปมากฤ็ถึงแก่สาบ
สูญได้ไซ้ ท่านว่าบุคคลนั้นหาต้องรับผิด
ใช้ค่าสินไหมทดแทนไม่

การใช้กำลังดังกล่าวมาในวรรคก่อนนั้น
ท่านว่าต้องจำกัด ครัวเคร่ง แต่ เฉพาะที่ จำ-
เป็นเพื่อจะบำบัดภัยอันตรายเท่านั้น

ถ้าบุคคล ผู้ใด กระทำ การ ดังกล่าวมาใน
วรรคต้น เพราะหลงสันนิษฐานพลาดไปว่า
มีเหตุอันจำเป็นที่จะทำได้ โดยชอบด้วยกฎ-

หมายไซ้ ท่านว่าผู้นั้นจะต้องรับผิดชอบค่า
สินไหมทดแทนให้แก่บุคคลอื่น แม้ทั้ง
การที่หลงพลาดไปนั้นจะมีไซ้เป็นเพราะความ
ประมาทเลินเล่อของตน

อุทธรณ์

(มาตรฐาน เป็นเรื่องสิทธิ ที่จะช่วยตัวเอง
(Justice privee หรือ self-help))

วรรค ๑ ก. ขายแหวนให้ ข. วงกำหนด
ส่งมอบในวันที่ ๕ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๓ ครั้น
ถึงวันนั้น ก. ลงเรือเพื่ออพยพไปอยู่ต่างประเทศ
ตั้งแต่อีก ไม่ยอมส่งมอบแหวนนั้นโดย
ดี ข. มีสิทธิที่จะเอาแหวนนั้นมาด้วยผลการ
ตนเองได้

(ดูอุทธรณ์ใน คำ อธิบาย ของ ชุสเตอร์
หน้า ๗๖ และให้ คำพิพากษาฎีกาที่ ๑๕๕/
๒๔๗๐ ธรรมสารเล่ม ๑๑ หน้า ๑๕๒ “ เจ้าของ
ห้องนุคตลากและยกเตาไฟ ของ ผู้เช่า ซึ่งผิด
สัญญาไม่ชำระ ค่าเช่า ออกไป ไขนอกห้อง

เพราะกลัวจะเกิดไฟไหม้ขึ้น แล้วใส่กุญแจ
ห้องไว้ จำเลยไม่มีผิดทางอาชญา”)

วรรค ๒ ตามอุทธรณ์วรรค (๑) การที่
ข. จะใช้กำลังเอาแหวนนั้นมา ต้องทำโดย
เครื่องครัดเพื่อการนั้นเท่านั้น ถ้า ข. ถู้อเอา
สิทธินั้นเพื่อทำร้ายร่างกาย ก. ดังนั้น ข. ก็
ต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนให้ ก.

วรรค ๓ ตามอุทธรณ์วรรค (๑) สมมติว่า
ยังไม่ถึงกำหนดส่งมอบ ก. เตรียมลงเรือ
เพื่อไป สิงคโปร์ และ จะกลับมาทันกำหนด
ส่งมอบ แต่ ข. สำคัญผิดว่า ก. จะอพยพ
ไปอยู่ต่างประเทศ ข. จึงบุกรุกเข้าไปใน
บ้าน ก. เพื่อเอาแหวนนั้น ดังนั้น ข. ต้อง
ใช้ค่าสินไหมทดแทนในการที่บุกรุกเข้าไป
ในบ้าน ก.

มาตรา ๔๕๒ ผู้ครอง อสังหาริมทรัพย์ ชอบที่จะจับ
สัตว์ของผู้อื่นอัน เข้ามาทำความเสียหายใน

อสังหาริมทรัพย์นั้น และยึดไว้เป็นประกัน
 กัน ค่า สินไหม ทดแทน อันจะพึงต้องใช้แก่
 ตนได้ และ ถ้าเป็นการจำเอนโดยพฤติการณ์
 แม้จะฆ่าสัตว์นั้นเสียก็ชอบที่จะทำได้

แต่ ว่า ผู้ นั้น ต้อง บอก กล่าว แก่ เจ้าของ
 สัตว์ โดย ไม่ ซัก ซ้ำ ถ้า และ ฆ่า ตัว เจ้าของ
 สัตว์ ไม่ พบ ผู้ ที่ จับ สัตว์ ไว้ ต้อง จัด การ ตาม
 สมควร เพื่อ สืบ หา ตัว เจ้าของ

อุทาหรณ์

วรรค ๑ (๑) กระบือของ ก. เข้า มากิน ต้น
 เข้าในนาของ ข. ข. มีสิทธิ จับ กระบือ ตัว
 นั้น ไว้ เป็น ประกัน ค่า สินไหม ทดแทน เพื่อ
 ต้นข้าวที่เสียไปนั้นได้

(๒) ถ้า กระบือ ตัว นั้น พยสมาก ข. ได้
 พยายาม จับ ก็ ถูก กระบือ ขวิด และเป็น การ
 พันวิสัย ที่ จะ จับ ถ้า ปล่อย ไว้ จะ ทำ ให้ ต้น
 ข้าว เสีย หาย มากมาย ดังนี้ ข. จะ ฆ่า กระบือ
 ตัว นั้น เสีย ก็ได้

วรรค ๒ ตามอุทาหรณ์วรรค (๑) เมื่อ ข.
จับหรือนำกระบือนั้นแล้ว ถ้า ข. รู้ว่า ก.
เป็นเจ้าของกระบือ ก็ต้องบอกไปยัง ก.
โดยไม่ชักช้า ถ้าไม่รู้ก็ต้องจัดการตามที่
สมควร เพื่อสืบหาตัวเจ้าของ เช่นตาม
ชนบท ก็ควรแจ้งต่อเจ้าพนักงานท้องถิ่น
เพื่อเจ้าของ จะได้จัดการในเรื่องกระบือนั้น
ต่อไป

ถ้าผู้ครองสงฆ์หรือภิกษุเอากระบือไว้โดยเจตนาทุจริต
มีผิดฐานลักทรัพย์ คุุคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๑๘/๒๔๗๐ ธรรมสาร
เล่ม ๑๓ หน้า ๓๑๐

สำนักหอสมุด